

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕЧЕТТ СЕРГІЙ ВАЛЕРІЯНОВИЧ

УДК 343.85: 343.37

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У
ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ**

Спеціальність – 081 Право

Галузь знань – 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **С. В. Чечетт**

Науковий керівник: Аністратенко Юлія Ігорівна, доктор юридичних наук,
доцент

Ірпінь – 2023

АНОТАЦІЯ

Чечетт С.В. Правове регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Державний податковий університет, Міністерство фінансів України. – Ірпінь, 2023.

Дисертація є комплексним дослідженням правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. У роботі визначено поняття, юридичну природу та властивості системи запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. Окрему увагу приділено характеристиці видів і методів запобігання фінансовим правопорушенням, висвітлено питання правового статусу та правосуб'єктності органів державної влади. На основі здійсненого аналізу запропоновано рекомендації щодо удосконалення відповідних нормативно-правових актів та практики їх застосування.

У першому розділі, який присвячений дослідженню теоретико-правових засад фінансових правопорушень, на підставі вивчення наукових підходів запропоновано вдосконалення поняття «правопорушення», під яким розуміється неправомірне, протиправне, винне, каране, суспільно небезпечне діяння, яке за своїм змістом включає дію чи бездіяльність і посягає на ту чи іншу сферу суспільних відносин, що охороняються з боку держави, або на інтереси окремих громадян, за яке в обов'язковому порядку передбачена юридична відповідальність.

У дослідженні проаналізовано поняття «фінансове правопорушення», що надало підстави для аргументації власного бачення класифікації наукових підходів до змісту такої категорії, а саме:

1. За загально-правовою природою є підставою притягнення до фінансово-правової відповідальності.
2. За об'єктивною ознакою – є окремим видом діяння.

3. За міждисциплінарним характером – поєднує і визначає можливості притягнення одночасно до кримінальної, адміністративної та інших видів відповідальності.

Констатовано, що особливо в умовах воєнного стану потребують вдосконалення норми бюджетного, податкового, банківського законодавства з метою застосування для виокремлення особливостей різних видів фінансових правопорушень.

На підставі статистичних та звітних даних Державної податкової служби України, Державної аудиторської служби України, Рахункової палати доведено наявну проблематику, що полягає у динаміці збільшення порушень бюджетного законодавства, аргументації, що найпоширенішим видом правопорушень у бюджетній сфері залишається «нецільове використання бюджетних коштів», а кількість порушених кримінальних проваджень дає підстави для твердження доцільності посилення відповідальності як основного фактору запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Дослідження генезису формування науки фінансового права сприяло до виокремлення власної класифікації становлення правового регулювання фінансових правопорушень на такі етапи як: 1-й період (феодальний), 2-й період (становлення загально-теоретичних основ), 3-й період (60-80 років XIX), 4-й період (до 1991 р.), 5-й (з 1991 р. по 2000 р.), 6-й період (з 2000 р. по 2010 р.), 7-й період (з 2010 р. по 2022 р.), 8-й період (з лютого 2022 р. і до тепер).

Запропоновано поділ системи правового забезпечення фінансових правопорушень та характеристики сучасного стану з урахуванням різних сфер фінансової діяльності, в частині окремих компонент: правового регулювання фінансових правопорушень у бюджетній сфері, правового регулювання фінансових правопорушень у податковій та митній сфері, правового регулювання фінансових правопорушень у банківській сфері, грошового обігу та валютного регулювання. Доведено, що з урахуванням розгалуженості норм, які визначають правове регулювання фінансової відповідальності та

характеристики правопорушень у фінансовій сфері, доцільно при застосуванні класифікації взяти за основу більш ширшу категорію «законодавство», адже це і міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, і закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші підзаконні нормативні акти, відомчі документи (накази, інструкції), розкривши вже в широкому контексті. У зв'язку з чим виокремлено їх поділ на 5 категорій.

У другому розділі досліджено особливості механізму реалізації запобігання фінансовим правопорушенням. Проведено порівняльний аналіз категорій «попередження фінансових правопорушень», «запобігання фінансовим правопорушенням» та «протидія фінансовим правопорушенням», на підставі якого запропоновано їх розмежування в залежності від суб'єктів, які здійснюють заходи (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями), об'єктів впливу (фізичні та юридичні особи, податкові агенти, представники, головні розпорядники бюджетних коштів, інші посадові особи), заходів запобігання (переконання, надання допомоги, примус).

Акцентовано увагу на сучасних видах, формах, методах і способах запобігання фінансовим правопорушенням, які полягають у системній розробці, запровадженні та нормативному регулюванні попереджувальних дій, запобіжних та інших заходів впливу у сфері бюджетних, податкових та банківських відносин. Доведено, що застосування відповідальності за скоєне правопорушення є одним з основних попереджувальних факторів і чинників щодо запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Проаналізовано суб'єктів запобігання фінансовим правопорушенням в результаті чого запропоновано авторське бачення їх класифікації в залежності від повноважень, сфери діяльності, підпорядкованості, з метою їх взаємопідкріплення у попередженні вчинення неналежної поведінки. Доведено доцільність їх розмежування на суб'єктів загальної компетенції, які визначають напрями державної політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням

(Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); спеціальної компетенції: органи фінансового контролю – Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, відповідні місцеві фінансові органи; органи бюджетного контролю – Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, головні розпорядники бюджетних коштів; органи податкового контролю – Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, державні податкові інспекції; органи банківського та валютного контролю – Національний банк України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Міністерство інфраструктури України; правоохоронні органи – Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України.

Визначено особливості процедури та механізму реалізації попереджувальних та запобіжних заходів у фінансовій сфері, які полягають у тому, що вони можуть регулюватися різними галузями права, носять системний характер в частині забезпечення різних як попереджувальних методів, так і запобігання (зупинення дій, фінансових операцій тощо) і боротьби (притягнення до відповідальності, розгляд справ у суді).

Запропоновано класифікацію форм запобігання: загальне – здійснюється органами загальної компетенції (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України), органами місцевого самоврядування шляхом прийняття відповідних концепцій, стратегій, нормативно-правових актів, проведення різних заходів з метою інформування про дотримання фінансової дисципліни); спеціальне – здійснюють компетентні органи: у бюджетній сфері (Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, Рахункова палата); у податковій сфері (Державна податкова служба

України, Державна митна служба України); у банківській та валютній сфері (Національний банк України); індивідуальне (проводиться конкретно до особи).

У третьому розділі досліджено позитивний зарубіжний досвід в частині запобігання фінансовим правопорушенням. Сформульовано висновки та розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного вітчизняного законодавства у сфері запобігання фінансовим правопорушенням, особливо в умовах воєнного часу. Аргументовано позицію щодо запровадження Концепції розвитку правового регулювання запобігання фінансовим правопорушенням, яка полягає у визначенні загальнодержавних векторів політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням, затвердженні стратегій і тактичних дій компетентних органів податкової, бюджетної, банківської та інших сфер на найближчі роки, нормативно-правовому закріпленні форм, методів діяльності шляхом вдосконалення повноважень відповідних державних органів. Також внесення ряду змін до чинного законодавства в частині Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Доведено, що проведення правової реформи та побудова правової держави є надзвичайно актуальними питаннями для сучасного етапу розвитку України, що, в свою чергу, зумовлює необхідність їх практичного вирішення. Основними завданнями правової держави є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання проступкам, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством.

Ключові слова: запобігання, протидія, попередження, фінансові правопорушення, порушення бюджетного законодавства, порушення податкового законодавства, порушення банківського законодавства, відповідальність, правопорушення, злочин, державний примус, нормативно-

правові акти, суб'єкти владних повноважень, публічні фінанси, фінансові правовідносини, міжнародний досвід.

SUMMARY

Chechett S.V. Legal regulation of the prevention of offenses in the financial sphere.– Qualification research paper on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree Doctor of Philosophy in the specialty 081 "Law". State Tax University, Ministry of Finance of Ukraine. – Irpin, 2023.

The dissertation is a comprehensive study of the legal regulation of crime prevention in the financial sphere. The work defines the concept, legal nature and properties of the system of preventive measures from the point of view of financial law. Particular attention is paid to the characteristics of types and methods of prevention of financial offenses, the issue of legal status and legal personality of state authorities is highlighted. On the basis of the analysis, recommendations are proposed for the improvement of the relevant normative legal acts and the practice of their application.

In the first chapter, which is devoted to the study of the theoretical and legal foundations of financial offenses, based on the study of scientific approaches, the improvement of the concept of "offence" is proposed, which means an unlawful, illegal, guilty, punishable, socially dangerous act, which in its content includes action or inaction and encroaches on one or another sphere of social relations protected by the state or on the interests of citizens, for which legal responsibility is provided in a mandatory manner.

The study analyzed the concept of "financial crime", which provided grounds for arguing one's own vision regarding the classification of scientific approaches to the content of the "financial crime" category, namely:

1. According to the general legal nature, it is the basis for bringing to financial and legal responsibility.
2. On an objective basis, it is a separate type of action.

3. Due to its interdisciplinary nature, it combines and determines the possibilities of simultaneous criminal, administrative and other types of liability.

It was established that, especially in the conditions of martial law, there is a need to improve the norms of budget, tax, and banking legislation in order to apply them to distinguish the features of various types of financial offenses.

On the basis of statistical and reporting data of the State Tax Service of Ukraine, State Audit Service of Ukraine, and the Accounting Chamber, the existing problem is proven, which consists in the dynamics of increasing violations of budget legislation, the argument that the most common type of offenses in the budget sphere remains "improper use of budget funds", and the number of initiated criminal cases provides grounds for the assertion of the expediency of strengthening responsibility as the main factor in the prevention of offenses in the financial sphere.

The study of the genesis of the formation of the science of financial law contributed to the separation of one's own classification of the formation of the legal regulation of financial offenses into such stages as: the 1st period (feudal), the 2nd period (the formation of general theoretical foundations), the 3rd period (60-80 XIX years), the 4th period (until 1991), the 5th period (from 1991 to 2000), the 6th period (from 2000 to 2010), the 7th period (from 2010 to 2022), the 8th period (from February 2022 to the present).

The division of the system of legal protection of financial offenses and the characteristics of the current state, taking into account various spheres of financial activity, into separate components 1. legal regulation of financial offenses in the budgetary sphere, 2. legal regulation of financial offenses in the tax and customs sphere, 3. legal regulation of financial offenses are proposed in banking, money circulation and currency regulation.

It has been proven that, taking into account the extensiveness of the norms that determine the legal regulation of financial responsibility and the characteristics of offenses in the financial sphere, it is advisable, when applying the classification, to take the broader category of "legislation" as a basis, because these are also international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine and laws of Ukraine,

presidential decrees of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and other by-laws, departmental documents (orders, instructions) by disclosing them in a broad context. In connection with this, their division into 5 categories is distinguished.

The second chapter examines the peculiarities of the implementation mechanism for the prevention of financial crimes. A comparative analysis of the categories "prevention of financial crime", "prevention of financial crime" and "combating financial crime" was carried out, on the basis of which their distinction was made depending on the subjects that carry out measures (state authorities, local self-government bodies, public organizations, labor collectives and other subjects endowed with relevant powers, objects of influence (natural and legal persons, tax agents, representatives, chief managers of budget funds, other officials), methods used (persuasion, assistance, coercion), nature of influence, etc.

Attention is focused on modern types, forms, methods and ways of preventing financial crimes, which consist in the systematic development, implementation and regulatory regulation of preventive actions, preventive and other measures of influence in the field of budgetary, tax and banking relations. It has been proven that the application of responsibility for the committed offense is one of the main preventive factors and factors in the prevention of offenses in the financial sphere.

Subjects of prevention of financial offenses were analyzed, as a result of which the author's vision of their classification was proposed depending on the powers, sphere of activity, subordination with the aim of their mutual reinforcement in the prevention of inappropriate behavior. The expediency of dividing them into 1. Subjects of general competence, which determine the directions of state policy regarding the prevention of financial offenses (the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, central bodies of executive power, bodies of local self-government), has been proven. Specially authorized persons: financial control bodies – the Ministry of Finance of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the Accounting Chamber, the State Audit Service of Ukraine, relevant local financial bodies; budget control bodies - the Ministry of

Finance of Ukraine, the Accounting Chamber, the State Treasury Service of Ukraine, the main managers of budget funds; tax control bodies – the Ministry of Finance of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine, state tax inspectorates; banking and currency control bodies - the National Bank of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine, the Ministry of Infrastructure of Ukraine, law enforcement agencies - the National Police of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Bureau of Investigation, the Economic Security Bureau of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, judicial authorities (of all levels), public control bodies.

The peculiarities of the procedure and mechanism for the implementation of preventive and preventive measures in the financial sphere are defined, which are that they can be regulated by different branches of law, have a systemic nature, which consists in the fact that various preventive methods and prevention (stopping actions, financial transactions, etc.) and struggle (prosecution, consideration of cases in court).

A classification of forms of prevention is proposed, general prevention is carried out by bodies of general competence (the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine), local self-government bodies by adopting relevant concepts, strategies, regulatory acts, holding various events to inform about compliance with financial discipline); special prevention is carried out by the competent authorities: in the budgetary sphere (the State Audit Service of Ukraine, the State Treasury Service of Ukraine, the Accounting Chamber); in the tax sphere (the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine); in the banking and currency sphere (the National Bank of Ukraine), individual prevention (carried out specifically to the person).

The third chapter examines positive foreign experience in preventing financial crimes. Conclusions were formulated and proposals were developed regarding the improvement of current domestic legislation in the field of financial crime prevention, especially in wartime conditions.

The introduction of the Concept of the development of legal regulation for the prevention of financial offenses is argued, which consists in the determination of state-wide policy vectors for the prevention of financial offenses, the approval of strategies and tactical actions of the competent authorities of the tax, budget, banking and other spheres for the coming years, the normative and legal consolidation of forms, methods activities by improving the powers of relevant state bodies. Also introducing a number of changes to the current legislation in the Tax Code of Ukraine, the Budget Code of Ukraine and the Code of Ukraine of Administrative Offenses.

It has been proven that the implementation of legal reform and the construction of a legal state are extremely relevant issues for the modern stage of development of Ukraine, which, in turn, necessitates their practical solution. The main tasks of the rule of law are to protect the rights and freedoms of citizens, property, the constitutional system of Ukraine, the rights and legitimate interests of enterprises, institutions and organizations, the established legal order, strengthening the rule of law, preventing misdemeanors, educating citizens in the spirit of strict and unwavering observance of the Constitution and the laws of Ukraine, respect for the rights, honor and dignity of other citizens, the rules of coexistence, conscientious performance of one's duties, and responsibility to society.

Keywords: prevention, counteraction, warning, financial offenses, violation of budget legislation, violation of tax legislation, violation of banking legislation, responsibility, offense, crime, state coercion, regulatory legal acts, subjects of authority, public finances, financial legal relations, international experience.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чечетт С.В. Актуальні питання правового регулювання профілактики фінансових правопорушень в Україні. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. № 6. 2019. С.356-358. URL: https://par-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_6_2019.pdf

2. Чечетт С.В. Міжнародний досвід запобігання фінансовим правопорушенням. *Юридична наука*. 2020. №3. С. 536-542. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/692/643>

3. Чечетт С.В. Специфіка адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №12. С. 515-519. URL: http://lsej.org.ua/12_2021/133.pdf

4. Чечетт С.В. Фінансові правопорушення: сутність та особливості. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 200-205. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/14_2021/30.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Чечетт С.В. Особливості фінансових правопорушень на сучасному етапі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*» (м. Одеса, 13 березня 2020 року). Нац. ун-т «Одк. юрид. акад.» Одеса. «Гельветика». 2020. С. 110-115.

6. Чечетт С.В. Система профілактичних дій у сфері фінансових правопорушень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку*» (м. Харків, 6-7 березня 2020 р.). Харків. *Східноукраїнська наукова юридична організація*. С. 34-37.

7. Чечетт С.В. Особливості класифікації суб'єктів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. *V Міжнародна науково-практична конференція «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 6 квітня 2023 року): збірник матеріалів.* Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 155–158.

8. Чечетт С.В. Актуальні питання правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. *Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої науковій школі заслуженого юриста України, професора, д.ю.н., Віктора Тарасовича Білоуса.* м. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 175-178.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	13
1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття та змісту фінансових правопорушень.....	13
1.2. Стан і загальна характеристика фінансових правопорушень.....	25
1.3. Правове регулювання попередження фінансових правопорушень.....	35
Висновки до розділу 1	43
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....	47
2.1. Види та методи реалізації заходів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.....	47
2.2. Особливості застосування відповідальності у фінансовій сфері.....	61
2.3. Характеристика процедури запобігання фінансовим правопорушенням....	71
Висновки до розділу 2	99
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ.....	102
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері	102
3.2. Шляхи вдосконалення національного законодавства у сфері запобігання фінансовим правопорушенням.....	114
Висновки до розділу 3.....	144
ВИСНОВКИ.....	147
ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	154
ДОДАТКИ.....	171

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БКУ – Бюджетний кодекс України.

ВПК - Військово-промисловий комплекс.

ВРУ – Верховна Рада України.

ВС – Верховний Суд.

ДАСУ – Державна аудиторська служба України.

ДКСУ – Державна казначейська служба України.

ДПСУ – Державна податкова служба України.

ДРСУ - Державна регуляторна служба України.

ЄС – Європейський Союз.

ЗМІ – засоби масової інформації.

ЗСУ – Збройні Сили України.

ІКТ - інформаційно-комунікаційні технології

ККУ – Кримінальний кодекс України.

КМУ – Кабінет Міністрів України.

КПКУ – Кримінальний процесуальний кодекс України.

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Мінфін – Міністерство фінансів України.

МКУ – Митний кодекс України.

НБУ – Національний банк України.

НПУ – Національна поліція України.

ОЕСР – Організація економічного співробітництва і розвитку.

ПДВ – податок на додану вартість.

ПКУ – Податковий кодекс України.

ПУ – Президент України.

РНБО - Рада національної безпеки і оборони України.

СВД – служба внутрішніх доходів.

ФОП - фізична особа-підприємець.

IRS (Internal Revenue Service) – Федеральна податкова служба США.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Значний негативний вплив на фінансову безпеку держави займають правопорушення у фінансовій сфері, серед яких вагомим є відсоток бюджетних правопорушень (найпоширенішим – нецільове використання бюджетних коштів), податкових правопорушень (несвоєчасна сплата податків, ухилення від сплати податків та митних платежів та інші), порушення банківського та валютного законодавства (щодо правил ведення розрахункових операцій, відмивання коштів тощо), що свідчить про проблематику і колізійність правових норм. Сучасна державна політика не містить комплексного дієвого та ефективного механізму запобігання правопорушенням у фінансовій сфері, оскільки відсутній інструментарій вивчення причин та факторів їх скоєння, розгалуженість системи компетентних органів, повноваження яких переплітаються, свідчить про наявні прогалини в законодавстві щодо забезпечення фінансового контролю, а зменшений рівень показників податкових надходжень до бюджету – про сучасні реалії функціонування публічних фінансів.

Так, відповідно до Звіту про результати діяльності Державної аудиторської служби України, її міжрегіональних територіальних органів та Публічного звіту Державної податкової служби України за 2022 рік, можемо зазначити про поширеність порушень бюджетного та податкового законодавства, адже в порівнянні з минулим роком кількість фінансових правопорушень зросла на 22%, а кількість аналітичних матеріалів з ознаками кримінальних правопорушень у межах протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом – на 78%.

У частині порушень бюджетного законодавства найбільшу вагу складають – неправомірне використання бюджетних коштів, а згідно з Національною економічною стратегією на період до 2030 року (затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179) [1] – це

один з неприпустимих кроків, заборонених напрямів руху, що є критичними перепонами для розвитку економіки (“червоні лінії”).

Події 24 лютого 2022 року переформатували діяльність всіх і кожного, адже вже більше року країна долає всі виклики, що постали в результаті спричиненої військової агресії російської федерації, які також вплинули і на фінансовий сектор, тому що міцна економіка – це в першу чергу забезпечення бюджету в частині видатків на оборону, безпеку держави, гідного соціального забезпечення та ін.

У перші місяці повномасштабного вторгнення було прийнято низку змін до Податкового кодексу України, які значно обмежили контрольну функцію органів, а саме в контексті запровадження мораторію на податкові перевірки, що одразу збільшило рівень податкового боргу, показники порушень податкового законодавства та необхідність проведення більше аналітичної роботи онлайн з метою виявлення недобросовісних платників.

Вітчизняна система запобігання правопорушенням у фінансовій сфері перебуває в процесі реформування, «модернізації», «цифровізації» та переходу більшості контролюючих органів у формат роботи «сервісної служби». Особливостями на даному етапі є різноманітність проблем та відповідних перешкод, які суттєво знижують ефективність функціонування, це і значна кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини у фінансовій сфері, неоднозначність їх тлумачення, викликана частими змінами, які автоматично створюють перешкоди у практичній діяльності, адже виникає необхідність тлумачення для всіх учасників тих, чи інших правовідносин, що збільшує навантаження на контролюючі органи, порушення і несвоєчасність сплати з боку платників та зниження рівня контролю, що призводить до збільшення рівня тінізації економіки.

Саме тому вдосконалення управлінської діяльності відповідних компетентних органів у фінансовій сфері, з метою запобігання правопорушенням, визначить вектор забезпечення фінансової безпеки держави

в умовах воєнного часу та захист всіх національних інтересів та контроль, з метою попередження та запобігання вчинення фінансових правопорушень у бюджетній, податковій, банківській та валютній сферах.

Враховуючи вищезазначене, питання комплексного дослідження теоретичних і практичних аспектів попередження та протидії правопорушенням у фінансовій сфері набуває актуальності, адже вироблення і нормативно-правове забезпечення процедури їх запобігання надасть можливість уникнення скоєння правопорушень, а не застосування всього масиву інструментарію відповідальності до винних.

Аргументуємо думку про те, що фінансові правопорушення стали нормою звичайної поведінки багатьох платників податків і основна проблематика полягає не в тому, що держава недоотримує коштів до бюджету, а в тому, що не створюється відповідний економічний та правовий баланс з метою уникнення і запобігання податковим правопорушенням у майбутньому. Тому і виникає нагальна потреба у дослідженні та реформатуванні відповідних наукових і практичних підходів для розробки пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері, особливо з урахуванням сучасних євроінтеграційних підходів.

Питаннями, які пов'язані з запобіганням правопорушень загалом присвячено значну кількість наукових праць. Вказана тематика була предметом розгляду таких вчених з адміністративного права та теорії права, як В. Авер'янов, О. Андрійко, І. Арістова, О. Бандурка, В. Білоус, Ю. Битяк, А. Берлач, І. Бородін, Н. Бортник, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Заросило, О. Калюжний, В. Колпаков, Т. Коломоець, О. Кузьменко, Н. Нижник, В. Ортинський, О. Остапенко, А. Подоляка, В. Шамрай, В. Шкарупа, Х. Ярмачі та ін.

Підґрунтям для написання дисертації стали праці таких відомих вчених науки фінансового права, як Ю. Аністратенко, А. Бабенко, Л. Воронова, М. Глух, А. Іванський, Е. Дмитренко, Л. Касьяненко, І. Криницький,

М. Кучерявенко, О. Музика-Стефанчук, А. Монаєнко, О. Орлюк, О. Мащенко (Покатаєва), Л. Ваолевська (Савченко) та ін.

Проблематика відповідальності за бюджетні правопорушення розглядалася у наукових поглядах щодо адміністративно-правового аспекту (І. Проць «Відповідальність за порушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти» (2016), у частині питань протидії (С. Міловідова «Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні» (2016), теоретичних засад запобігання фінансовим правопорушенням (Л. Уртаєва «Теоретико-правові засади запобігання фінансовим правопорушенням» (2021).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV, Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року № 569-р), Комплексної Програми розвитку фінансового сектору України до 2025 року (постанова Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391), Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року № 142-р), Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року (рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2019 № 797), Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021), Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21).

Тема затверджена Вченою радою Університету державної фіскальної служби України від 05 грудня 2017 року (протокол № 16) та уточнена Вченою

радою Державного податкового університету від 28 вересня 2023 року (протокол № 3).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційного дослідження є аналіз правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері з метою розробки дієвих науково-аргументованих пропозицій удосконалення законодавства.*

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- визначити поняття та зміст фінансових правопорушень;
- проаналізувати стан та загальну характеристику фінансових правопорушень;
- охарактеризувати правове регулювання запобігання фінансовим правопорушенням;
- визначити форми та проаналізувати методи запобігання правопорушенням у фінансовій сфері;
- обґрунтувати доцільність застосування відповідальності, як одного з чинників запобігання правопорушенням у фінансовій сфері;
- з'ясувати проблемні аспекти та розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства з питань запобігання фінансовим правопорушенням.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Предметом дослідження є правове регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема поєднуючи логічний та історико-правовий методи було досліджено правову доктрину та наукові підходи щодо поняття, змісту і особливостей фінансових правопорушень (підрозділ 1.1., 1.2.). За допомогою методу економіко-правового аналізу було

здійснено юридичну оцінку тих економічних явищ, які стосуються впливу кількості вчинених фінансових правопорушень на формування дохідної частини бюджету та стану фінансової безпеки держави (розділ 2). Використовуючи системно-структурний метод було досліджено систему суб'єктів, які відповідальні за формування та реалізацію запобігання фінансових правопорушень (підрозділ 1.3, 2.3.). Використання формально-юридичного методу дало можливість здійснити аналіз змісту норм Конституції України, Податкового кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших нормативно-правових актів, що регламентують процедуру запобігання фінансовим правопорушенням (розділ 1). В свою чергу порівняльно-правовий метод відіграв важливу роль під час співставлення законодавства ЄС, різних міжнародних угод та правових норм у фінансовій сфері з метою імплементації їх у національному законодавстві (підрозділ 3.1., 3.2).

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, нормативно-правові та підзаконні акти, що визначають фінансову сферу, податкову, бюджетну та банківську політику України, рішення та висновки Конституційного Суду України.

Емпіричною основою дослідження є статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України та Державної податкової служби України, аналітичні записки тощо.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням теоретичних проблем правового регулювання та практичних аспектів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. У дисертації обґрунтовано низку важливих положень для фінансового права та практики реалізації державної податкової, бюджетної, банківської політики, а саме:

уперше:

— надано авторське визначення поняття «запобігання фінансовим правопорушенням» — це інтегрований цілісний комплекс заходів

адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність;

– розмежовано категорії «попередження фінансових правопорушень», «запобігання фінансовим правопорушенням» та «протидія фінансовим правопорушенням» у відповідності до чітких критеріїв розподілу, а саме за суб'єктним складом (в залежності від учасників реалізації заходів, які наділені відповідними повноваженнями), об'єкта впливу (фізичні та юридичні особи, податкові агенти, представники, головні розпорядники бюджетних коштів, інші посадові особи), заходи запобігання (переконання чи примус);

– обґрунтовано подвійність правової природи «запобігання фінансовим правопорушенням», з одного боку це вже результат діяльності відповідних компетентних державних органів із забезпечення фінансової безпеки держави, з іншого – система спеціальних заходів державного примусу, що здійснюються відповідними органами за наявності певних орієнтирів чи повідомлень.

удосконалено:

– наукові підходи щодо визначення основних елементів суб'єктного складу механізму запобігання фінансових правопорушень, якими, зокрема, є: органи державної влади, місцевого самоврядування, платники податків, податкові агенти, головні розпорядники бюджетних коштів;

– поняття процедури запобігання фінансовим правопорушенням як сукупності різних елементів (суб'єктів, об'єктів, форм та методів), які мають спільну мету, функціонування і спрямовані на забезпечення тенденції щодо зменшення кількості фінансових правопорушень;

- класифікацію принципів правового регулювання запобігання фінансових правопорушень.

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні підходи щодо визначення категорії «фінансове правопорушення»;

– пропозиції щодо нормативно-правового визначення категорії «запобігання фінансових правопорушень як передбачених законодавством засобів державного примусу, які застосовуються за відсутності факту скоєного правопорушення, пов'язаних з певними обмеженнями особи, ситуаціями конкретного правового конфлікту, а також способів фізичного й психологічного впливу на неї;

– наукові підходи до категорії «попередження» як відповідного комплексу специфічних заходів, які спрямовані на недопущення громадян до скоєння фінансових правопорушень та реалізуються за конкретними наслідками, мають утримуючий характер до певний дій;

– шляхи імплементації у національне законодавство зарубіжного досвіду щодо запобігання фінансовим правопорушенням (організація партнерських взаємовідносин контролюючих органів із суспільством, розширення сучасних форм електронних засобів розрахунків і звітності, обмеження сфери дії адміністративно-правових заборон тощо);

– напрями удосконалення правового регулювання процесу запобігання адміністративним правопорушенням через прийняття змін до Податкового кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, вироблені у результаті дослідження можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – запропоновані положення та пропозиції можуть бути основою для проведення подальших наукових досліджень у сфері запобігання фінансовим правопорушенням.

– *правотворчій діяльності*– при розробці проєктів нормативно-правових актів, які визначають основні напрями формування та реалізації системи запобігання фінансовим правопорушенням.

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін фінансово – правового циклу, а саме при підготовці навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Правове забезпечення фінансової безпеки».

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри публічного права Державного податкового університету. Окремі положення було оприлюднено автором на 4 міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема «Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку» (м. Одеса, 13 березня 2020 року), «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 6-7 березня 2020 р.), «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 6 квітня 2023 р.) та «Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 26 жовтня 2023 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 8 публікаціях, включаючи 4 статті у фахових виданнях з юридичних наук та 4 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи, списку використаних джерел (163 найменування на 17 сторінках) та 4 додатків на 7 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 177 сторінок, з яких основний текст - 153 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття та змісту фінансових правопорушень

Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття та змісту фінансових правопорушень завжди асоціюються з досить ґрунтовним дослідженням даної категорії, оскільки в юридичній фінансовій літературі достатньо довгий час піднімалося питання щодо комплексного та всебічного його визначення.

Саме вдосконалення фінансового законодавства є головним вектором, який визначає практику його застосування, адже на сучасному етапі розвитку доктрини фінансового права дедалі більшої актуальності набуває нова розробка відповідної науково-обґрунтованої концепції фінансового правопорушення, оскільки саме ця дефініція є однією з найбільш спірних у теорії права.

Можемо зазначити, що й досі думки дослідників в частині вивчення протиправної поведінки у науці фінансового права розбігаються, як від повного заперечення такого трактування (погляди про те, що це різновид адміністративного проступку) до визначення цієї категорії фундаментальним базисом у теорії фінансової відповідальності.

Підтримуючи класичний підхід дослідження категоріального апарату фінансового права, розпочнемо розгляд даного поняття від теорії права з аналізу категорії «правопорушення».

Аналізуючи твердження, які зазначені у великому тлумачному словнику сучасної української мови про те, що «правопорушення» це порушення певних норм поведінки, які встановлені законом [2, с. 1102].

Зовсім по іншому дана дефініція зазначена у юридичній енциклопедичній літературі, де правопорушення трактується як суспільно небезпечне або шкідливе діяння, яке порушує норму права [3, с. 696].

О. Скакун, зазначає, що правопорушення це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння, за яке передбачена юридична відповідальність [4, с. 598].

Вивчаючи загальні підходи, А. Іванський дійшов загального висновку стосовно того, що правопорушення однозначно є суспільно небезпечне діяння, яке обов'язково матиме ознаки протиправності фізичної чи юридичної особи, і буде посягати на суспільні інтереси держави та громадян і за яке встановлена відповідальність [5, с. 134].

Отже, погодимося із загальними підходами до категорії «правопорушення», яке полягає у тому, що вчиняється винною дієздатною особою і має суспільно небезпечний характер для держави і громадян.

Проте пропонуємо власне доповнення вищезазначеного поняття як неправомірне, протиправне, винне, каране, суспільно небезпечне діяння, яке за своїм змістом включає дію чи бездіяльність і посягає на ту чи іншу сферу суспільних відносин, що охороняються з боку держави, або на інтереси окремих громадян, за яке в обов'язковому порядку передбачена юридична відповідальність.

Визначивши відповідним чином поняття «правопорушення», необхідно перейти до подальшого аналізу концептуальних підходів специфіки дефініції «фінансового правопорушення».

Проблематикою історичних підходів у доктрині фінансового права займався В. Хохуляк, який аргументував наукову позицію про те, що визначення фінансових правопорушень було зроблено ще в античні часи, коли за вчинення податкових правопорушень зазнавалися осуду та суворого покарання. Вивчення з історичної точки зору даного поняття, дало підстави для ствердження, що не на всіх історичних етапах розвитку воно містилося [49].

Більш сучасні представники науки фінансового права визначають, що стрімкий розвиток даної категорії почався з 90-х років, коли Україна здобувши незалежність, закладала основи законодавства з загальних наукових підходів радянських часів.

Аналізуючи історичні аспекти, констатуємо те, що законодавство України вже містило поняття «фінансового правопорушення», проте з прийняттям відповідних кодексів розгалужилося на різні сфери правовідносин.

Воно було сформульоване в п. 1.5.3 Інструкції про порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні, затвердженої наказом Головного контрольно-ревізійного управління України від 03.10.1997 р. № 121, де зазначалося, що «фінансове правопорушення – дія або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм» [7, с. 114].

Тому на практиці використовували такий підхід до підтвердження здійснення фінансового правопорушення лише у разі безпосереднього порушення фінансово-правових норм.

Відповідно до Інструкції про організацію та проведення комплексних контрольних заходів фінансово-господарської діяльності на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління Держбуду України, затвердженої наказом Державного комітету з будівництва та архітектури від 29.04.2004 № 91, було визначено фінансове правопорушення – дія або бездіяльність на підконтрольних об'єктах, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм [8].

Порівнюючи ці дві інструкції необхідно зазначити, що вже в інструкції Держбуду України в 2004 році було визначено коло суб'єктів фінансового правопорушення, як посадових осіб певних компетентних органів, так і громадян, іноземців, тобто наявна певна попередня класифікація.

Вважаємо, що основними аргументами виокремлення дефініції «фінансове правопорушення» в окрему категорію стали наявність специфічного кола правовідносин, власних ознак та особливостей, а наразі поки немає законодавчого закріплення даного поняття, доти й існують колізійні аспекти щодо його трактування.

Низка вчених фінансового права досліджували дану категорію через призму функціонального підходу, тобто як основну підставу для притягнення до фінансової відповідальності, а тому і тлумачення цього поняття розширилися у залежності від об'єкта посягання, найчастіше це бюджетна, податкова та валютна сфери.

Інша частина науковців у галузі фінансового права підтримує думку про те, що у сфері фінансової діяльності виділяють: кримінальні правопорушення, адміністративні правопорушення та фінансово-правові правопорушення, врегульовані нормами фінансового права [9, с. 126].

За словами С. Селецького, навіть у фінансовій сфері, як і будь-який злочин, це індивідуальне діяння. Як підкреслюють вчені, воно має всі об'єктивні та суб'єктивні характеристики, які характеризують поведінку людини. Фізичні характеристики – певний рух або відсутність, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших законів навколишнього світу; психологічні характеристики – вираження свідомості і волі, спонукання до дії [10, с. 30].

Прикладами злочинів у фінансовій сфері є злочини, визначені Кримінальним кодексом України (далі – ККУ), а саме нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету. Видання нормативно-правових актів, які всупереч закону зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету (ст. 211 ККУ), з передбаченими бюджетними призначеннями або без них (ст. 210 ККУ), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 ККУ), ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне

страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ч. 1 ст. 212 ККУ) тощо [11].

Зокрема, науковці й практики висловлюють протилежні позиції щодо такого інституту як «фінансова відповідальність» від визнання фінансово-правової відповідальності самостійний видом до повного її заперечення [6, с. 90].

Констатуємо, що у сучасному законодавстві визначення поняття знайшло місце в частині різних нормативно-правових актів та підзаконних актах.

Податковим кодексом України (далі – ПКУ) передбачено, що за порушення податкового законодавства та інших правових норм, крім кримінальної та адміністративної, передбачено фінансову відповідальність, дотримання якої покладено на контролюючі органи [12].

Відповідно у п. 109.1 ст. 109 ПКУ зазначено, що «податковим правопорушенням є протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених цим Кодексом) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (в тому числі осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених цим Кодексом. Діяння вважаються вчиненими умисно, якщо існують доведені контролюючим органом обставини, які свідчать, що платник податків удавано, цілеспрямовано створив умови, які не можуть мати іншої мети, крім як невиконання або неналежне виконання вимог, установлених цим Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.» [12].

Більш того, на рівні Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) закріплено такий термін як «порушення бюджетного законодавства». Так, відповідно до ст. 116 вищенаведеного нормативно-правового акта порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених БК України чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання [13].

Як зазначає А. Нестеренко, склад правопорушення відображається системою найбільш загальних, типових та істотних ознак окремих різновидів правопорушень. Ця система ознак є необхідною і достатньою для притягнення правопорушника до юридичної відповідальності. Якщо немає складу правопорушення, то немає й самого правопорушення. Це підтверджується Рішенням Конституційного Суду України № 1-рп//99 від 09.02.1999 р. «справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів» [14, с. 293; 15, с. 171].

На думку В. Нагребельного, фінансове правопорушення є фактичною підставою для притягнення до фінансово-правової відповідальності, тому внаслідок цього воно характеризується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак, які в сукупності утворюють склад фінансового правопорушення. Склад фінансового правопорушення — це встановлені нормами фінансового права ознаки (елементи), сукупність яких дозволяє вважати протиправне діяння фінансовим правопорушенням [14, с. 293; 16, с. 44].

Підтримуючи думки вчених про те, що саме за характеристикою складу фінансових правопорушень розкривається їх специфіка та зміст, продовжимо аналіз теоретико-правових підходів та доктринальних поглядів через цю визначену призму.

Обов'язковими ознаками фінансових правопорушень є суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт та об'єктивна сторона, які є основними елементами, що дають можливість визначення кваліфікації діяння чи бездіяльності. Всі ці ознаки дають підстави для розмежування фінансового правопорушення від злочину.

Суб'єктом фінансового правопорушення, як визначає А. Нестеренко, є особа (фізична чи юридична), яка здійснила порушення фінансового законодавства і яка відповідно до чинного законодавства може бути притягнутою до фінансово-правової відповідальності. Саме ознака суб'єкта виокремлює фінансові правопорушення серед інших видів правопорушень —

тільки фінансові правопорушення можуть вчинятися юридичними особами [14].

Проте зовсім інший підхід, на думку В. Нагребельного, з яким ми абсолютно не згодні про те, що для позначення колективного суб'єкта необхідно вживати термін «організація», а не «юридична особа», що обґрунтовується існуванням колективних суб'єктів – не наділених ознаками юридичної особи, але визнаних платниками податків [16].

Серед суб'єктів фінансових правопорушень у вітчизняній фінансовій науці виділяють загальні суб'єкти (визначаються нормами фінансового права) і спеціальні суб'єкти (особа, яка безпосередньо зазначена у фінансовому законі). Взагалі ж, коло суб'єктів відрізняється залежно від виду фінансових правовідносин [14, с. 116].

Доцільно розрізняти коло суб'єктів у залежності від різних сфер фінансових правовідносин, адже повноваження, права і обов'язки учасників міститимуть зовсім інший характер, для прикладу суб'єкти фінансових правопорушень у бюджетній, податковій, банківській сферах зовсім різні.

Аналізуючи суб'єктний склад фінансового правопорушення необхідно в першу чергу звертати увагу на специфіку правосуб'єктності учасників. Суб'єкт фінансового правопорушення завжди має специфічні ознаки, які дозволяють застосовувати безпосередньо заходи фінансової відповідальності. Ці особливості будуть різними як до юридичних, так і до фізичних осіб. Саме фінансова правосуб'єктність полягає у наділенні суб'єкта фінансових правовідносин тими окремими характеристиками та ознаками. Якщо аналізувати у вузькому розумінні, то це правоздатність та дієздатність, які притаманні суб'єкту фінансових правовідносин, щоб він став їх учасником.

Суб'єктивна сторона фінансових правопорушень, яка полягає у внутрішньому ставленні суб'єкта до вчиненого правопорушення може визначатися у формі вини.

Погоджуємося з науковими підходами про те, що вину у вчиненні фінансового правопорушення можна визначити, як психічне ставлення особи до скоєного протиправного діяння та до його наслідків у формі умислу чи необережності. Відсутність вини завжди означає відсутність у діях особи складу правопорушення. На вину впливає його життєвий досвід, освіта, кваліфікація, стан психіки і конкретної обстановки, в якій особа допустила порушення, що впливає на можливість передбачити небезпечні наслідки своїх дій» [17].

Аналізуючи ст. 112 ПКУ, в якій зазначено, що особа може бути притягнута до фінансової відповідальності за вчинення податкового правопорушення за умови наявності в її діянні (дії або бездіяльності) вини, крім випадків, передбачених ПКУ (п. 112.1 ст. 112 ПКУ) [12]. Проте самого тлумачення категорії «вини» не визначено, тому стверджуємо, що особа вважатиметься винною на підставі загальних доктринальних підходів, тобто якщо буде доведено, що суб'єкт правопорушення мав можливість на дотримання правил поведінки та відповідних норм, проте не вжив жодних заходів щодо їх дотримання. В даному випадку можемо аргументувати позицію про наявність відповідного мотиву, як факультативного елементу, оскільки особа навмисно не вчиняла певні дії, мала на меті певні корисливі інтереси.

Ще однією властивістю фінансових правопорушень є достатня тривалість їх у часі, оскільки починається від моменту неподання звітності, а закінчується встановленням фінансових санкцій, що завжди охоплює значний проміжок часу.

Особливості об'єкта фінансових правопорушень, продовжуючи аналіз загальновизначених тверджень, як вважає В. Нагребельний, що родовим об'єктом фінансового правопорушення слід вважати однорідні, відносно відокремлені групи відносин: бюджетні, податкові тощо, тобто відповідні сфери фінансово-правового регулювання, а видовим об'єктом фінансового правопорушення відносно відокремлену групу правил (норм) в тій чи іншій

сфері фінансової діяльності держави чи місцевих утворень, за порушення яких передбачено відносно специфічну систему мір фінансово-правової відповідальності. Безпосереднім же об'єктом фінансового правопорушення є ті конкретні правовідносини, які охороняються нормами фінансового права і забезпечуються фінансово-правовою відповідальністю [16, с. 44-45].

Погоджуюсь з А. Нестеренком, що безпосередніми об'єктами фінансових злочинів є певні правовідносини, які охороняються нормами фінансового права та наділяються фінансово-правовою відповідальністю.

Однак останнім часом ширшої підтримки набула точка зору, згідно з якою під об'єктом злочину слід розуміти певну частину, сферу чи аспект правової системи, тобто суспільні відносини, врегульовані правом.

Наведені погляди на предмет злочину яскраво виражають перехід від дуже широкого тлумачення предмета злочину до його соціально-правової оцінки.

Крім того, остання позиція є найбільш правомірною і гнучкою, оскільки не виключає існування окремого суб'єкта поряд з об'єктом. В принципі, об'єкт злочину має бути визначений як охоронюване законом суспільне майно.

За визначенням З. Будько, об'єктивна сторона злочину — це передбачена податковим законодавством система ознак, що характеризує зовнішні сторони злочину. Вищезазначений дослідник також аргументує, що всі ознаки об'єктивної сторони можна класифікувати на обов'язкові та необов'язкові на основі їх опису. До обов'язкових ознак належать також дії, що завдають шкоди суспільству, суспільно шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідком є факультативною ознакою і тому не обов'язково відображається в законі [18;19, с. 90].

Спосіб і засоби вчинення злочину безпосередньо пов'язані з самим злочином, а місце, час і обставини вчинення злочину є умовами, в яких склалися злочини. Злочинний спосіб — це сукупність прийомів, способів і дій, які використовує винний для здійснення своїх намірів [19, с. 71].

Протиправні дії особи можуть виражаються у бездіяльності та вчинятися в пасивній формі. Зокрема, невнесення готівки в касу, недотримання правил зберігання грошей, ухилення від реєстрації в контролюючих органах, несвоєчасне подання відомостей про відкриття або закриття банківських рахунків, неподання податкової декларації тощо [13].

Деякі автори також виділяють час вчинення фінансового злочину як факультативну ознаку об'єктивної сторони складу фінансового злочину, яка може трактуватися як, наприклад, при розрахунку. Усі злочини відбуваються в конкретному місці, у певний час і за конкретних обставин, і злочинець діє належним чином і зазвичай використовує певні засоби для досягнення своїх цілей. Ці склади є факультативними, оскільки вони характерні для кожного злочину і включаються до складу лише в тому випадку, якщо зачіпають суспільну небезпеку вчиненого злочину. На суспільну небезпеку винного можуть впливати місце, час та обставини вчинення злочину.

На думку С. Очкуренка, дискусійним є питання про обов'язковість таких чинників, як суспільно шкідливі наслідки протиправних дій, що впливають на податки, бюджет та інші фіскальні відносини.

Фінансове право характеризується формалізацією більшості складів конкретного злочину, важливою конструкцією, яка також вимагає встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями та суспільно шкідливими наслідками, не виключаючи наявності елементів [19].

Проте погодимося з думкою А. Нестеренка про те, що усі елементи та прояви складу фінансового злочину розкривають, доповнюють та характеризують суспільну небезпеку, протиправність та винуватість діяння. Термін «склад фінансових злочинів» має більш публічну роль, ніж термін «фінансові злочини» [14].

Л. Воронова визначає, що у фінансовому праві правосуб'єктність - це властивість особи, яка є суб'єктом прав і обов'язків, заснованих на правових нормах, і виконує дві функції: здатність мати права і брати обов'язки

(правоздатність) і здатність самостійно здійснювати права і зобов'язання [18, с. 75].

Як зазначає І. Устинова, більшість фінансових правопорушень вчиняються у формі прямого умислу, однак латентний характер фінансових правопорушень, а також недосконалість законодавчого оформлення процесуальної форм притягнення до фінансової відповідальності, не дозволяє правоохоронним органам доказати умисел і правильно кваліфікувати дії правопорушника [21, с. 243].

Останньою ознакою правопорушення є караність. Під «караністю» розуміють умову застосування до особи, що вчинила фінансове правопорушення, негативних юридичних наслідків, які містяться у фінансово-правових санкціях [20].

Цікавою є думка В. Лисенка, який пропонує підходити до проблеми виділення фінансового правопорушення з огляду на склад правопорушення, що є сукупністю ознак, наявність яких дає підстави вважати те чи інше діяння правопорушенням [22, с. 33].

Вчений моделює власний варіант складу правопорушення : – об'єкт – податкові, бюджетні і пов'язані з ними інші адміністративні відносини; – об'єктивна сторона – умисна дія або бездіяльність, вчинена юридичною особою, а також шкідливі наслідки, що перебувають у причинному зв'язку з діянням; – суб'єктивна сторона – вина, мотив, ціль; – суб'єкт – юридична особа [22, с. 33].

Констатуємо, що в будь-якому випадку даний вид правопорушень характеризується суспільною небезпечністю, що полягає у спричиненні істотної шкоди фінансового (матеріального) характеру. Діяння, які порушують норми фінансового права, завдають шкоди нормальній фінансовій діяльності держави, органам місцевого самоврядування, посягають на публічний інтерес.

Аналізуючи теоретичні підходи різних вчених, можемо зазначити, що під загальноприйнятій інструментарії розгляду цей вид не підпадає, оскільки за

характеристикою об'єкта його можна віднести до цивільного, а за суб'єктом до адміністративного правопорушення.

Підсумовуючи, аргументуємо, що фінансове правопорушення по своїй правовій природі, змістом та ознаками є особливим видом, за вчинення якого настає притягнення до окремого виду відповідальності – фінансової.

Вважаємо, що основними причинами для притягнення до фінансово-правової відповідальності є скоєння фінансового правопорушення.

Зазначені галузеві принципи, зважаючи на відсутність єдиного підходу до фінансово-правової відповідальності, необхідно розглядати як єдність окремих підгалузевих принципів, саме принципів у податковій, бюджетній, валютній, банківській сферах.

Для порівняння, у міжнародній доктрині, з погляду В. Вілсона та Г. Вілсона, правопорушення у сфері фінансів не відмежовуються від кримінальних [23].

Тому враховуючи все вищезазначене, можемо запропонувати власне бачення класифікації наукових підходів змісту категорії «фінансове правопорушення», а саме:

1. За загальноправовою природою є підставою притягнення до фінансово-правової відповідальності.
2. За об'єктивною ознакою – є окремим видом діяння.
3. За міждисциплінарним характером – поєднує і визначає можливості притягнення одночасно до кримінальної, адміністративної та фінансової відповідальності.

Підводячи підсумок, зазначаємо, що правопорушення у фінансовій сфері, в контексті вивчення понятійного апарату, є більш ширшою категорією за своїми теоретико-правовими особливостями, адже включає в себе всі інші види порушень відповідних норм.

1.2. Стан і загальна характеристика фінансових правопорушень

Вивчення загальнотеоретичної характеристики фінансових правопорушень надасть можливість для аналізу проблематики їх сучасного стану, з метою виявлення майбутніх векторів вдосконалення системи їх запобігання.

Так повністю погоджуючись з думкою М. Кучерявенка, про те, що важливою складовою демократичної, соціальної та правової держави є її ефективна правова система. У сфері державних фінансів правотворча діяльність повинна ґрунтуватися на конституційних принципах верховенства права, соціальної орієнтації ринкових відносин, ефективного правового регулювання, оскільки саме сфера публічних фінансів є тим базисом, на якому надбудовуються всі складові економічної безпеки держави. Зміцнення законності в Україні та забезпечення верховенства права у всіх сферах суспільного життя залишається пріоритетним напрямком державного будівництва. А це передбачає поглиблення як відповідальності держави за виконання своїх обов'язків перед людиною, так і відповідальності кожної особи перед державою та суспільством [24; 25, с.200].

Доктринальні підходи згідно загальної теорії фінансового права щодо поділу правопорушень у фінансовій сфері на кримінальні злочини, адміністративні правопорушення та фінансово-правові правопорушення.

Згідно ст. 111 ПКУ, даний поділ зумовлений видами відповідальності, яка застосовується до суб'єктів.

Ми підтримуємо думку М. Кучерявенка про те, що «кожен злочин є конкретним, оскільки він вчинений конкретним індивідуальним або колективним суб'єктом фінансового права в певний час, в певному місці. Характеризується специфічними ознаками, що виражають єдність формальних (зовнішніх) і матеріальних (внутрішніх), об'єктивних і суб'єктивних характеристик».

Як зазначає вчений, до них відносяться:

1. об'єктивна властивість протиправного діяння, яке призводить до згубних наслідків або загрожує наслідками для об'єктів фінансового та правового захисту. Особливою формою суспільної шкоди є суспільна загроза для характеристики злочинів [24; 25].

2. протиправність діяння означає, що воно було вчинене суб'єктом фінансового права в порушення закону і передбачає:

а) порушення заборон, встановлених законами, постановами та законами;

б) невиконання зобов'язань, що випливають з нормативного акта, акта про застосування Закону або договору, укладеного відповідно до Закону [24; 25].

Як уточнює А. Воронков, об'єктом злочину, що вчиняється суб'єктами фінансового права, є суспільні відносини, на які спрямована протиправна і шкідлива для суспільства поведінка їх суб'єкта і які охороняються нормами права. Правопорушення суб'єктів фінансового права спрямовані на фінансові правовідносини, тобто суспільні відносини, що виникають у зв'язку з мобілізацією, розподілом і використанням грошових коштів, їх предметом є фінансові інтереси держави і органів місцевого самоврядування, в тому числі процес формування (мобілізації), розподіл і використання централізованих і децентралізованих фондів [26].

А. Роздайбіда визначає, що безпосередній об'єкт злочину відноситься до певних суспільних відносин, які захищені нормами права і забезпечені засобами правової відповідальності і які завдають шкоди протиправними діями, що підпадають під ознаки певного елемента злочину суб'єкта фінансового права [27, С. 45].

Вчений аргументує свою позицію тим, що до них належать:

і правила касових операцій;

і правила митної оплати;

і правила податкового обліку;

правила обліку доходів, витрат за податковими статтями;

і так далі [27, С.45].

Об'єктивна сторона злочину - це зовнішня сторона суспільно небезпечної дії (дії або бездіяльності) суб'єкта права, що порушує об'єкт - суспільні відносини в області мобілізації, розподілу і використання охоронюваних законом засобів, заподіяння або загрози заподіяння їм шкоди [27].

Ми згодні з позицією зазначеного вченого про те, що обов'язковими (необхідними) ознаками об'єктивної сторони злочину є: дія (дія або бездіяльність), суспільно шкідливі наслідки і причинно-наслідковий зв'язок між дією і шкідливими наслідками. Діяння - свідоме і добровільне діяння, характерне для суспільно шкідливої поведінки суб'єкта фінансового права у вигляді дії або бездіяльності, що заподіяла або може заподіяти шкоду суспільству, державі, органам місцевого самоврядування та громадянам. Без нього жоден злочин такої юридичної особи не може бути вчинений, тобто дія є підставою для застосування юридичної відповідальності до юридичної особи з фінансового права. Ознаки діяння: соціальний збиток, незаконність [27].

Для класифікації у залежності від об'єкта правопорушення, доцільним вважаємо врахування також і причинно-наслідкового зв'язку і відповідний рівень суспільної фінансової небезпеки.

В першу чергу пропонуємо здійснити аналіз у залежності від сфери: податкові правопорушення, порушення бюджетного законодавства та банківського і валютного, що надасть можливість визначити проблематику сучасного стану.

В доктрині бюджетного права загальної позиції щодо поглядів вчених на категорію «порушення бюджетного законодавства» немає, оскільки здійснюється порівняння з поняттям «бюджетне правопорушення». Частина науковців визначає їх тотожними, інші відмінними повністю.

Так, І. Сікорська здійснила аналіз норм БКУ в редакції 2001 року (втратив чинність у 2010 році) і аргументує позицію про те, що на законодавчому рівні поняття «бюджетне правопорушення» та «порушення бюджетного законодавства» ототожнюються [28, с.8].

Вчений Д. Шутлів аргументує теж тотожність цих двох понять, проте вважає, що їх слід розглядати як порушення учасником бюджетного процесу встановлених Бюджетним кодексом чи іншим нормативно-правовим актом, що є частиною бюджетного законодавства, норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання та звітування про його виконання [29, с. 177].

На думку С. Козуліної, дані поняття опосередковано тотожні, тому що законодавець сформулював поняття «бюджетне правопорушення» як рівне поняттю «порушення бюджетного законодавства» [30, с. 38].

Проводячи порівняльний аналіз двох редакцій БКУ 2001 року та 2010 року, можемо констатувати, що вони по змістовному наповненню категоріального апарату «бюджетне правопорушення» були тотожними.

Так, відповідно до ст. 116 БКУ (редакції від 26 січня 2001 року), бюджетним правопорушенням визнавалося недотримання учасником бюджетного процесу встановленого цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами порядку складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету [31].

Основна відмінність полягала у застосуванні термінів «недотримання» бюджетного законодавства та «порушення», що на нашу думку більш доцільним вбачається тлумачення в редакції 2010 року.

Як вважає Н. Якимчук, поняття «порушення бюджетного законодавства» ширше, оскільки включає в себе бюджетні правопорушення, у тому числі злочини, адміністративні та бюджетні проступки тощо, які вчиняються в бюджетній сфері, а також широке коло порушень, що не мають ознак і складу правопорушення [32, с. 413].

І. Сікорська, в своєму дослідженні уточнила визначення поняття «бюджетне правопорушення» як винне, протиправне діяння фізичної та юридичної особи, що виражається в порушенні норм бюджетного права, за яке

передбачена цивільна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та фінансово-правова відповідальність [28, с. 5].

Іншої думки вчений А. Монаєнко, який пропонує розмежовувати категорії «порушення бюджетного законодавства» та «бюджетне правопорушення», оскільки вважає, що положення ст. 116 БКУ складно використовувати як визначення бюджетного правопорушення, пропонуючи тлумачити його як протиправне, винне, суспільно небезпечне діяння, яке полягає в неналежному виконанні учасником бюджетних відносин закріплених нормами бюджетного законодавства обов'язків, за яке застосовуються уповноваженими на це органами публічної влади бюджетно-правові санкції [33, с. 154].

Підтримуємо твердження Е. Дмитренко, яка у вузькому значенні визначає бюджетне правопорушення як протиправне, винне, суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) учасника бюджетної діяльності, що порушує встановлений БКУ та іншими нормативними актами порядок її здійснення, і за яке передбачено фінансово-правову відповідальність, а у широкому – таке ж діяння цього ж суб'єкта, але за яке передбачено цивільну, дисциплінарну, адміністративну, кримінальну та фінансово-правову відповідальність [34, с. 290].

О. Гетманець відзначає, що перелік випадків порушень бюджетного законодавства та встановлені ст. 117 БКУ заходи впливу за ці порушення як підстава до застосування переважно фінансових заходів, зумовлюють встановлення поняття «бюджетне правопорушення», яке відрізняється від поняття «порушення бюджетного законодавства» [35, с. 290].

З наукових позицій А. Касьяненко, порушення бюджетного законодавства пропонується як протиправне, суспільно шкідливе, умисне діяння учасника бюджетного процесу, що посягнуло на фінансові інтереси держави та територіальних громад, які охороняються законом [36, с. 47, 49].

Підсумовуючи, можемо відмітити, що і дотепер єдиних поглядів до визначення категорії «бюджетне правопорушення» у доктринальних підходах не зазначено, тому потрібно здійснювати порівняльні аспекти чинних на той час нормативно-правових актів різних галузей права, оскільки колізійність навіть однієї категорії викликає проблематику правозастосовчої практики.

Згідно ст. 116 БКУ порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених цим Кодексом чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання [13].

Також нормативно-врегульовано чіткий перелік порушень бюджетного законодавства, який містить 40 різновидів.

Аналізуючи результати діяльності Державної аудиторської служби України (далі – ДАСУ), її міжрегіональних територіальних органів можемо констатувати, що за 2022 рік сума ненадходжень становить понад 99,8 млрд грн, понад 14,7 млрд грн за аналогічний період 2021 року, з них коштів бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ – майже 7,5 млрд грн (більш як 8,7 млрд грн за 2021 р.) [37].

З метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни, органами Держаудитслужби до правоохоронних органів передано 707 (2022 р.), 921 (2021 р.), 678 (2020 р.) матеріалів ревізій та перевірок, зі свого боку правоохоронними органами за матеріалами проведених заходів розпочато 265 (2022 р.), 401 (2021 р.), 334 (2020 р.) досудових розслідувань та 34 (2022 р.), 111 (2021 р.), 35 (2020 р.) досудових розслідування – за результатами участі у перевірках правоохоронних органів [37].

До дисциплінарної відповідальності притягнуто 208 посадових осіб (2022 р.), 265 (2021 р.), з яких 21 за 2022 р. та 45 за 2021 р. – звільнено із посад, до матеріальної – 179 осіб та 274 особи за минулорічними показниками [37].

Вищезазначені дані дають можливість стверджувати про щорічну динаміку збільшення порушень бюджетного законодавства, аргументацію про те, що найпоширенішим видом правопорушень у бюджетній сфері залишається «нецільове використання бюджетних коштів», а кількість порушених кримінальних проваджень дає підстави для твердження доцільності посилення відповідальності як основного фактору запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Наступним видом правопорушень є податкові правопорушення.

Відповідно до ст. ст. 117, 118, 119, 119-1, 120, 120-1, 120-2, 121, 122, 123-1 ПКУ визначено класифікацію податкових правопорушень [12].

Досить специфічною є ст. 123 ПКУ «Штрафні (фінансові) санкції (штрафи) у разі визначення контролюючим органом суми податкового зобов'язання, контроль за сплатою якого покладено на контролюючі органи, зменшення бюджетного відшкодування або виявлення фактів використання податкових пільг не за цільовим призначенням чи всупереч умовам чи цілям їх надання», адже згідно судової практики Лист ВАС України від 24.11.2011 № 2198/11/13-11 «відповідно правомірність поведінки особи, зокрема дотримання нею норм податкового законодавства, слід визначати із застосуванням законодавства, яке діяло на момент вчинення відповідних дій або бездіяльності такої особи» [38].

У свою чергу заходи відповідальності, які можуть бути застосовані до особи-порушника, слід визначати на підставі законодавства, яке є чинним на момент виявлення та застосування відповідних санкцій [38].

Таким чином оцінка правомірності поведінки платників податків здійснюється на підставі норм податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, що діяло на момент вчинення відповідних дій. Водночас заходи відповідальності, які підлягають застосуванню за вчинені платниками податків порушення, повинні визначатися згідно з нормативно-правовими актами, чинними на час виникнення

відповідних правовідносин, тобто на час застосування відповідальності, зокрема винесення відповідних податкових повідомлень-рішень [38].

Аналіз правозастосовчої практики в цій сфері дає підстави щодо відповідності положень ст. 58 Конституції України про те, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення [39].

Вивчивши статистичні дані звітної документації за відповідні роки ДПСУ, доводимо, що щорічно зростає відсоток кількості порушених справ, більше 70 % за позовами саме платників податків.

Лише за 2021 рік на супроводженні територіальних органів ДПС знаходилося 246 справ, з них: 163 – публічно-правові спори; господарські спори – 34; цивільні справи – 46; кримінальні провадження – 3. У 2021 році на супроводженні в ДПС знаходилося 149 судових справ за участю ДПС як учасника (сторони) судового процесу [40].

З позитивних аспектів щодо вдосконалення координації контролюючих органів та платників стало проведення відеоконференції за темою: «Податкові правопорушення. Новації 2021», яка відбулась за ініціативи Громадської ради при ДПС спільно з Українським союзом промисловців і підприємців для обговорення та роз'яснення податкового законодавства в частині запровадження нової концепції притягнення до відповідальності платника податків за окремі податкові правопорушення [40; 41].

Досить спірним, на наш погляд, вбачається визначення змісту «вини» у запровадженій концепції відповідальності платників податків, адже визначальними векторами окреслено зменшення розмірів штрафних санкцій, передбачено обов'язкове доведення умислу при вчиненні правопорушення та можливість зменшення на 50% штрафів у разі наявності обставин, які пом'якшують відповідальність.

Особливостями правопорушень у банківській та валютній сфері є те, що основним інструментом нормативно-правового забезпечення реалізації своїх

повноважень Національним банком України (далі – НБУ) є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [42].

Зокрема типовими порушеннями є порушення визначені гл. 12 Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів та підприємницькій діяльності, ст. ст. 162, 162⁻¹, 162⁻³, 163, 163⁻², 163⁻⁴, 163⁻⁶, 163 КУпАП, «порушення правил про валютні операції, порушення порядку здійснення валютних операцій, порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів, неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи, ненадання документів, надання яких передбачено законодавством про депозитарну систему України та ін.» [40].

Відповідно до звітної та статистичної документації НБУ, даних ДАСУ можемо визначити наявність найбільшої кількості правопорушень у сфері валютного регулювання [37; 43].

Також передбачено відповідальність посадових осіб, ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» «нагляд за банками та банківською діяльністю є прерогативою Національного банку України, та до переліку відповідних правопорушень включені такі справи, про вчинення яких розглядаються посадовими особами Національного банку України» [44].

Підсумовуючи, можемо зазначити про щорічну динаміку збільшення скоєння правопорушень у фінансовій сфері на прикладі порушень бюджетного, податкового, банківського, валютного законодавства на підставі офіційних звітних даних про діяльність за певний рік ДАСУ та ДПСУ (матеріали Додатку А).

Доцільним вважаємо дослідити інший вид класифікації правопорушень, які скоюють суб'єкти фінансового права і виділяють вчені – це в залежності від

підстав: за ступенем суспільної небезпеки – злочини і проступки, а в залежності від галузей права, характеру санкцій – кримінальні злочини, адміністративні проступки, дисциплінарні проступки, цивільно-правові проступки фінансові проступки.

Відповідно до кримінального законодавства, «кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення» [11].

Вищезазначений нормативно-правовий акт містить велику групу норм, які характеризують кримінальність діянь у сфері фінансової діяльності і юридичну відповідальність за їх скоєння, об'єднаних у самостійний VII розділ «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини ККУ. Об'єктом посягання таких злочинів є фінансово-банківська і бюджетна системи України (ст. ст. 199, 200, 204, 209 - 212¹, 222). Але у цій сфері можуть скоюватись і злочини, передбачені іншими розділами Кримінального кодексу, зокрема, службові злочини, розкрадання, тощо [11; 25].

Адміністративними проступками суб'єктів фінансового права є порушення ними встановленого порядку здійснення господарської діяльності, порядку розрахунків, законодавства у сфері фінансів та оподаткування, законодавства щодо запобігання та протидії легалізації («відмиванню») доходів, одержаних злочинним шляхом, митних правил, відповідальність за які встановлена Кодексом України про адміністративні правопорушення [25; 42].

До категорії дисциплінарних проступків у фінансовій сфері належать порушення суб'єктами фінансового права трудової дисципліни, а саме ст. ст. 141, 147, 148 Кодексу законів про працю України [45], Податковим кодексом України [12], Законом України «Про державну службу» (ст. 14) [46], Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [47] тощо, дисциплінарними статутами, іншими нормативно-правовими актами.

Підводячи підсумок, необхідно визначити і погодитися із загальним підходом про те, що наразі фінансовими проступками (правопорушеннями) слід вважати протиправні, карані та винні діяння, які вчиняють фізичні, юридичні особи, податкові агенти чи законні представники, які мають на меті завдання матеріальної шкоди, порушення фінансової дисципліни та правопорядку та тягнуть настання фінансової відповідальності.

Найпоширенішими серед фінансових правопорушень є бюджетні та податкові, оскільки їх скоєння впливає на зменшення кількості надходжень податків та відіграє значну роль на формування дохідної частини відповідних бюджетів.

Проте слід зазначити, що головним напрямом протидії податковим правопорушенням, з погляду забезпечення стабільності, фінансової безпеки, соціального забезпечення суспільства, прав, свобод і законних інтересів громадян, підняття рівня податкової свідомості та належної податкової культури вбачається їх попередження, що повинно бути комплексною системою виявлення та усунення їх причин, яка має базуватися на принципах справедливості та законності. Вважаємо, що саме складність і нестабільність податкового законодавства і є тими правовими причинами, що породжують податкові правопорушення.

1.3. Правове регулювання попередження фінансових правопорушень

Процес формування ефективної і якісної системи нормативно-правового забезпечення постійний та тривалий, оскільки завжди викликаний об'єктивно-обумовленими чинниками побудови правової, демократичної держави з урахуванням всіх цінностей і дотриманням всіх принципів щодо економічної сфери, політичної, соціальної, культурної та ін.

Вважаємо, що цей процес однозначно пов'язаний із вивченням ролі права та законодавства, оскільки нормативно-правове регулювання є визначальною

підставою для створення ефективної демократичної держави, кореляції суспільних відносин та надання їх певної системності. Всі методи, засоби та форми є основними елементами відповідного механізму правової поведінки у фінансовій сфері.

Підтримуємо наукові позиції В. Селіванова, про визначення конституційних принципів «верховенства права» і «верховенства закону» в частині обґрунтування важливості спеціальних юридичних знань про особливості та вияви права, правового регулювання, що досягаються правознавством, та дозволяють свідомо і точніше розібратися у тих соціальних процесах, які піддаються юридичному впливу з боку держави і вимагають свого юридичного оформлення з одночасним наповненням його правовим змістом [48, с.14].

Здійснюючи аналіз наукових підходів вчених у сфері філософії права, загальної теорії права, погодимося з визначенням поняття «правове регулювання» як систематизація (підпорядкування) поведінки учасників певних правовідносин за допомогою спеціальних юридичних засобів.

Погоджуємося з тим, що об'єктом правового регулювання є певна поведінка особистості, чи об'єднань людей, категорій населення, яка в контексті свого змісту регулюється певними принципами та нормами, чи юридичними засобами, а предметом правового регулювання виступають певні суспільні відносини, які в силу виникнення потребують нормативного регламентування.

Проте вважаємо, що не всі суспільні відносини підлягають правовому регулюванню, тому аргументуємо позицію про те, що вони повинні мати певні ознаки – системність і постійність виникнення, мати конкретизоване соціальне значення, специфічне коло соціального визначення та можливість нормативного закріплення контролю за їх реалізацією.

Враховуючи вищезазначене доцільно провести аналіз історико-правових аспектів формування законодавства в частині регламентації поняття «фінансове правопорушення».

Досліджуючи наукові підходи вчених у сфері теорії, історії держави та права, фінансового права, адміністративного права можемо зазначити, що процес становлення понятійного апарату, вдосконалення самого процесу наукового пізнання був ускладнений часовими проміжками розвитку суспільства і права.

Погоджуємося з думкою В. Хошуляка, про те, що наука фінансового права пройшла довгий та непростий шлях власного становлення і протягом багатьох століть вона розвивалась у загальноцивілізаційному потоці світової і європейської економічної, фінансової та правової думки [49; с.3].

Вивчаючи історичні аспекти виникнення та становлення науки фінансового права можемо констатувати проблематику належного висвітлення всіх наукових поглядів вчених фінансистів, оскільки в період становлення ринкової економіки питання визначення особливостей публічних фінансів стояло досить гостро.

Повністю погоджуємося з думкою вченого про те, що «процес формування фінансово-правової думки у вітчизняній науці протягом XVIII століття зумовлений суспільно-політичними та економічними перетвореннями, які відбувались у даний період. Становлення абсолютизму, що зумовив необхідність ефективного функціонування розгалуженої і чітко побудованої системи державних фінансів, стимулював у науковому середовищі пошук нових ідей та принципів здійснення фінансової політики держави, які б використовувались у комплексі з іншими управлінськими та економічними заходами» [49; с.3].

Тому використовуючи основні історичні часові проміжки виникнення і формування науки фінансового права, пропонуємо авторське бачення становлення правового регулювання попередження фінансових правопорушень.

1-й період (феодальний) пов'язаний з виникненням перших видів податків (доменів і регалій), початкового закріплення відповідальності за їх несплату.

2-й період (становлення загально-теоретичних основ) пов'язаний з визначенням А. Сміта поняття «податок» як економічної категорії, в більш систематизованішому аспекті, побудовою певних взаємозакономірних зв'язків існування економіки та права.

3-й період (60-80 років XIX) пов'язаний зі стрімким розвитком науки фінансового права як окремої галузі і відповідність наукових праць про її складові, у частині закріплення відповідальності за фінансові правопорушення.

4-й період (до 1991 р.) характеризується вже основними сучасними векторами розвитку фінансового права, прийняттям низки нормативно-правових актів, які містили визначення механізму притягнення до відповідальності у фінансовій сфері.

5-й (з 1991 р. по 2000 р.) - саме в цей час наявна значна система нормативно-правових актів та підзаконних актів, яка характеризується їх колізійністю і не відповідністю, лише у сфері оподаткування їх налічувалося понад 50. Вже прийнятий КУпАП де встановлена відповідальність за правопорушення фінансової сфери.

6-й період (з 2000 р. по 2010 р.) вважаємо досить продуктивним у частині підготовки пропозицій щодо систематизації та кодифікації як бюджетного законодавства, податкового, митного та ін.

7-й період (з 2010 р. по 2022 р.) - значне реформування ПКУ та БКУ, нормативного врегулювання боргових зобов'язань, вдосконалення валютного регулювання та грошового обігу з метою євроінтеграційних вимог та викликів. Проблемними залишаються питання фінансової відповідальності у правому регулюванні, як приклад колізійність самої назви ст. 113 ПКУ.

8-й період (з лютого 2022 р. і до тепер) - «воєнний час», характеризується вимушеними частими змінами законодавства з метою забезпечення фінансової

безпеки держави, введення обмежень, мораторіями на податкові перевірки, що викликає недоотримання податкових надходжень, застосування штрафних санкцій та інші виклики, які постали перед всією фінансовою системою.

Враховуючи вищезазначену періодизацію пропонуємо авторське бачення системи правового забезпечення запобігання фінансовим правопорушенням та характеристики сучасного стану з урахуванням різних сфер фінансової діяльності, по кожному з видів, основним джерелом є Конституція України.

У частині правового регулювання запобігання фінансових правопорушень у бюджетній сфері необхідно відмітити, що згідно БКУ розділу V визначаються контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

У ч. 1 ст. 121 БКУ визначено законодавцем, що «посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законом» [13].

Аналіз даної норми дає аргументацію про чітке правове закріплення вини у діях посадових осіб, тобто допущення вчинення порушення норм бюджетного законодавства у певному проміжку часу.

Згідно п. 4 Положення про Державну казначейську службу України, даний державний орган у частині правової регламентації своїх повноважень «здійснює за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, перерахування компенсації частини суми штрафних (фінансових) санкцій покупцям (споживачам) за рахунок сплачених до державного бюджету сум штрафних (фінансових) санкцій» [50].

Аналізуючи статистичну інформацію щодо наданих органами Державної казначейської служби України розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства, має динаміку збільшення розміру сум правопорушень на виконання статті 112 та вимог статті 117 БКУ, органами ДКСУ за оперативними даними попереджено

32 619 (2022 р.), 2172 (2021р.), 31071 (2020 р.) порушень бюджетного законодавства, допущених розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів на загальну суму 16 565,1 млн грн (2022 р.) 266,3 млн грн (2021 р.) 27579,6 млн. грн (2020 р.) за результатами застосування заходів впливу [51].

Відповідно п.11 ч.1 ст. 7 Закону України «Про Рахункову палату», до її повноважень у частині фінансових правопорушень належить, «у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи» [52].

Враховуючи звітну інформацію вищезазначеного органу, можна стверджувати, що значна частина фінансового контролю і не допущення правопорушень стосується цільового використання бюджетних коштів та проведення державних закупівель [53].

Правове регулювання запобігання фінансових правопорушень у податковій та митній сфері, визначається окремим розділом у ПКУ [12] та ч. 3 ст. 3 Митного кодексу України (далі –МКУ), де вказано, що «норми законів України, які пом'якшують або скасовують відповідальність особи за порушення митних правил, передбачені цим Кодексом, мають зворотну дію в часі, тобто їх норми поширюються і на правопорушення, вчинені до прийняття цих законів. Норми законів України, які встановлюють або посилюють відповідальність за такі правопорушення, зворотної дії в часі не мають» [54].

У контексті правового регулювання запобігання фінансових правопорушень у банківській сфері, грошового обігу та валютного регулювання можемо зазначити, що основними є Закон України «Про Національний банк України» [55], де визначено повноваження щодо валютного контролю та грошового обігу, а також ст. 62⁻² Закону України «Про банки та банківську діяльність», в якій передбачається, що «Національний банк України має право розкривати органам державної влади інформацію, що становить банківську таємницю та зібрану під час виконання ним його функцій, якщо така

інформація може свідчити про правопорушення та/або використовуватися для запобігання, виявлення, припинення, розслідування правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності за їх вчинення» [44].

Підводячи підсумки, аргументуємо позицію про те, що сучасний стан правового регулювання запобігання фінансових правопорушень характеризується наявністю відсилочних норм, адже у податковій, бюджетній, банківській та інших сферах передбачено закріплення частини норм про відповідальність в адміністративному та кримінальному законодавстві, для прикладу у взаємотлумаченні понятійної категорії «вини» у різних нормативно-правових актах виникає колізійність щодо його правозастосування.

Враховуючи значну розгалуженість норм, які визначають правове регулювання фінансової відповідальності та характеристики правопорушень у фінансовій сфері, доцільно при застосуванні класифікації взяти за основу більш ширшу категорію «законодавство», адже це і міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України (далі – ВРУ), і закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) і інші підзаконні нормативні акти, відомчі документи (накази, інструкції).

Аргументуємо класифікацію правового регулювання запобігання фінансових правопорушень.

Першу категорію вважаємо складають міжнародні договори, угоди, конвенції, що врегульовують міжнародну фінансову діяльність, адже по своїй юридичній природі саме вони визначають орієнтири відповідності вітчизняного законодавства вимогам ЄС. Серед них визначаємо такі: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності [56], Конвенція ООН по боротьбі з фінансуванням тероризму [57], Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [58].

У сфері забезпечення реалізації міжнародних принципів щодо фінансового контролю слід відзначити Міжнародну організацію вищих органів

контролю державних фінансів (INTOSAI), яка приймає відповідно до вимог ЄС основні директиви, декларації, які стосуються сфери управління державними фінансами [59], Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів [60], Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності [61].

Другу категорію складає Конституція України [39], яка визначає неухильне дотримання законодавства у всіх сферах, встановлює юридичну відповідальність, відповідно до ст. ст. 67, 68 визначено обов'язок громадянина щодо сплати податків та зборів, також закріплені повноваження, права та обов'язки, розмежування компетентності відповідних державних органів, у частині дотримання бюджетного законодавства, контролю за державним боргом, регулювання грошового обігу, валютного регулювання, ринку цінних паперів та ін.

Третю категорію формують Кодекси, які визначають сферу регламентації відповідальності за порушення фінансового законодавства, а саме Податковий кодекс України [12], Бюджетний кодекс України [13], Кодекс України про адміністративні правопорушення [42], Кримінальний кодекс України [11], Кримінальний процесуальний кодекс України [62], Кодекс законів про працю України [45], Митний кодекс України [54].

Четверту категорію забезпечують Закони України та Постанови КМУ, які визначають діяльність державних органів, компетентність яких стосується реалізації фінансової діяльності держави: ЗУ «Про Рахункову палату» [52], ЗУ «Про Національний банк України» [63], Постанова КМУ «Про Державну аудиторську службу України» [64], Постанова КМУ «Про Державну казначейську службу України» [50].

В п'яту категорію входять спеціальні закони щодо визначення відповідальності за порушення у фінансовій сфері ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [65], ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [66].

Шосту категорію складають норми, які визначають діяльність правоохоронних органів, а саме ЗУ «Про Національну поліцію» [67], ЗУ «Про Бюро економічної безпеки України» [68], ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» [69], ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» [70], ЗУ «Про Службу безпеки України» [71] та ін.

Підсумовуючи, вважаємо, що також важливим фактором доповнення даної класифікації є окреме визнання роз'яснень та аналіз судової практики щодо проблематики, колізійності правового регулювання фінансових правопорушень. Оскільки ідеальних законів не існує, то завжди потрібне їх роз'яснення, а саме судова практика (як один з різновидів юридичної практики) проявляється у правозастосовній, інтерпретаційній і правотворчій діяльності судів, що потім реалізується в певних юридичних приписах і нормах. В сучасних аспектах в Україні існує велика необхідність використання роз'яснень судів як одного з основних джерел права.

Висновки до розділу 1

Проведений у першому розділі аналіз теоретико-правових засад фінансових правопорушень надав можливість стверджувати про актуальність та проблематику нормативного забезпечення цієї категорії.

Генезис вивчення наукових гіпотез щодо змісту та особливостей категорії «правопорушення» надав підґрунтя для доповнення поняття, а саме як неправомірне, протиправне, винне, каране, суспільно небезпечне діяння, яке за своїм змістом включає дію чи бездіяльність і посягає на ту чи іншу сферу суспільних відносин, що охороняються з боку держави, або на інтереси окремих громадян, за яке в обов'язковому порядку передбачена юридична відповідальність.

Підставами виокремлення дефініції «фінансове правопорушення» в окрему категорію стали наявність специфічного кола правовідносин, власних ознак та особливостей, а наразі поки немає законодавчого закріплення даного поняття, доти й існують колізійні аспекти щодо його трактування.

Адже правопорушення у фінансовій сфері у частині вивчення понятійного апарату є більш ширшою категорією за своїми теоретико-правовими особливостями, оскільки включає в себе всі інші види порушень відповідних норм.

Дотепер єдиних поглядів до визначення поняття «бюджетне правопорушення» в доктринальних підходах не зазначено, тому потрібно здійснювати порівняльні аспекти чинних на той час нормативно-правових актів різних галузей права, оскільки колізійність навіть однієї категорії викликає проблематику правозастосовчої практики.

Статистичні та звітні дані ДПСУ, ДАСУ, Рахункової палати доводять про наявну проблематику, що полягає у динаміці збільшення порушень бюджетного законодавства, аргументації, що найпоширенішим видом правопорушень у бюджетній сфері залишається «нецільове використання бюджетних коштів», а кількість порушених кримінальних проваджень дає підстави для твердження щодо доцільності посилення відповідальності як основного фактору запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Дослідження генезису формування науки фінансового права, сприяло до виокремлення власної класифікації становлення правового регулювання запобігання фінансових правопорушень на такі етапи як:

1-й період (феодалний) пов'язаний з виникненням перших видів податків (доменів і регалій), початкового закріплення відповідальності за їх несплату.

2-й період (становлення загально-теоретичних основ) пов'язаний з визначенням А. Сміта поняття «податок» як економічної категорії, в більш

систематизованішому аспекті, побудовою певних взаємозакономірних зв'язків існування економіки та права.

3-й період (60-80 років XIX) пов'язаний зі стрімким розвитком науки фінансового права як окремої галузі і відповідність наукових праць про її складові, у частині закріплення відповідальності за фінансові правопорушення.

4-й період (до 1991 р.) характеризується вже основними сучасними векторами розвитку фінансового права, прийняттям низки нормативно-правових актів, які містили визначення механізму притягнення до відповідальності у фінансовій сфері.

5-й (з 1991 р. по 2000 р.) - саме в цей час наявна значна система нормативно-правових актів та підзаконних актів, яка характеризується їх колізійністю і не відповідністю, лише у сфері оподаткування їх налічувалося понад 50. Вже прийнятий КУпАП де встановлена відповідальність за правопорушення фінансової сфери.

6-й період (з 2000 р. по 2010 р.) вважаємо досить продуктивним у частині підготовки пропозицій щодо систематизації та кодифікації як бюджетного законодавства, податкового, митного та ін.

7-й період (з 2010 р. по 2022 р.) - значне реформування ПКУ та БКУ, нормативного врегулювання боргових зобов'язань, вдосконалення валютного регулювання та грошового обігу з метою євроінтеграційних вимог та викликів. Проблемними залишаються питання фінансової відповідальності у правому регулюванні, як приклад колізійність самої назви ст. 113 ПКУ.

8-й період (з лютого 2022 р. і до тепер) - «воєнний час», характеризується вимушеними частими змінами законодавства з метою забезпечення фінансової безпеки держави, введення обмежень, мораторіями на податкові перевірки, що викликає недоотримання податкових надходжень, застосування штрафних санкцій та інші виклики, які постали перед всією фінансовою системою.

Враховуючи вищезазначену періодизацію, стверджуємо про поділ системи правового забезпечення запобігання фінансових правопорушень та

характеристики сучасного стану з урахуванням різних сфер фінансової діяльності, в частині окремих компонент правового регулювання запобігання фінансових правопорушень у бюджетній сфері, у податковій та митній сфері, у банківській сфері, грошового обігу та валютного регулювання.

Доведено, що з урахуванням розгалуженості норм, які визначають правове регулювання фінансової відповідальності та характеристики правопорушень у фінансовій сфері, доцільно при застосуванні класифікації взяти за основу більш ширшу категорію «законодавство», адже це і міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, закони України, укази Президента України, постанови КМУ і інші підзаконні нормативні акти, відомчі документи (накази, інструкції), розкривши все у більш широкому контексті. У зв'язку з чим виокремлено їх поділ на 5 категорій.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

2.1. Види та методи реалізації заходів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері

Питання впливу на категорію правопорушення досліджується у теорії права, соціології права, у різних галузевих юридичних науках – адміністративному, фінансовому, податковому, кримінальному, трудовому праві і т.д. Проте вважаємо найтісніший зв'язок кримінології та фінансового законодавства.

Визначаючи основні вектори щодо аналізу наукових підходів у частині дослідження запобігання фінансовим правопорушенням, в першу чергу необхідно розпочати з генезису теоретичних засад у контексті правового регулювання понятійного апарату даної сфери, адже ті проблеми, які виникають у сфері порушення фінансового законодавства мають досить негативний вплив на фінансову безпеку держави, економічне забезпечення та розвиток, особливо в умовах воєнного часу.

Першочерговим вбачаємо виокремлення наукових гіпотез з метою проведення порівняльної характеристики понятійного апарату категорій «профілактика», «попередження», «протидія», «запобігання», «боротьба», оскільки і дотепер єдиного підходу серед вчених як адміністративного, фінансового, так і кримінального права немає.

Деякі науковці визначають поняття «профілактика» та «попередження» як тотожні поняття. Вчений адміністративного права О. Бандурка звертає увагу, що основна різниця між цими поняттями полягає в тому, що «попередження» відображає діяльність із недопущення адміністративних правопорушень як явища, частини єдиної цілісної картини правопорушень, що мають місце в

державі, а термін «профілактика» позначає спеціальні заходи з недопущення негативних змін у самому явищі. Оскільки злочинність або адміністративні правопорушення існують об'єктивно, тому їх не можна попередити, з ними можна тільки боротися, долати. У зв'язку із цим про профілактику правопорушень можна говорити відповідно до всієї їх сукупності, тобто потрібно не допускати негативних змін у цьому явищі, а саме – їх збільшення. Крім того, потрібно брати до уваги, що профілактична робота ведеться не тільки у разі правомірної поведінки особи, а й тоді, коли правопорушення вже вчинено [72; 73 с. 179–180].

Зрозуміло, що у такому аспекті попередити скоєння відповідного правопорушення ми не можемо.

Вчений пропонує «профілактику» правопорушень розуміти як соціально спрямовану діяльність держави, її органів і посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян, спрямовану на виявлення причин і умов вчинення правопорушень, ліквідацію факторів, які спричиняють формуванню антигромадської поведінки особи, ліквідацію правопорушень як соціального явища та забезпечення під час такої діяльності прав та свобод громадян [72; 73 с. 179–180].

На противагу, інші вчені кримінологи А. Закалюк та О. Тихонова, зазначають, що «профілактика» означає проведення попереджувальних заходів, які мають здебільшого не індивідуального предметного адресата (щодо захворювання окремої людини чи щодо конкретної аварії), а загальну спрямованість стосовно тих чи інших небажаних явищ (хвороби, аварійності тощо), хоча полягає у вжитті конкретних заходів. У кримінології термін «профілактика» розуміється як діяльність для недопущення формування, розвитку та реалізації причин і умов злочинності та злочинних проявів загалом [74; 75].

Зазначимо, що враховуючи суспільні відносини, які утворюють предмет правового регулювання, сучасні правові гіпотези та погляди, вважаємо взагалі

недоцільним у сучасній правовій доктрині вживати цей термін до категорії правопорушень у фінансовій сфері, оскільки на нашу думку це лише відноситься до соціальної сфери.

Надалі перейдемо до більш детального аналізу змісту термінів «попередження», «запобігання», «протидія» та «боротьба».

Так, відповідно до ст. 1 КУпАП завданням Кодексу України про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [42].

На думку вчених кримінального права «попередження злочинності» розглядається як особливий вид соціального управління, покликаний забезпечити безпеку правоохоронних цінностей, і полягає в розробленні та здійсненні спеціальних заходів щодо виявлення й усунення детермінант злочинності, тобто чинників (факторів) у різних сферах і на різних рівнях суспільного життя, що зумовлюють злочинність, а також запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки [76].

Термін «протидія» за загальним правилом використовують в законодавстві (зокрема, в Кодексі про адміністративні правопорушення, Митному кодексі, Податковому кодексі, Законі «Про запобігання корупції», Законі «Про Національну поліцію» тощо). Але чіткого нормативного визначення цього поняття немає. Проблема більш складного розуміння природи привернула певну увагу в науковій літературі, хоча і в іншому контексті.

Таким чином, вчений А. Прохоренко розуміє під протидією систему спільних профілактичних заходів, до яких приєднується велика кількість суб'єктів, що борються з проявами корупції з метою їх запобігання. Таким

чином, поняття «протидія» ширше, ніж поняття «боротьба», воно поглинає його. Це зумовлено тим фактом, що опозиція неможлива без контролю над усіма етапами прояву корупції [77]. Вчений А. Нестеренко зазначає, що протидія виражається у діяльності з виявлення, дослідження та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню податковим правопорушенням. Такі обставини встановлюються у кожному кримінальному провадженні, виступаючи одним з елементів предмета доказування. Діяльність з виявлення і дослідження причин й умов, що сприяли вчиненню злочину є процесуальною. Нове кримінально-процесуальне законодавство передбачає необхідність внесення судом окремої ухвали (постанови) до відповідного державного органу, громадської організації або посадовій особі про вживання заходів щодо усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів [14].

Згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови протидія тлумачиться як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй, протидіяти – спрямовувати дію проти чого-небудь [78, с. 992], а боротьба – як діяльність, що має на меті подолати або знищити що-небудь [78, с. 60] Тобто у кінцевому результаті боротьба повинна призвести або до поразки, або до перемоги, а протидія спрямована проти чогось і не передбачає як результат обов'язкової перемоги чи поразки [79, с. 103].

На відміну від поглядів вчених кримінального права, в адміністративно-правових дослідженнях підтримуються схожі позиції. О. Журавель відзначає, що протидія – це комплексне поняття, яке охоплює собою такі види діяльності: профілактика, попередження, запобігання, припинення, притягнення до відповідальності [80, с. 107], а В. Васильєв вважає, що суб'єкти протидії виявляють криміногенні фактори і сигналізують про них, а також безпосередньо реалізують заходи з реагування на окремі правопорушення, заходи з усунення, послаблення або нейтралізації деліктогенних факторів, у тому числі з корекції особистісних деформацій і усунення обставин, що їх сформували [81, с. 12-13].

Для більш комплексного значення проаналізуємо законодавче закріплення поняття, згідно ст. 4 ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії, регулюються Конституцією України міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання нормативно-правовими актами [66].

На підставі здійсненого аналізу можемо зазначити, що законодавець протидію визначає як систему певних заходів щодо попередження (загальне та індивідуальне) і припинення негативних явищ, притягнення до відповідальності правопорушників і надання допомоги постраждалим. Враховуючи, що деліктність є складовою частиною поняття «злочинність», то і термін протидія визначається в частині норм, які належать до кримінального права.

Деякі вчені адміністративного права також визначають поняття «протидія адміністративним правопорушенням» в частині визначення «протидія злочинності (злочинам та адміністративній деліктності), обґрунтовуючи складністю всього комплексу протидії.

Враховуючи доктринальні підходи науковців фінансового, адміністративного, кримінального права та нормативно-правове закріплення цих категорій пропонуємо авторське бачення розмежування їх в залежності від основних критеріїв з урахуванням застосування цих понять у контексті фінансових правопорушень (матеріали Додатку Б).

За суб'єктним складом: при «попередженні» учасниками будуть будь-які суб'єкти, від органів державної влади до громадянина (фізичної чи юридичної особи, особливо в контексті податкових правовідносин), при «запобіганні» та «протидії» відповідно органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені владними повноваженнями.

За об'єктом впливу: при «попередженні» це переважно все суспільство чи певні групи осіб (платники податків, податкові агенти), при «запобіганні» - фізичні та юридичні особи, певна група осіб, щодо яких є ризик учинення правопорушень, платники податків, податкові агенти, головні розпорядники бюджетних коштів, для «протидії» це фізичні та юридичні особи, певна група осіб, щодо яких є ризик учинення правопорушень, платники податків, податкові агенти, головні розпорядники бюджетних коштів.

За методами впливу: при «попередженні» основним буде переконання, для «запобігання» властиві такі як переконання, примус, для «протидії» примус і контроль за реалізацією.

За заходами, які застосовуються: «попередження» - вплив справляється через підвищення рівня правової освіти та податкової культури, формування правової свідомості; вплив на економічні та інші чинники через підвищення рівня фінансової дисципліни, «запобігання» - заходи, визначені в законодавстві як такі, які застосовуються уповноваженими органами, а саме перевірка документів, звітності, адміністративний нагляд, попередження про недопустимість протиправної поведінки в майбутньому, а для «протидії» властиві заходи, визначені в законодавстві як такі, що застосовуються уповноваженими суб'єктами, щодо попередження, планування, управління відповідною сферою діяльності та координація компетентних органів.

За нормативною базою, яка регулює: «попередження» - акти адміністративного, податкового, митного, бюджетного та банківського законодавства, «запобігання» та «протидії» - норми Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Цивільного кодексу України.

Аналізуючи дані дефініції у комплексному баченні, аргументуємо, що термін «попередження» є першочерговим, оскільки містить основні заходи превентивного характеру, застосовується на попередніх етапах здійснення певної діяльності з метою підвищення рівня правової та податкової культури та

для уникнення скоєння фінансових правопорушень. Термін «запобігання» за своїм змістом полягає в тому, що це вже діяльність спеціальноуповноважених органів з використанням засобів державного впливу, вже під час здійснення діяльності, це сама перевірка документів, звітності, здійснення контролю з метою попередження про недопустимість протиправної поведінки в майбутньому.

Термін «протидія» з урахуванням всіх ознак більш властивий до кримінально-правового блоку, оскільки полягає у контрольній діяльності державних органів (в певних сферах – спеціальної компетенції) шляхом застосування державного примусу до ризикових суб'єктів з метою уникнення системного характеру вчинення протиправних дій.

Підсумовуючи вищезазначене, обґрунтовуємо доцільність розмежування даних категорій за своїм змістом на законодавчому рівні, вважаємо що для сфери фінансових правопорушень більш доцільним буде термін «запобігання», який на нашу думку полягає в тому, що це інтегрований цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення протиправних, винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність.

У зв'язку з цим, вважаємо, що термін «запобігання фінансовим правопорушенням» має подвійну правову природу, оскільки з одного боку це вже результат діяльності відповідних компетентних державних органів із забезпечення фінансової безпеки держави, а з іншого – система спеціальних заходів державного примусу, що здійснюються відповідними органами за наявності відповідних орієнтирів чи повідомлень.

Продовжуючи аналіз механізму запобігання, вважаємо за необхідне вивчити всі його складові елементи: принципи, суб'єкти, об'єкти впливу, форми, методи, та заходи (засоби).

Щодо визначення специфіки форм запобігання фінансовим правопорушенням, звернемося спочатку до кримінологів, які визначають залежно від сфери охоплення: загальне попередження злочинності (сюди відноситься і створення прозорості для громадського контролю системи державного управління, що перешкоджає виникненню та дії корупційних схем). Розробку та реалізацію заходів загального попередження ведуть всі органи держави із залученням фахівців різних областей: економістів, соціологів, політиків, управлінців, психологів тощо. Спеціальне попередження злочинності, яке здійснюється шляхом впливу на соціальні групи, окремих осіб і організації або сфери діяльності, щодо яких є підстави вважати, що вони мають підвищену криміногенність та індивідуальне попередження злочинності, що може розглядатися як один з видів спеціального попередження, однак адресатом є конкретна людина, особисті характеристики якого об'єктивно говорять про можливість здійснення їм у майбутньому злочинного діяння [82].

Тобто базуючись на загально-кримінологічних підходах аргументуємо визначити такі форми запобігання й у фінансовій сфері:

1. Загальне запобігання здійснюється органами загальної компетенції (ПУ, КМУ, ВРУ, органами місцевого самоврядування шляхом прийняття відповідних концепцій, стратегій, нормативно-правових актів, проведення різних заходів з метою інформування про дотримання фінансової дисципліни);

2. Спеціальне запобігання здійснюють компетентні органи:

- 2.1. форми запобігання у бюджетній сфері (Державна аудиторська служба України, яка пп. 15 п. 4 «інформує громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері» [64], Державна казначейська служба України, яка п.22 п. 4 «відповідно до своїх повноважень інформує громадськість про свою діяльність та про стан реалізації державної політики у

сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, а також здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Казначейства, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління» [50]; Рахункова палата, п. 4, 11 ч. 1 ст. 7 «готує пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства, а у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи» [52]; форми запобігання у податковій сфері (ДПС, МСУ, які згідно повноважень проводять інформування, роз'яснення та інші заходи для платників податків); форми запобігання у банківській та валютній сфері (НБУ інформує про стан грошово-кредитної системи, валютного регулювання, інші банки та іноземні банки); індивідуальне запобігання (проводиться конкретно до особи (платника податків, шляхом попередження, позапланової перевірки, чи до керівника підприємства, як незалежною формою попередження форензік-аудит).

Наголошуємо, що форми запобігання фінансовим правопорушенням включають форми загального попередження і форми індивідуального попередження, а їх реалізація відбувається у нерозривному зв'язку з методами та засобами запобігання фінансовим правопорушенням.

Наступний елемент для аналізу – це методи запобігання.

Як зазначає М. Кучерявенко, на загальному рівні запобігання здійснюється в результаті сукупності економічних, політичних, правових, ідеологічних, організаційних і інших заходів, які не мають своїм спеціальним призначенням боротьбу із злочинністю і запобігання злочинам. Але вони створюють умови, що виключають саму можливість існування злочинності як соціального явища. Для цих заходів держави і суспільства профілактика злочинів — одна з «побічних» функцій. На цьому рівні діють суб'єкти (державні, обласні і місцеві органи влади і управління, громадські організації),

для яких боротьба із злочинністю не є основною, проте вони сприяють їй за допомогою виконання своїх основних завдань [83].

В першу чергу методи адміністративно-правового впливу – це переконання та примусу.

Віра, на думку М. Мовчана, є просоціальною категорією, яка "історично сформувалася в процесі взаємного спілкування людей і є методом здійснення влади" (основний метод управління) [84, С. 138], крім того, В. Волинець зазначає, що «вона заснована на авторитеті і переконаності у державі, Конституції та законах України, свідомому ставленні громадян до своїх обов'язків» [85, с.93].

Фахівець з адміністративного права Л. Дембицька визначає, що основним методом взаємовідносин людини і держави в Україні є переконання як система заходів правового і незаконного характеру, яка полягає в застосуванні різних виховних, роз'яснювальних і стимулюючих заходів для формування у громадян розуміння і розуміння того, що відбувається. що відбувається в суспільстві. необхідність суворого дотримання вимог законів та інших законодавчих актів [86, с.132].

А. Бандурка звернув увагу на переваги застосування цього методу представниками державних органів, зокрема на те, що переконання може бути визначено як система законних і незаконних заходів, здійснюваних державними та державними органами, що проявляється у використанні виховних методів, пояснювальні та інші. стимулювання громадян до розуміння необхідності точного застосування законів та інших нормативних актів. Вчений зазначає, що переконання - це засіб розвитку свідомого і добровільного виконання законних наказів, об'єкт і засіб впливу на свідомість і поведінку людини, що становить основу функціонування апарату державного управління та його підсистем.

Використання методу переконання при виконанні своїх обов'язків на догоду суспільним інтересам наочно демонструє повну свідомість громадян,

правову дисципліну, добровільне виконання всіх зобов'язань і вплив на них держави.

Як зазначає І. Яковлєв, використання методу переконання має ґрунтуватися в першу чергу на комунікативному процесі, який передбачає активну взаємодію його учасників і може виступати інструментом зміцнення довіри до діяльності суб'єктів державного управління. [88].

На противагу, у кримінальному праві переконання як метод профілактики злочинів – це комплекс виховних, роз'яснювальних заходів, які здійснюються з метою зміни антигромадської спрямованості осіб і закріплення позитивної соціальної орієнтації. Переконання – основний метод індивідуальної профілактики злочинів. В процесі переконання можуть бути досягнуті і реалізовані такі цілі профілактичного впливу як: недопущення вчинення злочинів; подолання основних антигромадських орієнтацій, які можуть привести до вчинення злочинів або інших правопорушень; нейтралізація негативного впливу на особу з боку оточуючого мікросередовища [89].

Так, Р. Ляшук зазначає, що метод переконання широко реалізується в ході службової діяльності поліції, прикордонної служби та інших органів, а саме під час роботи з місцевим населенням, що направлена на профілактику правопорушень. Проте на практиці простежуються суттєві недоліки такої роботи. Це пояснюється недостатністю досвіду та впевненості правоохоронців у необхідності використання переконання в охороні правопорядку [90, с. 148]

Підсумовуючи, зазначимо, що метод переконання має свої переваги, адже дозволяє забезпечити комунікативні процеси між контролюючими органами та громадянами, які вже скоїли правопорушення, а в деяких випадках і третіми особами. Зрозуміло цей метод буде залежати від тих форм та засобів в яких він буде реалізовуватися, проте, якщо застосовувати цей метод у фінансовій сфері, то виникає необхідність аргументації, що не всі процедури його реалізації мають правове регулювання, оскільки можемо зазначити про прогалини в законодавстві.

Обґрунтовуємо, що діяльність того чи іншого суб'єкта запобігання правопорушенням у фінансовій сфері повинна забезпечуватися двома методами переконанням і примусом, адже стосується тих осіб, які вже порушують норми права і правила поведінки.

Метод переконання більш гуманніший, тому що він первинна допомога, роз'яснення щодо недопущення протиправної поведінки, а метод примусу вже пов'язаний із застосуванням певних засобів з боку контролюючого органу.

Л. Воронова, відповідальність за порушення фінансового законодавства, розуміє під формою виконання державного примусу, який виникає в разі порушення вимог фінансово-правових норм і полягає в застосуванні до порушників законних санкцій з боку спеціально уповноважених державних органів [92].

Деякі вчені сюди відносять загальнодержавні заходи, направлені (прямо або — частіше — опосередковано) на детермінанти економічної злочинності, вчиненої шляхом податкового правопорушення. Слід зазначити, що даний вид заходів запобігання об'єктивно має своєю спрямованістю викорінювання причин і умов існування злочинності, виступає як засіб, за допомогою якого в суспільстві досягається зниження рівня злочинності. Він перспективно і комплексно спрямовується на вдосконалення, гармонізацію суспільних відносин та усунення факторів злочинності. Однак попри всі принципові переваги загальносоціальних заходів нагальні потреби протидії злочинності потребують розробки заходів спеціально-кримінологічного попередження [78].

Підсумовуючи, аргументуємо позицію про те, що методи фінансового примусу повинні 1) в першу чергу містити в собі обов'язок учасника певних категорій відносин, 2) норму, яка регулює дію чи бездіяльність, що буде вважатися порушеною та повинна охоронятися.

На підставі цього вважаємо за доцільне одразу їх поділити на бюджетно-правового припису, податково-правового припису, припису банківського та грошового регулювання і приписи валютного регулювання.

Аргументуємо необхідність внесення змін до податкового, митного, бюджетного, банківського, валютного законодавства встановивши перелік яких нормативно-правових актів вважається порушенням і мають застосовуватися заходи припису.

Обґрунтовуємо доцільність поділу методів запобігання фінансовим правопорушенням за загальними детермінантами, а саме до економічних методів запобігання фінансових правопорушень належать як певні виробничі умови, зокрема, особливості організації технологічних процесів та руху матеріальних цінностей, так і умови обліку та контролю за рухом останніх. Соціально-політичні методи пов'язані з встановленням у суспільстві непримиренного ставлення до ухилення від сплати податків та ін.

Соціально-психологічні методи мають предметом свого впливу не суспільну думку, як соціально-політичні, а особистість кожного платника податків.

Культурно-виховні методи передбачають вплив на особистість у процесі її розвитку і спрямовані переважно на когнітивну сферу, що досліджують внутрішньо-розумові процеси.

Адміністративно-правові методи традиційно поділяють на два основних методи — переконання і примусу.

Водночас у зв'язку з поступовою втратою імперативним методом своїх позицій як єдиного в адміністративному праві сьогодні має йтися і про широке використання методу заохочення, стимулювання.

Логічним буде перейти до аналізу наступного елементу вже на підставі запропонованої аргументації поділу за формами та методами запобігання.

Доводимо наукову позицію про те, що основні заходи запобігання фінансовим правопорушенням поділяються на роз'яснення положень законодавства у фінансовій сфері, попередня перевірка, загальне інформування населення, засоби та методи захисту громадян і власності від фінансових правопорушень.

Пропонуємо до заходів індивідуального попередження фінансових правопорушень віднести: 1) попереджувальну бесіду з платником податків, податковим агентом, головним розпорядником бюджетних коштів; 2) роз'яснення законодавства; 3) попередження щодо вчинення певних дій; 4) адміністративний нагляд органів контролю.

З урахуванням специфіки фінансової діяльності заходи індивідуального попередження податкових правопорушень можна класифікувати так:

а) попереднє попередження (до початку проведення фінансової діяльності), що включає попереджувальні заходи, спрямовані на консультаційну роботу з суб'єктами податкової діяльності, орієнтовану на необхідність добровільності сплати податків, роз'яснення податкової системи, яка стосується безпосередньо суб'єкта, виявлення й оцінки можливих ризиків тощо.

До цієї групи відносять такі заходи, як податкові консультації, профілактичні бесіди, проведення аудиту.

б) поточне запобігання (під час проведення фінансової діяльності) стосується суб'єктів податкової діяльності, під час перевірки фінансової діяльності яких виявлено теоретичну ймовірність того, що внаслідок певних дій платника податку певні платежі до бюджету можуть надійти не в повному обсязі або несвоєчасно, тобто виявлено податковий ризик. До заходів цього виду індивідуального попередження належить направлення суб'єкту відповідного повідомлення, внесення офіційного застереження;

в) мотиваційне запобігання, спрямоване на стимулювання суб'єкта до виконання своїх податкових зобов'язань. Заходи цього виду індивідуального попередження забезпечують виконання платником податків, який має грошове зобов'язання або податковий борг, його обов'язків, визначених законом.

До цих заходів можливо віднести такі, як податкова вимога, передбачена ст. 59 ПК України, що надсилається контролюючим органом податкової служби платнику податків у разі несплати узгодженої суми грошового зобов'язання в

установлені законодавством строки; податкова застава, визначена ст. 88 зазначеного Кодексу та спрямована на забезпечення виконання платником податків своїх податкових обов'язків; а також адміністративний арешт майна (ст. 94 ПК України) за таких обставин, як платник податків порушує правила відчуження майна, що перебуває у податковій заставі; фізична особа, яка має податковий борг, виїжджає за кордон; платник податків відмовляється від проведення документальної або фактичної перевірки за наявності законних підстав для її проведення або від допуску посадових осіб контролюючого органу та інші [12].

Пропонуємо заходи індивідуального попередження правопорушень у бюджетній сфері класифікувати таким чином: при виконанні Державного бюджету, при виконанні місцевих бюджетів, в процесі взяття або реєстрації фінансових зобов'язань, при прийнятті до виконання платіжних доручень та ін.

В частині заходів індивідуального попередження правопорушень у банківській сфері пропонуємо письмове застереження, укладення письмової угоди з банком, скликання загальних зборів учасників та ін.

2.2. Особливості застосування відповідальності у фінансовій сфері

Зазначимо наукову позицію про те, що застосування відповідальності в частині основного елемента механізму запобігання правопорушенням у фінансовій сфері є важливим фактором їх попередження. Доцільним вбачаємо здійснити аналіз відповідальності у фінансовій сфері в контексті застосування адміністративної, фінансової та кримінальної відповідальності.

Особливості адміністративної відповідальності. Згідно ст. 9 КУпАП, «адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну

відповідальність» [42] і відповідно законодавець розмежовує чи вчинено умисно чи з необережності.

За фінансові правопорушення у податковій сфері адміністративні санкції мають персональний характер і накладаються на керівників і посадових осіб підприємства за порушення чинних законодавчих і нормативних актів. Розмір і порядок застосування адміністративних штрафів регламентуються КУпАП та ПКУ, БКУ та іншими нормативно-правовими актами у фінансовій сфері.

Адміністративні санкції накладаються за такі порушення в сфері оподаткування статті КУпАП 163⁻¹. Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків; 163⁻². Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів); 163⁻³. Невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів; 163⁻⁴. Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи; 163⁻¹⁷. Порушення порядку справляння та сплати туристичного збору; 164⁻¹. Порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат та інші [42].

Як зазначає К. Прохоров, у контексті правопорушення, передбаченого ст.164-1 КУпАП [42], можемо помітити, що досліджувана відповідальність характеризується не лише загальним, особливим, а й специфічним виявом (форма, порядок, юридичні наслідки), обумовленим санкцією зазначеної статті (при цьому вона застосовується з урахуванням інших норм Загальної частини цього Кодексу) [94].

В бюджетній сфері стаття 164⁻¹² «порушення бюджетного законодавства» передбачає накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу на посадових осіб за включення недостовірних даних до бюджетних запитів, що призвело до затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань; порушення вимог БК України при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок

бюджетних коштів, а також порушення порядку і термінів здійснення такої оплати; порушення вимог БК України щодо виділення коштів з резервного фонду бюджету та інші порушення, які співпадають із порушеннями, вказаними у ст. 116 БК України [13].

Проте у дослідженнях адміністративної відповідальності за порушення бюджетного законодавства неодноразово наголошувалось на важливому значенні для притягнення посадових осіб до цього виду відповідальності за порушення приписів БК України, зокрема ст. 116 цього кодексу. Враховуючи те, що перелік порушень, наведений у КУпАП базується на статті 116 БК України та охоплюються диспозиціями норм п. п. 1, 9-16, 20, 22-30, 37, 38 цієї статті БК України [13].

В банківській сфері та валютного регулювання статті КУпАП: 162. Порушення правил про валютні операції; 162⁻¹. Порушення порядку здійснення валютних операцій; 162⁻³. Порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; 163. Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів; 163⁻⁵. Приховування інформації про діяльність емітента; 163⁻⁶. Ненадання документів, надання яких передбачено законодавством про депозитарну систему України; 163⁻⁷. Порушення порядку діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках; 163⁻¹⁰. Порушення порядку внесення змін до системи депозитарного обліку цінних паперів; 163⁻¹¹. Порушення порядку розкриття інформації на ринках капіталу та організованих товарних ринках або у системі накопичувального пенсійного забезпечення; 163⁻¹². Порушення умов видачі векселів; 163⁻¹⁴. Порушення порядку здійснення операцій з електронними грошима; 163⁻¹⁵. Порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги); 163⁻¹⁶. Порушення порядку оприлюднення фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності [42].

На думку М. Чернова, у сфері банківської діяльності, існує суперечність між статтями КУпАП [42] та банківським законодавством і нормативно-правовими актами НБУ щодо визначення суб'єкта правопорушення. За КУпАП [42], штраф застосовують лише до фізичних осіб (спеціального і загального суб'єкта), за банківським законодавством (зокрема, ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [44], ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [96]) і нормативно-правовими актами НБУ [97] – і до банку як юридичної особи [95].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» №1586-VII від 04.07.2014 посилена відповідальність банку та його керівництва за банківську діяльність. Положення закону передбачають право НБУ застосовувати заходи впливу на банки та його керівництво, якщо іноземними державами та міждержавними об'єднаннями, міжнародними організаціями були застосовані санкції до банків чи власників істотної участі у банку [98].

Зазначаємо, про колізійність і неузгодженість норм ПКУ, БКУ, саме в частині визначення суб'єкта правопорушення, що аргументує доцільність закріплення на законодавчому рівні заходів індивідуального попередження з метою уникнення запобігання фінансовим правопорушенням, виокремивши властиві ознаки.

На думку П. Макушева та І. Руденко адміністративна відповідальність має характерні особливості, серед них можна виділити такі: 1) може бути застосована виключно до особи, яка вчинила правопорушення. Факт учинення правопорушення конкретною особою має бути встановлений і зафіксований у певному процесуальному порядку; 2) визначеність нормами права. Норми права чітко визначають перелік дій (діянь чи бездіяльності), які відносяться до правопорушень, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність. Вчинення дій, не віднесених до протиправних певними нормативно-правовими

актами, не є підставою для притягнення людини до адміністративної відповідальності; 3) притягнення до відповідальності особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, відбувається у визначеному законом процесуальному порядку виключно уповноваженими органами та їхніми посадовими особами; 4) здійснюється в певній формі. Людина несе адміністративну відповідальність у формі застосування до неї заходів державного примусу, визначених законодавчо. «Основні риси адміністративної відповідальності полягають у тому, що її підставою є адміністративне правопорушення, а притягнення до адміністративної відповідальності є обов'язком державних органів (їхніх посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення згідно зі ст. 213 КУпАП» [99, с. 86; 100].

Погодимося з думкою М. Бліхар про те, що, умовно правопорушення можна згрупувати, використовуючи критерій сфери вчинення правопорушення: загальні (сюди можемо віднести порушення законодавства з фінансових питань - ст. 164² КУпАП - порушення законодавства з фінансових питань; ст. 166⁶ КУпАП – порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку під час ліквідації юридичної особи [42]); порушення банківського законодавства (ст. 162 КУпАП – порушення правил про валютні операції [42]; ст. 164¹¹ КУпАП – незаконне розголошення або використання інформації, що становить банківську таємницю [42]; ст. 166⁵ КУпАП – порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного Банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку [42]; ст. 166⁷ КУпАП – протидія тимчасовій адміністрації або ліквідації банку [42]; ст. 166⁸ КУпАП – здійснення банківської діяльності без банківської ліцензії [5]); порушення законодавства у сфері декларування (ст. 164¹ КУпАП – ухилення від подання декларації про доходи [42]; ст. 166⁹ КУпАП – порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [42]); порушення бюджетного законодавства – (ст. 164⁻¹² КУпАП – порушення законодавства про бюджетну систему України [42]); порушення правил торгівлі (ст. 164⁻⁴ КУпАП – несвоєчасне здавання виторгу [42]; ст. 165⁻² КУпАП – порушення порядку формування та застосування цін і тарифів [42]); порушення страхового законодавства (ст. 165⁻¹ КУпАП – ухилення від реєстрації в органах Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування України платників обов’язкових страхових внесків і порушення порядку обчислення й сплати внесків на соціальне страхування [42]; ст. 165⁻³ КУпАП – порушення строку реєстрації як платника страхових внесків до Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, несвоєчасна або неповна сплата страхових внесків [42]; ст. 165⁻⁴ КУпАП – порушення законодавства про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які зумовили втрату працездатності [42]; ст. 165⁻⁵ КУпАП

– ухилення від реєстрації як платника страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, несвоєчасна або неповна сплата страхових внесків, а також порушення порядку використання страхових коштів [42]) [100, с. 365].

Незаперечним є факт, що адміністративні правопорушення повинні присікатися державою (через відповідні органи та посадових осіб) на рівні зі злочинами. Держава має реагувати на кожний факт вчинення адміністративного правопорушення, притягуючи порушника до відповідальності. «Щодо заходів адміністративної відповідальності, то в узагальненому виді їх можна визначити як передбачені законом засоби впливу на поведінку особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, пов’язані з обмеженням найбільш значущих для людини прав і свобод особистого чи майнового характеру та спрямовані на досягнення соціально корисних цілей і результатів» [101, с. 237; 100].

Погодимося з думкою про те, що інститут адміністративно-правової відповідальності у сфері фінансів за умови його якісної роботи є вкрай необхідним для сучасних держави та суспільства, оскільки дає можливість державі через уповноважені органи та посадових осіб забезпечити високий рівень функціонування сфери фінансів шляхом ефективної діяльності системи стримувань і противаг, чіткого та прозорого законодавства в даній сфері суспільних відносин та, найголовніше, усвідомленої правослухняної поведінки всіх учасників процесу фінансової діяльності. А суспільство у свою чергу отримує можливість контролювати державні органи та посадових осіб, які наділені правом розглядати справи про адміністративні правопорушення, тобто можливість захисту від свавілля чиновників, зокрема й у сфері фінансів, що допомагає застосовувати на практиці такі принципи, як демократизм, законність, справедливість. Інститут адміністративної відповідальності у сфері фінансів є системним утворенням, що характеризується наявністю: 1) предмета правового регулювання, 2) регулювання нормами певної галузі права; 3) виконання конкретних функцій у суспільстві та державі; 4) сприяння встановленню або відновленню такого стану відносин у даній сфері, які існували до вчинення певного правопорушення [100, с. 367].

Вважаємо одним із проявів методу примусу в податковій сфері, а також в контексті реалізації державної фіскальної політики у сфері вже «протидії», формулювання ч. 4 с. 212 ККУ, в якому передбачено звільнення від відповідальності.

Особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою цієї статті, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення її до кримінальної відповідальності сплачено податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодовано шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) [11].

Склад злочину, передбачений статтею 212 Кримінального кодексу, не характеризується динамікою кваліфікуючих ознак, актуальною в реальному часі.

Об'єкт злочину за статтею 212 КК нерозривно пов'язаний із конституційним обов'язком кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом – ст. 67 Конституції України [39].

У зв'язку із цим об'єктом складу правопорушення ухилення від сплати податків, зборів та обов'язкових платежів є публічні суспільні правовідносини у сфері фіскальної політики держави із встановленого законом порядку справляння обов'язкових податків, зборів та інших платежів, що входять до системи оподаткування та спрямовані на формування дохідної частини загальнодержавного чи місцевого бюджетів. Він є податком і призначений для дохідної частини державного або місцевого бюджету.

В бюджетній сфері. ККУ містить ст. ст. 210, 211, якими передбачено настання відповідальності за вчинення злочинів в бюджетній сфері, а відповідно необхідно вивчати порядок притягнення до кримінальної відповідальності у відповідності до КПКУ. Окрім того вважаємо за доцільне зазначити, що ст. 211 ККУ «прийняття нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» передбачають профілактичні дії стосовно вчинення бюджетних правопорушень на початкових стадіях бюджетних правовідносин.

В банківській сфері та сфері валютного регулювання основними аспектами є приховування валютної виручки в тій частині, коли був одержаний прибуток на певний рахунок, але не відзначався у звітних документах.

Якщо при відкритті або використанні за межами України валютного рахунку чи прихованні валютної виручки посадовою особою було скоєно службове підроблення, то такі дії слід додатково кваліфікувати за ст. 366 КК України [11].

Особливості фінансової відповідальності, як зазначає Л. Воронова, що «відповідальність за порушення фінансового законодавства (фінансово-правова відповідальність) виступає як форма реалізації державно-владного примусу, що здійснюється у разі вчинення порушення приписів фінансово-правових норм і полягає у застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкцій», а на думку А. Монаєнка «це форма державного примусу у сфері фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, що полягає у застосуванні компетентними органами державної влади до правопорушника обтяжень майнового характеру у вигляді штрафу та/чи пені» [102].

Л. Савченко зазначає, що «фінансова відповідальність є видом юридичної відповідальності, який виражається у застосуванні до правопорушника, уповноваженими на те державними органами, фінансово-правових норм, заходів державного примусу», А. Іванівський доводить, що «це державний осуд, що має прояв з точки зору суб'єктивного права як нормативний, формально визначений у фінансовому праві, гарантований і забезпечений фінансово-правовим примусом юридичний обов'язок зазнавати правопорушником заходів державного примусу у вигляді фінансових санкцій (штраф, пеня) за вчинене ним правопорушення у сфері фінансової діяльності» [102].

Переконливим доказом наявності в українському законодавстві фінансово-правової відповідальності за податкові правопорушення є пряма згадка інших видів відповідальності у статті 111 Податкового кодексу України [12].

Безпосередньо в ПК вживаються такі терміни, як «матеріальна відповідальність за порушення податкового законодавства та інших правових норм», «відповідальність за законом», «відповідальність за цим Кодексом», «відповідальність за порушення податкового законодавства». Ці терміни слід

визнати доречними для позначення явища негативних правових наслідків податкових злочинів.

М. Кучерявенко виділяє особливості фінансово-правових санкцій, що не дозволяють ототожнювати їх із санкціями адміністративними. По-перше, за словами М. Кучерявенка, вони відрізняються залежно від суб'єкта (якщо контролер лише фізична особа, то фінустанова є і юридичною, і фізичною особою). По-друге, адміністративні санкції реалізуються у грошовій формі, хоча для них цей термін більш доцільний, фінансово-правові санкції значно ширші за грошові санкції. По-третє, основою фінансово-правових санкцій за податкові злочини є податкове стягнення, яке характеризується певними особливостями, які ускладнюють застосування фінансово-правових санкцій без урахування вини правопорушника [103, с. 73].

Вважаємо, що відповідальність у сфері запобігання фінансовим правопорушенням і фінансова відповідальність тотожні поняття. Окрім цього за скоєння фінансового правопорушення може наступати адміністративна, дисциплінарна, кримінальна відповідальність.

Вважаємо, що відповідальність у запобіганні фінансовим правопорушенням буде будуватися на загальних принципах законності, справедливості, невідворотності відповідальності. Особливостями вважаємо є міжгалузевий характер, майновий характер, застосування компетентними державними органами та ін. Порівнюючи з досвідом зарубіжних країн в більшості цей вид відповідальності настає у вигляді злочинів, має на меті каральний характер, а не попередження.

Отже, на підставі вищенаведеного, можна зробити висновок про тенденції зростання кількості правопорушень у фінансовій сфері, які спостерігаються в останні роки, викликані непростими соціально-економічними умовами. Ефективні правові заходи, котрі супроводжують дану роботу щодо порушників законодавства, можуть реально сприяти попередженню вчинення нових та виправленню наявних проблем.

2.3. Характеристика процедури запобігання фінансовим правопорушенням

Реалізація всіх складових елементів механізму запобігання правопорушенням у фінансовій сфері забезпечить дієвість фінансової безпеки держави, особливо в умовах воєнного часу.

До вивчення питання категорії «механізм» зверталися вчені всіх галузей права, але єдиної думки наразі немає.

На думку Н. Нижник, О. Машкова механізм управління – це категорія управління, що включає цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали [104, с.37].

О. Федорчак вважає, що механізм державного управління – це складна система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [105].

Зазначимо, що найбільш загальноновживаним є поняття механізм правового регулювання – це узятя в єдності система правових засобів, способів, форм за допомогою яких здійснюється результативне врегулювання суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок [106].

Кримінолог Я. Ступник визначає, що механізм протидії злочинності для вітчизняної кримінології – досить нова категорія, яка на сьогодні серйозному науковому аналізу не піддавалася. Окремі спроби вивчення не мали концептуального характеру, були розрізненими та безсистемними [107].

Під механізмом запобігання фінансовим правопорушенням пропонуємо розуміти сукупність елементів, системність та узгодженість, запланованість

яких у комплексі реалізації забезпечить дотримання норм та правил поведінки, з метою забезпечення правопорядку.

Як і будь-який процес він базується на принципах основними з яких є: законність, караність, соціальна справедливість.

Пропонуємо класифікувати принципи запобігання правопорушенням у фінансовій сфері наступним чином : 1) загальні (це ті, які безпосередньо стосуються дотримання законодавства, тобто принцип законності, забезпечує суворе дотримання в процесі реалізації запобіжних заходів вимог КУ, міжнародних договорів, законів, а також підзаконних нормативних актів), 2) спеціальні (ті, які забезпечують процес запобігання, соціальна справедливість і гуманізм, що передбачають захист законних інтересів фізичних й юридичних осіб при здійсненні заходів щодо попередження злочинів, комплексність, своєчасність і достатність використовуваних мір, їхнє використання, ефективність, що припускає досягнення найбільших результатів попереджувальної діяльності та ін.), 3) галузеві (ті, які закріплені в ст. 95 КУ, ст. 4 ПКУ та ст.7 БКУ, принципи банківської діяльності та ін.).

Реалізація цих принципів покладена в основу виконання функціональних обов'язків суб'єктів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Враховуючи особливості діяльності у сфері запобігання фінансовим правопорушенням, необхідно зазначити, що основною проблематикою є визначення переліку і правового статусу суб'єктів фінансових правопорушень, їх значна кількість, розгалуженість і дублювання компетенцій, що впливає на ефективність дотримання законодавства.

Загальноприйнятий підхід поділу по визначенні їх компетенції, що як юридичний термін – сукупність юридично установлених повноважень, прав і обов'язків конкретного органа чи посадової особи; визначає його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування). Юридичний зміст поняття «компетенція» складається з таких елементів: предмети підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які поширюються повноваження);

права і обов'язки, повноваження органа чи особи: відповідальність; відповідність поставленим цілям, задачам і функціям [108].

Оскільки в даному терміні зазначено, що до компетенції входить поняття «повноваження», то за цим критерієм можемо визначати суб'єктів запобігання фінансовим правопорушенням.

Аргументуємо авторське бачення їх класифікації в залежності від повноважень, сфери діяльності, підпорядкованості з метою їх взаємопідкріплення у попередженні вчинення неналежної поведінки.

Доцільно їх розмежування на суб'єктів загальної компетенції, які визначають напрями державної політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням: Президент України, який є главою держави, відповідно до КУ забезпечує державну незалежність, національну безпеку, призначає на посади та звільняє з них половину складу НБУ, зупиняє дії актів КМУ з мотивів невідповідності їх Конституції, підписує закони, прийняті ВРУ, накладає вето щодо прийнятих ВРУ законів та ін., Верховна Рада України як вищий законодавчий орган, який має право внесення змін до Конституції України, призначати всеукраїнський референдум, приймати закони, затверджувати Державний бюджет України та вносити зміни до нього, контролювати за виконанням Державного бюджету України, Кабінет Міністрів України є вищим органом виконавчої влади, забезпечує державний суверенітет та економічну самостійність України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; забезпечує здійснення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; виконання Державного бюджету та ін., центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування, управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їхнє виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-

територіальних одиниць і контролюють їхнє виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону.

2. Спеціально уповноважені: органи фінансового контролю – Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, відповідні місцеві фінансові органи; органи бюджетного контролю – Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, головні розпорядники бюджетних коштів; органи податкового контролю – Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, державні податкові інспекції; органи банківського та валютного контролю – Національний банк України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Міністерство інфраструктури України; правоохоронні органи – Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Основними формами запобігання фінансовим правопорушенням для правоохоронних органів є повна реєстрація і своєчасне розкриття кримінальних правопорушень, а також розшук злочинців; індивідуальні бесіди з особами, схильними до правопорушень; вжиття необхідних заходів до осіб, схильних до правопорушень (попередження, штраф, адмінарешт, конфіскація, позбавлення прав, притягнення до кримінальної відповідальності), проведення різноманітних рейдів з метою затримання правопорушників; виявлення причин і умов злочинності та їх усунення, інформування державних органів про стан злочинності, причини та умови, що її детермінують, проведення правової пропаганди серед населення [89].

Попереджувальні форми діяльності судів і органів юстиції впливають із законів, що її регламентують. Суди здійснюють профілактичну діяльність у двох формах процесуальній і позапроцесуальній. У свою чергу, заходи, що

здійснюються у процесуальній формі, поділяються на три групи: кримінально-процесуальні; адміністративно-процесуальні; цивільно-процесуальні [89].

Позапроцесуальні форми передбачають: виступи перед трудовими колективами, у засобах масової інформації про причини та умови злочинності; підготування інформації у державні органи про стан злочинності і виявлені обставини, що її породжують; направлення окремих ухвал; звіт суддів перед населенням про свою роботу [89].

Формами профілактичної діяльності органів юстиції є: організаційне керівництво діяльністю суддів; методичне керівництво юридичними службами підприємств та адвокатури; методичне керівництво правовим вихованням громадян [89].

Органи громадського контролю - коли визначається участь громадських організацій та громадян у запобіжній діяльності, тобто роз'яснення і обговорення різних форм, методів та засобів попередження фінансових правопорушень, поведінки платників.

Визначено особливості процедури та механізму реалізації попереджувальних та запобіжних заходів у фінансовій сфері, які полягають у тому, що вони можуть регулюватися різними галузями права, носять системний характер, який полягає в тому, що включаються різні як попереджувальні методи, так і запобігання (зупинення дій, фінансових операцій тощо) та боротьби (притягнення до відповідальності, розгляд справ у суді).

Зазначаємо, що діяльність всіх вищезазначених органів з метою запобігання правопорушенням у фінансовій сфері пов'язана з безпосередньою реалізацією ними фінансового контролю.

Для злагодженої роботи державних органів, що здійснюють запобігання податковим правопорушенням, є важливим чіткий механізм взаємодії між усіма їх структурними підрозділами. Аналізуючи, необхідно зазначити, що взаємодія контролюючих органів у фінансовій сфері сприятиме виробленню дієвого механізму попередження скоєння податкових правопорушень.

До інших спеціально-кримінологічних заходів попередження податкових правопорушень уповноваженими органами ми відносимо: вжиття заходів щодо обмеження готівкових розрахунків, зменшення переліку видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню; постійний фінансовий моніторинг обігу грошової маси в державі; дієвий контроль декларування доходів населення, зокрема заповнення електронних декларацій про доходи; співпрацю із закордонними податковими органами, які спеціалізуються на запобіганні податкових правопорушень.

Отже, саме такі міри державного впливу сприяють більш ефективному контролю та збільшенню рівня податкової свідомості та культури з боку платників [109, с. 519].

Як зазначає Ф. Ткачик, для запобігання злочинам у фіскальній сфері на загальносоціальному рівні, передусім, необхідно: удосконалити податкове законодавство, правові засади запобігання кримінальним правопорушенням (ідеться про ухвалення державної програми профілактики правопорушень, ратифікацію міжнародних угод тощо); ужити заходів зі стабілізації фінансової системи держави, розвитку підприємництва, проведення наукових досліджень у сфері превенції фіскальної злочинності; забезпечити підвищення рівня обізнаності населення щодо особливостей механізму оподаткування в Україні. Під час реалізації юридичної відповідальності надавати перевагу застосуванню санкцій альтернативного (відновного) правосуддя в комплексі з відповідними заходами індивідуального запобігання щодо правопорушників [110].

Що ж стосується питання проблематики реалізації бюджетного контролю в частині запобігання фінансовим правопорушенням, то вчені наголошують на взаємоузгодженості контролюючих органів, оскільки в частини з них спільний об'єкт впливу.

О. Герман наголошує, що спільний об'єкт впливу – бюджетна деліктність зумовлює необхідність узгодженості діяльності (взаємодії) різних суб'єктів протидії порушенням бюджетного законодавства [111, с. 31].

На думку вченого Ю. Назар, основною метою протидії порушенням бюджетного законодавства є обмеження їх кількості до фінансово безпечного, соціально-толерантного рівня. Ця мета передбачає досягнення результатів щодо кожного із видів діяльності, які складають зміст протидії – нейтралізація причин та умов порушень бюджетного законодавства, виявлення переважної більшості порушень, неможливості уникнення покарання за вчинені делікти, мінімізація або усунення наслідків протиправної діяльності у бюджетній сфері тощо [112, с. 56].

Підсумовуючи, наголошуємо, що з метою забезпечення ефективної фінансової безпеки держави на довгострокову перспективу потрібно формувати дієвий механізм ефективного організаційно-економічного підходу до системи фінансово-правового управління та контролю.

З метою виявлення проблемних аспектів процедури запобігання фінансових правопорушень, вбачаємо за необхідне провести аналіз реалізації компетентних органів.

Останні роки в світі проходить процес формування інформаційного суспільства, а тому найбільш активно розвиваються сучасні інформаційні технології, які впроваджуються і в сферу податкового судочинства.

Тому вважаємо, що наразі виникає гостра потреба у систематизації інформації для створення відповідних комп'ютерних систем, певних інформаційних баз даних, включення до міжнародних.

Поширення податкових правопорушень в нашій країні спричиняє необхідність розроблення та запровадження ефективних програм профілактики і подолання цього негативного суспільного явища.

Однією з важливих передумов є вивчення і врахування різноманітних причин та негативних суспільних наслідків, до яких призводить поширення податкових правопорушень. Погіршення економічної ситуації в державі, стрімкі зміни умов господарювання і ринкової кон'юнктури призвели до посилення соціального фактора вчинення проступків [113].

Погодимося з думкою В. Воднік про те, що основні причини, чому виникає вищезгадана проблема: неналежне правове, організаційне, фінансове, кадрове та інформаційне забезпечення запобігання злочинності, профілактична діяльність щодо осіб, які схильні до вчинення злочинів і щодо яких недостатній рівень комплексних профілактичних заходів щодо усунення причин та умов вчинення злочинів, рівень податкової культури населення низький, просвітницька діяльність щодо формування відповідної податкової свідомості населення, відсутність ефективних механізмів участі громадськості, недостатня увага державних органів до цих питань [114].

Зрозуміло, що відбулася помилкова оцінка морально-етичного виховання людей і стрімке падіння авторитету податкових органів. Всюди панує атмосфера недотримання законів, свободи пересування та застосування антикультурних стандартів.

Найбільше ця ситуація проявляється у часи змін суспільних систем, коли старі норми, цінності та стереотипи руйнуються, а громадяни втрачають орієнтир.

Відхилення платників податків зумовлено, з одного боку, тим, що нова соціальна система не виникає з нічого, а виростає з набору елементів попередньої пошкодженої або зруйнованої системи.

По-друге, процес реформування та розвитку нової податкової системи в принципі відбуватиметься нерівномірно, що призведе до незбалансованості пропорцій окремих елементів, затримки окремих елементів, появи різноманітних функціональних недоліків, що призводить до того, що система, що розвивається, недостатньо пристосована до зовнішніх і внутрішніх умов свого існування.

Іншими словами, соціальний, культурний і технологічний розвиток може не встигати за новими фінансовими чи економічними потребами. Усе це разом є специфічною причиною різноманітних негативних явищ, у тому числі й податкових злочинів. Зміцнення демократичних інститутів і побудова свідомих

суспільств неможливі без пом'якшення негативних наслідків. Це потребує розробки принципово нових підходів до вирішення проблем у сфері протидії податковим злочинам [114].

Як вважає В. Воднік, однією з ключових проблем для України ще з часів незалежності залишається формування ефективної податкової системи. Це пов'язано з необхідністю приведення останньої у відповідність до вимог економіки, яка постійно розвивається, а також з виникненням низки суперечностей між платниками податків і державою в питаннях справляння податків. Неминучість цього процесу обумовлює перманентний характер змін в сфері оподаткування. Однак, вони повинні бути системними і носити комплементарний характер. Із загостренням внутрішньоекономічної кризи в 2014 - 2018 роках податкова система зазнала перетворень, які торкнулися як фізичних, так і юридичних осіб [114].

На сучасному етапі ринкових перетворень податкова система в Україні повинна бути більш ліберальною і спрямованою на створення умов для згладжування дисбалансів у рівнях доходів населення та стабільного економічного зростання. Для досягнення поставлених завдань потрібно усунення основних проблем, які нівелюють позитивні результати функціонування податкової системи [114].

Серед ключових проблем доцільно відзначити: нестабільність податкового законодавства і його неузгодженість; нераціональна система податкових пільг; фіскальна спрямованість податкової системи; нерівномірний розподіл податкового навантаження; складність системи податкового адміністрування; низький рівень податкової культури [114].

Перше питання є характерним для податкової системи України з часів її незалежності та є актуальним і сьогодні.

Підтвердженням цього є той факт, що протягом багатьох років в Україні діє чимало нормативно-правових актів, сотні законів та підзаконних актів, які

ускладнюють механізм оподаткування, не виконуючи основної мети регулювання податкової сфери.

Таким чином, нестабільність і непослідовність у податковому законодавстві створює серйозні проблеми як платникам податків, а поряд із цим і контролюючим органам.

Податкова свідомість платника податків - це складна система пристосування особи до різноманітних умов реалізації в економічному та соціальному середовищі, активна форма перетворення соціальних відносин відповідно до об'єктивних можливостей, які надаються, а також можливостей, які вона самотійно відкриває для себе відповідно до рівня своєї податкової культури [115].

Податкова культура визначається категоріями, що охоплюють практично всі явища податкового процесу, особливості податкових відносин, їх функції як знаряддя діяльності людини у сфері оподаткування і складається з ряду елементів:

- податкові знання (інтелектуальні знання);
- власна оцінка податкової системи і соціальних принципів, віра в необхідність законодавства і регулювання, соціальних допомог (область емоційної психології);
- фактична поведінка господарюючих суб'єктів, правоздатність: закони та інші нормативно-правові акти в реальній діяльності (розділ про поведінку).

Низький рівень податкової культури проявляється через форми поведінки, які відхиляються або суперечать законодавчо встановленим нормам та правилам, прийнятим в суспільстві. Такі форми поведінки поділяються на: девіантні, деліквентні і кримінальні. При цьому девіантна поведінка виступає в ролі першопричини виникнення деліквентної та кримінальної поведінки. Девіантну поведінку визначають як “таку, що веде до поглиблення дезадаптації середовища, стереотип поведінки, пов'язаний з порушенням відповідних

соціальних норм і правил”, що проявляються ситуативно обумовленими реакціями поведінки платника податків [115].

На думку О. Магопець, деліквентна поведінка визначається як повторювані, асоціальні за своєю спрямованістю вчинки, які не тягнуть за собою кримінальної відповідальності, і включають в себе дозлочинні форми поведінки, що проявляються в наступних видах: систематичне ухилення від своїх обов'язків, корисливо меркантильна поведінка з посяганням на чуже, в тому числі і державне майно та інше. Кримінальна поведінка визначається як здійснення протиправних вчинків, що є основою для відкриття кримінальної справи, якій, як правило, передують девіантні та деліквентні норми поведінки [115].

Отже очевидно, що причиною будь-якого правопорушення в системі оподаткування є девіантна поведінка. Саме тому, дослідження питань ухилення від сплати податків повинні ґрунтуватись на встановленні умов, причин та факторів, що сприяють виникненню податкових девіацій. Умовами виникнення конкретної податкової девіації є:

1) середовище, що формує дисгармонію чи деформацію потреб, ціннісних орієнтацій, що перетворюються у девіантні мотивації;

2) сама девіантна мотивація;

3) ситуації, в якій знаходиться особистість в процесі формування, життєдіяльності, і безпосередньо в процесі здійснення мотивацій;

4) психофізіологічні і психологічні особливості. Крім того, виникненню девіантної поведінки сприяють ряд факторів, які умовно можна об'єднати в чотири групи:

- морально-етичні;
- політичні;
- соціально-економічні;
- організаційні [115].

Одним з важливих факторів, що впливає на морально-етичні аспекти сприйняття податків платниками діючих фіскальних технологій, є наявність такої категорії як "податковий тягар" - узагальнюючого показника, що характеризує роль податків в житті суспільства і визначається як відношення загальної суми податкових зборів до сукупного національного продукту [115].

Багато платників податків ухиляється від їх сплати, мотивуючи це значним рівнем податкового тягара, а також надмірним державним регулюванням на мікрорівні, яке робить операційні витрати на ведення легального бізнесу надто високими [115].

О. Макаренко, розглядаючи податковий тягар як причину, зауважує, що платники вдаються до приховування своїх доходів від оподаткування в тому разі, якщо вартість їх приховування є нижчою за вигоди, які це приховування дає. Крім того, відсутність моральної відповідальності за ухилення від оподаткування зумовлена корумпованістю окремих владних структур. Загальні потреби, для задоволення яких через податки формується бюджет держави, не сприймаються платниками як необхідна реальність, особливо якщо витрати держави не підзвітні громадськості [116].

На рішення індивідів про сплату податків чи ухилення від них впливає ефективність використання державою податкових надходжень, яка оцінюється наявністю позитивних наслідків державної діяльності в економічній і соціальних сферах, відсутність марнотратства державних коштів; наділення громадян демократичним правом участі в ухваленні рішень [116].

За словами Г. Рудика, аналіз практики виявлення та розслідування злочинів вказує на значні недоліки в організації інформаційного забезпечення цього процесу. Окремі категорії злочинів, в тому числі і податкові злочини, значний час залишаються не виявленими [117].

Основою роботи Комітету ДРС є виконання адміністративно-аналітичних завдань щодо забезпечення справедливості сплати податків підприємствами.

Це пов'язано з тим, що використовується великий обсяг інформації про платника податків та зміст фінансово-господарських операцій.

Найбільш ефективними засобами контролю та аналізу роботи податкових органів є функції автоматизованих інформаційних і пошукових систем, бухгалтерського обліку, автоматизованих робочих місць (AIPS, ARM), спрямовані на виявлення, якісне розслідування і запобігання податкових злочинів. Зміст автоматизованої інформаційної системи складається з технологій, програмного забезпечення, організаційної, правової та особистої інформації [118].

Законодавство України в галузі оподаткування встановило, що податкові органи виконують, зокрема, функції організації робіт зі створення інформаційних систем, автоматизованих робочих станцій та інших засобів автоматизації та комп'ютеризації робочого місця [119].

Діяльність податкових органів з розкриття та розслідування злочинів у податковій сфері характеризується певними труднощами. Це пояснюється тим, що для незаконного заниження податкових зобов'язань використовуються різні механізми (наприклад, підставні компанії, офшорні компанії, трансфертне ціноутворення та вертикально інтегровані компанії) [117].

З іншого боку, науковці кажуть, що для підтвердження факту вчинення податкового злочину потрібна наявність великої кількості інформації. Щодо цих злочинів найчастіше такі відомості містяться в різних документах: основна бухгалтерська та податкова звітність; документи, що відображають рух грошей і товарів (товарів), містять багато інформації, що стосується змісту і характеру фінансово-господарської діяльності, що здійснюється [117].

Державна податкова служба України обслуговує велику кількість компаній. Тому для цього необхідна належна організація збору та дослідження інформації, у якій в певній мірі відображено діяльність платника податків. Найбільш ефективними механізмами в цьому процесі слугує використання

спеціальних автоматизованих інформаційно-пошукових систем (інформаційно-аналітичних систем) та автоматизованих робочих місць [120].

Автоматизовані облікові інформаційно-пошукові системи використовуються не тільки для адміністративної діяльності. Вони також використовується для виявлення, розслідування та запобігання злочинам. Надання інформації та демонстрація також необхідні для управління потоком товарів і коштів. Такі дані є основою для проведення аналітичної роботи по підрозділах. Приклади потреби в аналітичній розвідці включають характеристики злочинної діяльності (ухилення від сплати податків, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснене за допомогою вертикально інтегрованих компаній). У нинішній економічній ситуації окремі компанії зливаються, створюють корпорації та здійснюють інвестиції [118].

Як свідчить статистичне дослідження, у контролюванні зазначених корпорацій перебуває близько 80% обігу всіх грошових та товарних цінностей. За звичай, такими є вертикально інтегровані компанії пов'язані галузевою приналежністю. Вони складаються з великої кількості підприємств, які створюють єдиний технологічний процес виробництва та реалізації продукції. Компанії об'єднуються, утворюючи великі економічні суб'єкти. У деяких випадках такою одиницею інтеграції для вертикально інтегрованої компанії є банківська установа. Тобто в даному випадку банки не тільки здійснюють платіжно-касове обслуговування, а й контролюють рух фінансів і товарів [33].

На практиці показано, що поширеним є формальне об'єднання окремих суб'єктів господарювання, тобто без прямих залежностей (головне підприємство, дочірні підприємства). Однак цими компаніями керує одна особа або економічна група. Компанії, розташовані в різних регіонах (включаючи іноземні країни, офшорні зони тощо), часто об'єднуються, утворюючи вертикально інтегровані компанії [117].

Тому це створює певні труднощі при виконанні адміністративних завдань для окремих суб'єктів господарювання. Якщо проаналізувати діяльність

окремих компаній, то на перший погляд їх діяльність відповідає вимогам чинного податкового законодавства. Проте, аналізуючи діяльність конкретної компанії в структурі вертикально інтегрованої компанії, можна встановити злочинні фінансові схеми, які занижують її податкові зобов'язання [117].

Наприклад:

- 1) Відстежити «заплутаність» за допомогою посередників в іноземних офшорних зонах.
- 2) Створення штучної кредиторської заборгованості.
- 3) Оформлення поставки товару за договором консигнації.
- 4) Фіктивне банкрутство.
- 5) Неправомірне створення податкових кредитів за експортними операціями.
- 6) Застосування трансфертного ціноутворення тощо [117].

Діяльність вертикально інтегрованих підприємств характеризується високим ступенем організованості та керованості, розмежованістю інформації, наявністю значних фінансових і матеріальних ресурсів. Це вимагає відповідної структурної організації та інформаційно-довідкового забезпечення діяльності податкової міліції. Для моніторингу фінансово-господарської діяльності не тільки окремих компаній, а й компаній і холдингів необхідний збір і накопичення інформації [117].

Ще одним нормативним закріпленням профілактики правопорушень є прийнята Комплексна програма профілактики правопорушень на 2016 - 2020 роки, згідно з якою заходами реалізації є такі: включення до програм соціального та економічного розвитку регіонів заходів, спрямованих на запобігання бідності та безробіттю, зміцнення соціальних та сімейних зв'язків, посилення протидії чинникам, що породжують злочинність; забезпечити координацію заходів спрямованих на виконання загальнодержавних та регіональних програм, здійснення спільних цільових заходів щодо профілактики правопорушень та усунення причин і умов, що сприяли їх

учиненню, здійснювати систематичні планові перевірки сільськогосподарських підприємств з питань дотримання законодавства в процесі реформування аграрного сектору економіки; продовжити практику проведення нарад при керівництві з питань аналізу стану злочинності на підприємствах паливно-енергетичного комплексу та вжиття заходів щодо попередження та припинення їх [121].

Погодимось з думкою Н. Шмігельської про те, що для вирішення проблем профілактики правопорушень у сфері економіки, а це саме фінансові правопорушення, необхідно розробити концепцію попередження злочинності. Спираючись на неї, практика визначає стратегію і тактику попередження правопорушень на найближчі роки і більш віддалену перспективу. Найважливішою характеристикою даної концепції є наукове визначення розвитку процесів саме попередження правопорушень. Відповідні наукові висновки стали концептуальною основою для практики попередження правопорушень. Виходячи з цієї концептуальної основи, практика уточнює, конкретизує свою діяльність щодо попередження правопорушень. Концепція такого попередження допомагає вирішувати і багато інших проблем теоретичного і практичного характеру [122].

По-перше, дана концепція має принципове значення для розуміння характеру контролю над правопорушеннями. Поряд з цим вона дозволяє багато в чому поглибити наші уявлення про розвиток системи попередження правопорушень і в низці випадків уточнити і конкретизувати пов'язані з цим теоретичні та практичні питання [122].

По-друге, значення концепції попередження правопорушень полягає в тому, що, поглиблюючи наше уявлення про контроль над правопорушеннями, вона розкриває всю масштабність, складність і різноманіття завдань, що виникають в процесі здійснення цього контролю [122].

По-третє, дана концепція озброює практику новими ідеями, обґрунтованим, виваженим підходом до процесів контролю над правопорушеннями [122].

Основні профілактичні заходи організовуються і проводяться безпосередньо в територіальних органах поліції. Його співробітники виконують наступні функції в повсякденній роботі правоохоронних органів:

- підготовка щомісячних аналітичних матеріалів про кримінологічну ситуацію в районі або місцях служби, в яких здійснюється обслуговування;
- провести комплексну оцінку результатів роботи співробітників підрозділів з попередження злочинності, розробити заходи щодо їх посилення;
- інформувати органи місцевого самоврядування, а також організації, підприємства та установи, розташовані на території служби (об'єкти служби), про злочини, причини та умови, що сприяли їх вчиненню, з докладними пропозиціями щодо їх усунення або нейтралізації;
- співпрацювати з компетентними органами, установами, установами, організаціями та громадськими об'єднаннями держави;
- проведення комплексних і цілеспрямованих оперативно-профілактичних заходів щодо попередження злочинів і поліпшення кримінологічної обстановки;
- вжити заходів для забезпечення безпеки громадян, якщо в їхнє життя, здоров'я або майно, згідно з наявною оперативною інформацією, можливе незаконне вторгнення;
- виявлення та профілактичний облік осіб, схильних до скоєння злочинів, шляхом спостереження за ними;
- здійснюють нагляд за дотриманням особами, звільненими з місць позбавлення волі, обмежень, що накладаються на них законом . ;
- у встановленому порядку громадські об'єднання правоохоронних органів та громадян беруть участь у заходах щодо попередження злочинності;

- інформувати громадськість через засоби масової інформації про методи та засоби захисту від злочинних посягань [122].

Удосконалення чинного законодавства з урахуванням цієї ситуації має бути спрямоване на забезпечення економічних прав фізичних і юридичних осіб, встановлення правил, що зобов'язують всі економічні та управлінські структури до поведінки на ринку. Запровадження чіткої системи економічних санкцій щодо національних адміністративних органів, компаній та фізичних осіб за порушення закону. Притягати до відповідальності посадових осіб, які завдають серйозної шкоди суспільним інтересам [122].

Серед різних злочинів, що складають спектр економічних злочинів, злочини проти власності є найбільш поширеними. Ці злочини спрямовані проти певного виду власності, що визначається правом власності (приватної, державної, публічної). Ці злочини спрямовані проти певного майна, що підпадає під дію цивільного права. Власність як соціальне явище і економічна категорія - це сукупність відносин державної власності, використання і розпорядження нерухомим майном, що належить його власникам відповідно до закону [122, с.124].

Злочини проти власності, які в науковій літературі називаються корисливими, також включають злочини, що завдають шкоди власнику або законному власнику такого майна. Основними об'єднуючими ознаками таких злочинів є незаконне збагачення шляхом порушення прав власності, незаконного використання або розпорядження чужим майном [122, с.124].

Суспільна небезпека розглянутих злочинів виражається в заподіянні матеріального і матеріального збитку державі, суспільству, конкретним фізичним і юридичним особам. Матеріальна шкода, заподіяна злочинами проти власності, у кілька разів перевищує шкоду, заподіяну іншими протиправними діями [122, с.124].

Найбільш негативні тенденції стосуються економічних злочинів. Особливе місце займає проблема профілактики злочинів у сфері

підприємницької діяльності, а загальний матеріальний збиток від скоєних економічних злочинів набагато перевищує збитки від інших видів злочинів [122, с.124].

З кожним роком кількість економічних злочинів зростає. Це відбувається в умовах, коли абсолютна кількість економічних злочинів в останні роки неухильно зростає.

Сферами економічної діяльності, в яких найчастіше відбуваються протиправні дії, є, перш за все, сфери фінансово-кредитної діяльності, зовнішньоекономічної діяльності та споживчих ринків. Найбільше зростання злочинності було зафіксовано у фінансовому та кредитному секторах - 65%. Ця злочинна сфера характеризується великою різноманітністю, особливою елегантністю, високим рівнем інтелекту, новими формами економічної діяльності, банківськими документами, новими електронними платіжними інструментами, грошовими і митними технологіями, а також інтересом до злочинів, пов'язаних з цією діяльністю. Для нього характерна швидка адаптація до злочинності, залучення професійних учасників ринку цінних паперів (репетиторів, реєстраторів і т.д.) [122, С. 125].

Зареєстровані правопорушення у сфері підприємницької діяльності у зв'язку з високим простроченням (до 90%) відображають лише невелику частину вчинених протиправних діянь. Щоб ефективно запобігати економічним злочинам, необхідно:

- встановлення причин та умов вчинення економічних злочинів;
- направлення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та власників майна запитів про своєчасне інформування про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів економічного характеру;
- проводити оперативно-розшукові заходи щодо виявлення осіб, які намагаються вчинити злочини в економічній сфері, та вживати відповідних заходів відповідно до чинного законодавства України;

- щоквартально аналізувати ситуацію зі злочинністю в економічній сфері і вживати законодавчих заходів для усунення причин і умов, що сприяють злочинності в різних сферах економіки . ;

- налагодити координацію між усіма підрозділами Національної поліції з метою виявлення злочинців у різних сферах економіки. здійснювати незаконну комерційну діяльність та використовувати наявну оперативну інформацію для запобігання незаконній діяльності таких осіб;

- проводити розслідування для виявлення організованих злочинних груп або злочинних об'єднань (злочинних організацій), що діють в економічній сфері [122].

Економічні причини полягають у наявності занадто високих податкових ставок, обтяжливості податкової системи і нездатності окремих платників податків своєчасно і сповна сплачувати податки і збори [122].

Моральними причинами є низька правова культура, негативне ставлення до податків, відсутність взаємної поваги між органами державної влади та платниками податків при зборі та несплаті податків.

Як ми бачимо, на вчинення податкового злочину впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні причини, що важливо для визначення прояву і характеру конкретного податкового злочину.

Вчиненню податкових правопорушень сприяє загальна ситуація, яка склалась у системі оподаткування України, зокрема, кризові явища в соціальному, економічному та політичному житті суспільства [122].

Недопустимо низьким є рівень сплачуваності податків порівняно із законними податковими вимогами, що свідчить про масштабність звільнень та ухилень від оподаткування, а також неефективності організації податкової системи [122].

Нерівномірність можлива і від свідомого ухилення підприємств від своїх зобов'язань шляхом фальсифікації звітності про свою діяльність, майно та рівень доходності. Несплата законно встановлених податків за допомогою

неофіційних (корупційних) змов між податківцями і платниками податків разом з самочинними ухиляннями підприємств від оподаткування за оцінками різних експертів становлять мільярди гривень [122].

Власники великих майнових активів через високе оподаткування фондів зарплати, зокрема, до Пенсійного та Державного соціального фондів, приховують дійсні суми своїх доходів, повністю або частково ухиляються від зобов'язань [122].

Таким чином, вважають вчені кримінального права, нерівномірність і несправедливість, які притаманні податковій системі, це один з основних елементів до формування тіньової економіки, обмежень бюджетних рахунків держави, до вчинення податкових правопорушень [122].

Незважаючи на поширеність цього антисоціального явища, компетентні державні органи захищають законні інтереси держави і суспільства і притягують винних до юридичної відповідальності, зазвичай кримінальної [110].

Складність проблеми полягає в неповноті правових норм і їх деякому протиріччі, а також в наявності безлічі інших стримуючих факторів [110].

Як відомо, підприємці намагаються максимально ефективно захистити себе і свої економічні інтереси, в тому числі за рахунок порушення прав і законних інтересів інших осіб або держави.

Так, як показує практика, підприємці часто користуються недосконалістю і явною корупцією адміністративно-судової системи України, яка розтягує процедуру звірки суми належного податку на кілька місяців, а також остання може бути відкладена.

Іноді це також робиться шляхом підкупу суддів, щоб вони вирішили, чи є ці суми незаконними, тим самим звільняючи цих осіб від кримінальної відповідальності та сплати відповідного податку до бюджету.

Зрештою, держава страждає від надмірно суперечливих та неефективних методів захисту та відновлення порушених прав та законних інтересів [110].

Ухилення від сплати податків є однією з найпоширеніших форм тіньової економіки в Україні через неефективність функціонування податкової системи.

З огляду на це, слушною видається думка М. Кобзарь-Фролової про те, що існуюча проблема податкових правопорушень спонукає ставити питання про необхідність розвитку наукового напрямку – податкової деліктології і формування системи наукових знань, категорій про податкову деліктність [72].

Регуляторні заходи, поряд з іншими, мають вирішальне значення для запобігання економічним злочинам. Ідеологія боротьби з економічною злочинністю повинна бути переведена з застосування репресивних заходів на площину вдосконалення нормативного законодавства (цивільного, адміністративного, економічного, фінансового), що створить прозорі механізми діяльності господарюючих суб'єктів і виключить можливість незаконної господарської діяльності. Крім того, необхідно розширити систему спрощеного оподаткування на середніх і великих господарюючих суб'єктів, встановивши фіксовану максимальну суму всіх можливих відрахувань державі та органам місцевого самоврядування, а також максимальну суму фінансових санкцій за прострочення сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів [122].

Незважаючи на зростання злочинності в Україні, не існує жодної організаційної системи для здійснення превентивних заходів, жодного закону, що регулює превентивні заходи щодо адміністративних правопорушень.

В даний час профілактичні заходи проводяться хаотично і мінімально. Тому К. Бугайчук пропонує прийняти основний Закон "Про основи державної системи боротьби з адміністративними правопорушеннями". Відповідно до цього в майбутньому також можуть бути прийняті відповідні закони, що стосуються конкретних областей профілактичної діяльності на різних рівнях - державному та регіональному [123, с.16].

Інший дослідник цієї теми, В. Комаров, наголошує на необхідності прийняття єдиного закону, що регулює боротьбу зі злочинністю в державі, Закону України «Про запобігання злочинності в Україні». Окрім загальних

правових принципів, необхідно також вивчити конкретні явища, зокрема терміни та визначення, що використовуються учасниками. Чітко розставити пріоритети в цій роботі з точки зору принципів, напрямків, формату і методів. Він визначає коло учасників цієї діяльності, їх правовий статус та сферу діяльності [123, с. 210-211].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити про доцільність прийняття Закону України “Про запобігання фінансовим правопорушенням в Україні”, який містив би основні концептуальні підходи до даної категорії.

Основна тенденція до найбільш небезпечних податкових злочинів обумовлена гіпотетичним напрямком підприємництва майбутньої господарської діяльності [125].

Основою інформаційно-аналітичного управління діяльністю податкових органів є систематична, циклічна та неопублічна інформація про рішення, прийняті на всіх основних етапах слідчої, документальної та правоохоронної діяльності податкових органів.

Організації, що використовують комп'ютерні технології та методи системного аналізу для пошуку інформації про можливі податкові порушення, мають фундаментальне значення [125].

Ми вважаємо, що ця практика виявлення правопорушників добре відома в країнах з розвиненими податковими та правоохоронними системами, де виявлення ознак податкових злочинів, планування та управління розслідуваннями, перевірка документів в основному здійснюється за допомогою аналітичних комп'ютерів.

Для цього створена база даних, яка шукає інформацію про компанії, оборот яких значно занижений в порівнянні з реальним оборотом ринку, профілем і навколишнім середовищем.

В автоматичному режимі розрахунок зазвичай автоматизується, так що витрати та доходи фізичної особи, зазначені в податковій декларації, порівнюються з фактичними даними та повністю враховуються [125].

Враховуючи останні тенденції у розвитку податкових злочинів в Україні, заслуговує на увагу пропозиція О. Мартиненка про посилення чинного законодавства нормами, що зобов'язують фізичних та юридичних осіб декларувати свої доходи та подавати інформацію про право власності на спільне майно [20].

Незважаючи на значні проблеми, податкові органи розробили методи та алгоритми пошуку інформації та набули практичного досвіду їх застосування [20].

Так, відповідно до п. 73.5 ст. 73 Податкового кодексу України з метою отримання податкової інформації контролюючі органи мають право проводити зустрічні звірки даних суб'єктів господарювання щодо платника податків. Під цим способом здійснення контролю розуміється зіставлення даних первинних бухгалтерських та інших документів суб'єкта господарювання, що здійснюється контролюючими органами з метою документального підтвердження господарських відносин із платником податків та зборів, а також підтвердження відносин, виду, обсягу і якості операцій і розрахунків, що здійснювалися між ними, для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку платника податків [12].

Як цілком слушно стверджує О. Деменко, подальший розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності податкових органів неможливий без постійного вдосконалення інформаційних систем та інструментів аналізу, підвищення науково-технічного потенціалу, створення й управління інформаційними технологіями у центральних і регіональних (обласних) податкових органах. В основі цієї роботи - централізація обробки даних на регіональному і загальнонаціональному рівнях за рахунок створення центрів обробки даних. З метою удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності податкових органів необхідно вжити низку заходів [126].

Розпочати потрібно із впровадження новітніх інформаційних технологій, спрямованих на розвиток тісних партнерських відносин держави і платників податків, шляхом створення електронних реєстрів податкових накладних і використання аналітичних процедур для всебічного й оперативного аналізу даних податкової звітності, запровадження нових механізмів звітування платників податків шляхом подання податкової звітності засобами електронного зв'язку [126].

На регіональному (обласному) рівні податкових органів необхідно створити єдину базу даних про сумнівні фінансово-майнові операції, що сприятиме виявленню фактів економічних правопорушень ще на стадії їх підготовки. Така база даних уже існує у податкових органах України, має необхідні технічні і програмні ресурси та спеціалістів, а також великий обсяг інформації про юридичних і фізичних осіб [126].

Модернізацію інформаційно-аналітичного забезпечення необхідно здійснити за допомогою створення єдиної інтегрованої інформаційно-аналітичної системи податкових органів, яка б складалася з комплексу функціональних, управлінських та інфраструктурних підсистем центрального й регіонального (обласного) рівня. Така система забезпечила б використання єдиної бази документів усіма структурами фіскальної служби, можливість системного управління, реалізацію безперервного документообігу, планування і розподіл завдань, контроль за їх виконанням, централізованого контролю діяльності кінцевих користувачів системи [126].

Податковий контроль як самостійний напрям державного фінансового контролю має свої цілі і завдання. Багато дослідників бачать мету податкової перевірки в організації своєчасного прийняття податкових зобов'язань в повному обсязі відповідно до чинного законодавства, що досягається за рахунок запобігання, виявлення та боротьби з податковими злочинами, компенсації бюджетних збитків у разі порушення податкового законодавства [125].

Основними завданнями податкової служби є виявлення причинно-наслідкових зв'язків виявлених порушень і розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення законодавства і переходу від обов'язкового збору податків і зборів до їх добровільного здійснення. Корпорації та фізичні особи несуть податкову відповідальність перед державою. На основі аналізу цих відносин державний орган повинен подати пропозиції щодо вдосконалення податкового законодавства з метою усунення інституційних умов та переваг ухилення від сплати податків та забезпечення найбільш ефективного функціонування податкової системи .

Основними цілями управління податковими доходами в новому контексті податкової функції і зміщення пріоритетів з податкової функції на регулюючі, розподільні і соціальні функції є вивчення позитивних і негативних тенденцій у відносинах платників податків - держава. Провести ефективний аналіз для визначення впливу податкової системи в цілому та її окремих елементів на показники фінансово-господарської діяльності окремих підприємств та народного господарства в цілому. Попередня оцінка непередбачуваних економічних, податкових, бюджетних і податкових ситуацій, можливих конфліктів між цілями платників податків і цілями державного бюджету. Розробка комплексу заходів, спрямованих на усунення негативних явищ у відносинах між платниками податків і державою [110].

На думку дослідників, ці особливості податкового адміністрування можна краще зрозуміти, визначивши його предмет, цілі і суб'єкти, функції, а також види і форми (методи) їх реалізації [110] .

Також вважається, що більшість вчених поділяють типи управління на такі категорії: попередні, поточні та наступні. У практиці управління податками всі три типи здійснюються відповідно до своїх форматів і методів.

Проаналізувавши різні погляди науковців на форму податкового адміністрування, ми дійшли висновку, що форма податкового адміністрування повинна включати в себе наступні адміністративні процедури: прийом звітів від

платників податків та інших боржників до органів влади, перевірка бухгалтерських даних та облікових даних, реєстрація суб'єктів господарювання, проведення валютних операцій, управління процесом розрахунку грошових платежів, управління платежами за податковими зобов'язаннями, контроль наявності сертифікатів, ліцензії та інші документи, що дозволяють виконання певних дій.

Метод управління податками включає в себе наступні етапи управління: формальну, логічну і обчислювальну перевірку документів, юридичну оцінку бізнес-операцій, відображених в документах, перехресну перевірку, економічний аналіз (у разі документообігу з податковими документами), отримання роз'яснень, вивчення приміщень і площ, що використовуються для отримання доходів (прибутку) [110].

Згідно зі списком деяких методів контролю, можна підкреслити, що процедура контролю може бути визначена і як форма контролю і як її метод, в залежності від мети і незалежного поділу.

Якщо згадані заходи є засобом виконання тієї чи іншої форми контролю, ці процедури контролю слід розглядати як методи.

Коли процедура контролю використовується як незалежний захід, вона повинна інтерпретуватися як незалежна форма контролю.

Тому перелічені заходи доцільно розглядати як методи, якщо вони являють собою засоби здійснення певної форми контролю.

В останні роки все більшої популярності набуває використання тестових методів, анкет, інтерв'ю тощо.

Це специфічні методи психологічного дослідження та практика фінансового менеджменту.

Ми вважаємо, що використання методів психологічного дослідження при проведенні податкових перевірок знижує психологічний стрес як для платників податків, так і для суб'єктів перевірки, створює справжнє та надійне партнерство між платниками податків та органами управління.

Багато вчених зазначає, що результативність та ефективність податкового адміністрування залежить від чіткого визначення та законодавчої інтеграції його цілей і суб'єктів, а також від ступеня та повноти мобілізації податкових надходжень та інших обов'язкових платежів до бюджетної системи. Зменшити кількість облікових платників податків та платників податків, якість податкових перевірок, кількість позовів та податкових скарг на дії органів ДПС, скоротити час контакту з платниками податків.

Методологічну базу податкового контролю охоплюють принципи його здійснення – аксіоматичні поняття, що визначають організацію й ефективне здійснення податкового контролю, якими повинні керуватися суб'єкти податкового контролю при здійсненні ними контрольних заходів у сфері оподаткування [127].

Отже, підсумовуючи вищевказане, потрібно зазначити, що важливе значення для розробки заходів протидії фіскальній злочинності має саме системний контроль за діяльністю платників податків податковими органами та їх відповідне інформаційно-аналітичне забезпечення. Даний процес передбачає збір, обробку і головне - аналіз інформації про стан, динаміку, масштаби та структуру злочинів, діяльність суб'єктів, які їх вчиняють та інше. При цьому необхідно своєчасно та вдало розпоряджатись всією інформацією, яка відображає реальний стан злочинності в країні та фактори, які призводять до її виникнення. Однак, незважаючи на всі труднощі в роботі, контрольно-ревізійне, інформаційно-аналітичне та порівняльно-статистичне вивчення злочинності у загальнодержавному масштабі дає можливість для виявлення основних тенденцій, динаміки цієї злочинності у країні, її структури й особливостей обласних, регіональних та місцевих проявів. Важливо використовувати для цього аналіз розміру збитків від вчинення злочинів у різних регіонах, матеріали економічної, демографічної, соціально-культурної статистики тощо.

Висновки до розділу 2

Ефективність забезпечення реалізації механізму запобігання правопорушенням у фінансовій сфері буде залежати від злагодженості всіх його елементів, принципів, форм, методів, суб'єктів реалізації та нормативно-правовому закріпленні.

Аргументовано позицію про те, що в частині термінологічного визначення категорії «протидія» законодавець її визначає як систему певних заходів щодо попередження (загальне та індивідуальне) і припинення негативних явищ, притягнення до відповідальності правопорушників і надання допомоги постраждалим. Враховуючи, що деліктність є складовою частиною поняття «злочинність», то і термін протидія визначається в частині норм, які належать до кримінального права.

Розмежовано категорії «попередження фінансових правопорушень», «запобігання фінансовим правопорушенням» та «протидія фінансовим правопорушенням» на основі чітких критеріїв, головними з яких є суб'єкти здійснення заходів (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями, об'єкти впливу (фізичні та юридичні особи, податкові агенти, представники, головні розпорядники бюджетних коштів, інші посадові особи), методи (переконання, надання допомоги, примус), характер впливу та ін.

Запропоновано визначення терміну «запобігання», який полягає в тому, що це інтегрований цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством,

контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність.

Доведено, що дефініція «запобігання фінансовим правопорушенням» має подвійну правову природу, оскільки з одного боку це вже результат діяльності відповідних компетентних державних органів із забезпечення фінансової безпеки держави, з іншого – система спеціальних заходів державного примусу, що здійснюються відповідними органами за наявності відповідних орієнтирів чи повідомлень.

Запропоновано класифікацію форм запобігання, на загальне запобігання, яке здійснюється органами загальної компетенції (ПУ, КМУ, ВРУ, органами місцевого самоврядування) шляхом прийняття відповідних концепцій, стратегій, нормативно-правових актів, проведення різних заходів з метою інформування про дотримання фінансової дисципліни); спеціальне запобігання - здійснюють компетентні органи: форми запобігання у бюджетній сфері (Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, Рахункова палата, форми запобігання у податковій сфері (ДПС, МСУ); форми запобігання у банківській та валютній сфері (НБУ), індивідуальне запобігання (проводиться конкретно до особи).

Доведено, що методи фінансового примусу повинні 1) в першу чергу містити в собі обов'язок учасника певних категорій відносин, 2) норму, яка регулює дію чи бездіяльність, що буде вважатися порушеною та повинна охоронятися.

Обґрунтовуємо доцільність поділу методів запобігання фінансовим правопорушенням за загальними детермінантами, а саме до економічних методів запобігання фінансових правопорушень належать як певні виробничі умови, зокрема, особливості організації технологічних процесів та руху матеріальних цінностей, так і умови обліку та контролю за рухом останніх.

Запропоновано до заходів індивідуального попередження фінансових правопорушень віднести: 1) попереджувальну бесіду з платником податків,

податковим агентом, головним розпорядником бюджетних коштів; 2) роз'яснення законодавства; 3) усне попередження про неприпустимість протиправних дій; 4) офіційне попередження про неприпустимість учинення фінансового правопорушення; 5) офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; 6) адміністративний нагляд органів контролю.

Обґрунтовано позицію про те, що тенденції зростання кількості правопорушень у фінансовій сфері, які спостерігаються в останні роки, викликані непростими соціально-економічними умовами. Ефективні правові заходи, котрі супроводжують дану роботу щодо порушників законодавства, можуть реально сприяти попередженню вчинення нових та виправленню наявних проблем.

Встановлено власну класифікацію принципів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері наступним чином : 1) загальні (це ті, які безпосередньо стосуються дотримання законодавства), 2) спеціальні (ті, які забезпечують процес запобігання), 3) галузеві (ті, які закріплені в ст. 95 КУ, ст. 4 ПКУ та ст.7 БКУ, принципи банківської діяльності та ін.).

Аргументовано авторське бачення класифікації суб'єктів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері в залежності від повноважень, сфери діяльності, підпорядкованості з метою їх взаємопідкріплення у попередженні вчинення неналежної поведінки.

Акцентуємо увагу на тому, що в Україні зросла тенденція до збільшення фінансових правопорушень, у зв'язку з цим необхідно посилити діяльність контролюючих органів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері

Вивчення закордонного досвіду в галузі запобігання, протидії та реагування відповідно до визначення конкретного законодавства має важливе значення для подальшого вдосконалення національної правової системи, оскільки ми виявляємо вектори, проблеми та прогалини, які необхідні для розробки ефективних інструментів та механізмів.

У частині адміністративно-правового блоку, як зазначає С. Міловідова, з одного боку, інші країни, особливо країни традиційної демократії, демонструють, як правило, раціональний і ефективний підхід до вирішення цієї проблеми; Україна, як держава, що визначилася з Європейським вектором подальшого розвитку, він повинен мати можливість, принаймні в кращому випадку, розумно використовувати конструктивні досягнення інших держав для обмеження адміністративної відповідальності. З іншого боку, при організації роботи з попередження та припинення адміністративних правопорушень необхідний висхідний підхід до дотримання основних прав і свобод людини і громадянина, незалежно від того, ким є особа в адміністративно-кримінальних відносинах (потерпілий або правопорушник) [73, С.129].

Вчений зазначає, що в більшості країн немає адміністративно-процесуальних кодексів.

В. Заросило звертає увагу на той факт, що поліція інших країн (США, Великобританії, Франції, Німеччини, Італії) використовує затримання і арешт злочинця; особистий контроль і обшук, обшук і вилучення предметів і

документів; вилучення предметів і документів, затримання транспортних засобів, призупинення дії водіїв за керування транспортним засобом, застосування сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, якщо іншими способами злочин не може бути припинено. Поліція в більшості зарубіжних країн не застосовує таку міру, як адміністративне затримання. Громадянин був затриманий співробітниками поліції, доставлений у відділення поліції, де оформляються необхідні процесуальні документи, а потім доставлений до суду. Суд приймає рішення про арешт або звільнення [128, с. 158–168].

Отже, поліцейський, призначений прокурорським слідчим, має повноваження приймати рішення про виїмку, обшук та проведення слідчих дій. Однак госпіталізація, арешт або тимчасове затримання, а також конфіскація пошти і телеграм не допускаються. Видача підозрюваних у вчиненні адміністративних злочинів («постраждалих») можлива лише за рішенням суду. Свідки, які не були викликані, будуть допущені до суду. Судам навіть дозволено заарештовувати свідків, які відмовляються давати показання в суді, щоб змусити їх дати свідчення [129, 145, 148-149].

Положення «Закону про загальні адміністративні процедури» 1991 року застосовуються до процедур щодо адміністративних злочинів у Республіці Австрія, а «Закон про адміністративні санкції» містить деталі відповідних процедур. Відповідно до австрійського законодавства адміністративні органи можуть застосовувати примусові заходи у зв'язку з адміністративним кримінальним переслідуванням, зокрема примусове переслідування осіб, визначення обов'язку відповідача забезпечити будь-яку безпеку для запобігання кримінальному переслідуванню чи злочинам. Сума застави не повинна перевищувати 2180 євро або штрафу, накладеного за адміністративне правопорушення [129, с.149-152]. Кримінальний характер регулятивних злочинів у Португальській Республіці призвів до поширення нормативно-правових актів у сфері кримінального процесу та процедур, пов'язаних із цими злочинами, хоча є деякі винятки та особливості. До допустимих заходів впливу

належать виявлення осіб (встановлення особи); для цього уповноважена особа має право вимагати документи у фізичних осіб. Останні можуть бути затримані на строк до 24 годин лише у разі неможливості встановлення особи злочинця, затриманого на місці злочину [129, с. 172–173].

У Чеській і Словацькій республіках адміністративний орган має право накладати на особу тільки одну забезпечувальну міру: конфіскацію предмета [129, с.128]. 181-183 і 185].

У Республіці Словенія велика частина закону про злочини присвячена регулюванню процедури покарання за дрібні правопорушення. Включення законодавства про дрібні правопорушення в загальне кримінальне законодавство також дозволяє поширити Загальні положення кримінально-процесуального закону на справи про дрібні правопорушення (статті 45, пункт 5, і 67 Закону про дрібні правопорушення). У Словенії примусові заходи не допускаються без санкції суду [129, с.190 і 191].

Наприклад, у багатьох західноєвропейських країнах відсутнє адміністративне право та цивільна відповідальність, а питання профілактики, зокрема запобігання злочинам та боротьби з ними, регулюється нормами кримінального права та Кримінально-процесуального права, але, як і в українському законодавстві, у у відносинах з громадянами та громадськими об'єднаннями застосовується принцип «дозволено те, що не заборонено законом». Таким чином, громадяни та їх об'єднання мають право відповідно до Закону (відповідно до існуючих повноважень) ініціювати і застосовувати заходи щодо запобігання адміністративних правопорушень; державні органи, в свою чергу, сприяють взаємодії правоохоронних органів з населення в цих питаннях. Великобританія та Сполучені Штати Америки досягли значного прогресу в цьому відношенні. [73].

Наприклад, в Англії існує програма Neighbor's Home Watch, в якій беруть участь більше мільйона жителів Лондона, в той час як в Сполучених Штатах існує система Neighbor's Guard (Фенікс, Арізона). Його суть полягає в

постійному контролі найближчих жителів за злочинною діяльністю на території.

Крім того, в Сполучених Штатах існує програма Blockwatch (моніторинг запобігання небезпечних ситуацій і злочинів), в рамках якої громадяни повідомляють про все, що може бути пов'язано зі злочином.

Наприклад, в рамках однієї з таких програм Департамент поліції Лівуда, штат Канзас, розповсюдив брошуру, в якій перелічено понад 35 ситуацій, коли жителі міста повинні зателефонувати за номером 911.

У брошурі описуються підозрілі дії і наводяться приклади найбільш поширених видів незвичайної поведінки, шуму або дій.

Позитивні результати практичної реалізації цих програм підтверджуються статистичними даними, що свідчать про зниження рівня злочинності, зниження числа актів насильства, поліпшення відносин між владою і суспільством, зниження кількості скарг [73].

На основі короткого викладу міжнародно-правових та інших документів по боротьбі з корупцією система заходів щодо запобігання корупції включає, зокрема, кримінальну відповідальність, адміністративні заходи та заходи щодо запобігання корупції. Закони про боротьбу з корупцією, процедури виявлення та притягнення до відповідальності корумпованих працівників, економічні антикорупційні заходи. Світовий досвід показав, що одним із способів уникнути потенційного конфлікту інтересів є обмеження отримання подарунків державними службовцями у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків. Без таких законів жодна національна антикорупційна система не була б ефективною [130, с. 11-12].

Останні десятиліття в найбільш економічно розвинених країнах світу часто називають періодом «податкового вибуху». Вирішення цілого ряду складних соціальних проблем, фінансування крупних загальнонаціональних програм, забезпечення ефективного функціонування інститутів влади і основних державних структур викликали стійку тенденцію постійно

зростаючого втручання держави в господарське життя, яке здійснюється, зокрема, через жорстку податкову політику і вдосконалення взаємовідносин платника податків та податкових органів [131].

Більшість країн з розвиненим податковим адмініструванням прийшло до висновку, що побудова податкових правовідносин на основі зазначених вище принципів позитивно впливає на підвищення законослухняності платників податків, добровільну сплату ними податків і в кінцевому рахунку на податкові надходження. Крім того, рівень добровільного дотримання податкового законодавства росте за рахунок роботи над правовою грамотністю і інформованістю суспільства, впровадження на рівні громадянського обов'язку в свідомість громадян виконання податкових зобов'язань [131].

Організація податкового адміністрування в країнах світу виглядає наступним чином: 1) централізація державного управління як напряду підвищення ефективності управління. Існує тенденція до суворої централізації (Німеччина, Швеція) і, навпаки, до офшорингу (Канада, Італія). Існує сильна централізація саме в області збору доходів і контролю за платіжними засобами, примусового збору і контролю великих підприємств [131].

2) програмна політика податкового аудиту. Загалом, політика податкового аудиту була розроблена таким чином, щоб забезпечити загальне спрямування та встановити ключові кількісні та якісні цілі на два-три роки. Німеччина має федеральну систему, тому адміністративна політика країни встановлюється на рівні федеральної землі. У той же час Конгрес має право втручатися в місцеві установи, які контролюють великі підприємства, і регулювати частоту перевірок в залежності від категорії платників податків і географічного розподілу коштів.

У південних країнах (Італія, Іспанія) та Японії плани управління залишаються централізованими. У країнах, що співпрацюють з групами платників податків (США, Великобританія, Швеція, Нідерланди), платники податків більш розосереджені.

3) Контроль. Як правило, управління здійснюється через різні організаційні та регіональні структури (місцеві, галузеві, регіональні), наприклад, у Франції. Їх можливості зазвичай визначаються географічними критеріями та оборотом досліджуваної компанії. У деяких країнах, таких як Німеччина, Іспанія, Італія та Великобританія, існують національні або федеральні адміністративні структури.

В інших країнах, таких як Канада, Нідерланди, США та Ірландія, існує адміністративний контроль, організований на національному рівні групами платників податків, але здійснюється на місцевому рівні.

У Франції, Нідерландах і Швеції можливість отримати думку податкових органів про можливі наслідки фінансових операцій часто використовується для запобігання негативних наслідків для платників податків.

Здійснення податкового контролю за діяльністю фізичних осіб повинно супроводжуватися роз'ясненнями про мінімальне зниження прибуткового податку з фізичних осіб, їх рухомого і нерухомого майна (транспортний податок і податок на майно), а також прибуткового податку.

При цьому реалізація відповідного податкового адміністрування може здійснюватися за такими основними напрямками: розробка методики перевірки достовірності інформації, представленої в податковій звітності, створення єдиної інформаційної бази податкових органів.

При вивченні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці його застосування у вітчизняній практиці системи податкового адміністрування в США і Канаді становлять великий інтерес.

Цей інтерес зумовлений тим фактом, що Сполучені Штати та Канада є федеративними країнами, і місцеві органи влади традиційно користуються високим ступенем автономії в управлінні місцевими справами.

Як відомо, незважаючи на те, що Україна є унітарною державою, необхідна децентралізація та спрощення державного управління, розширення

прав і повноважень органів місцевого самоврядування в реалізації регіональної соціально-економічної політики та широке представництво місцевих спільнот.

Податкова система Сполучених Штатів складається з трьох рівнів, що відповідають рівням управління: верхній рівень (федеральний рівень), встановлення та збір федеральних податків. Їх адміністрування регулюється Федеральним законом, а надходження від цих податків направляються до федерального бюджету. Середній рівень (рівень штату): встановлення та збір місцевих податків. Його управління регулюється законодавством штату, а доходи утримуються в Державному бюджеті. Підпорядкований (нижчий рівень територіального управління муніципалітетами, районами і т.д.) збір податків, що збираються органами місцевого самоврядування. Виручені кошти зберігаються в місцевому бюджеті. Основні федеральні податки в США включають: федеральні податки на прибуток, федеральні корпоративні податки, податкові пільги для агентств соціального забезпечення (надаються роботодавцем і працівником), федеральні податки на майно та подарунки, федеральні податки з продажу.

Фінансовий потенціал податкової системи реалізується за рахунок оподаткування особистих доходів громадян (у структурі податкових надходжень частка податків на доходи фізичних осіб становить до 40%).

Ефективна ставка податку для більшості індивідуальних платників податків (фізичних осіб) становить близько 25%.

Федеральний податок на прибуток відноситься до чистого прибутку, який визначається шляхом віднімання допустимих резервів та відрахувань від валового прибутку.

Знижки включають регулярні знижки та спеціальні знижки. Загальний список знижок включає заробітну плату, амортизацію та утримання основних фондів, безнадійну заборгованість, орендну плату, сплачені податки на комунальні послуги, відсотки за кредитами, витрати на рекламу, внески до пенсійних фондів, благодійні пожертви тощо. Спеціальні знижки включають

операційні збитки, організаційні витрати, витрати на дослідження, капітальний і будівельний ремонт, а також авансові платежі по податках. Він встановлює федеральну ставку корпоративного податку від 15% до 35%, яка в основному залежить від обставин штату.

Основні характеристики податкової системи США виділені на основі важливих узагальнень окремих академічних досліджень: в цілому прогресивний характер податків вважається одним із проявів системи податкового правосуддя (ефективний податок, податкова ставка, досягнута платником податків з найвищим доходом, відповідає рівню, встановленому для платника податків з найвищим доходом), дискреційні податкові пільги (більш високі податкові ставки застосовуються тільки до чітко визначеної частини податкової бази), висока податкова гнучкість (це відображається, зокрема, при регулярній зміні поточних податкових ставок і при наданні податкових пільг на законодавчому рівні відповідно до економічних тенденцій), висока універсальність оподаткування, застосовується єдина (універсальна) податкова ставка за умови рівності доходів, високий рівень податкових пільг (множинні податкові пільги і, чітка різниця між податковою системою та системою соціального забезпечення, наявність мінімального доходу, що не підлягає оподаткуванню громадян [131]).

Центральним органом податкової адміністрації в США є управління збору податків та фінансової адміністрації США при Міністерстві фінансів.

Основним елементом його структури є служба внутрішніх доходів (SVD), яка також оперативно підпорядковується Міністерству фінансів. СВД складається з наступних підрозділів: центральний апарат (на федеральному рівні), Державна податкова служба, місцева податкова служба [131].

Регіональні та районні відділення СВД в першу чергу проводять оперативний моніторинг поточної діяльності платників та контроль за правильністю розрахунку сум податкових платежів, вживають заходів щодо запобігання та мінімізації сум податкових заборгованостей, приймають рішення

про притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства, а також про відшкодування переплачених сум [48].

Організаційна структура податкового органу заснована на функціональних характеристиках податкової системи, а не на податковій ставці. Основними структурними підрозділами є служба обробки податкових декларацій, служба перевірки податкових декларацій, служба збору податків, бюро кримінальних розслідувань, служба платників податків, міжнародний відділ, управління інформаційних та інформаційних технологій, управління ресурсів люди тощо [131].

GNS в основному контролюють поточну діяльність платників податків, контролюють достовірність розрахунку податкових платежів, вживають заходів щодо запобігання та мінімізації податкових зобов'язань, приймають рішення про відповідальність за порушення законів і нормативних актів.

Цей напрямок реалізується в основному за рахунок введення податкових пільг для діяльності юридичних осіб, що забезпечує довгострокове фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності [48].

Вважаємо доцільним, враховуючи характер і напрям податкової реформи в Україні, застосувати досвід органів податкової адміністрації США щодо застосування пільгового податкового законодавства. На відміну від України, де податкові пільги використовуються в основному для вирішення деяких соціальних або галузевих проблем, більшість податкових пільг у Сполучених Штатах призначені для підтримки довгострокового економічного зростання. Цей напрямок реалізується шляхом встановлення податкових пільг і пільг в першу чергу для операцій юридичних осіб, які забезпечують довгострокове фінансування інвестицій та інновацій [48].

Податкові пільги в США зосереджені в першу чергу на використанні інвестиційного потенціалу податків і включають в себе наступні основні елементи: розширена база прискореної амортизації основних засобів корпорацій (підприємств), податок дозволяє збільшити частку витрат і

відповідно знизити вартість основних засобів. Вони заохочують інвесторів до (довгострокових) капітальних витрат, оскільки домінування капітальних витрат у загальній структурі витрат фактично призводить до зниження податкового тягара на одиницю. Великі вигоди для інвесторів, які інвестують у науково-дослідні проекти (розробки), такі як повне звільнення від податку на результати таких проектів на певний період часу.

Спеціальні податкові пільги (зазвичай у вигляді податкових пільг) на використання альтернативної енергії у виробничій діяльності. Очікується, що великі податкові пільги в Сполучених Штатах збільшать витрати на податкове адміністрування і трохи знизять його ефективність. Платники податків несуть відповідальність за законність застосування податкових пільг. Податкове законодавство США використовує принцип презумпції вини, згідно з яким тягар доведення законності вимоги про податкові пільги лежить на платнику податків або податковому агенті. Податкові органи США зобов'язані перевіряти законність використання податкових пільг платниками податків і податковими агентами.

У Сполучених Штатах платники податків також зобов'язані надати всю інформацію, яка може бути використана для визначення податкової бази, навіть якщо ця інформація містить інформацію, яка не відповідає інтересам платника податків.

Податкові органи США мають право отримувати повідомлення від усіх компаній, установ та організацій, включаючи інформацію про життя, доходи та витрати платника, а також особисті повідомлення, які не дозволені в інших державних службах.

Більшість податкових перевірок носять судовий характер. В рамках реалізації податкові органи зазвичай направляють платникам повідомлення з проханням про додаткову інформацію. За результатами податкової перевірки може бути прийнято рішення про відрахування зі сплаченого податку або про повернення переплати [43].

Параметричні методи попереднього контролю широко використовуються в США. Він використовує математичний підхід для визначення теорем, що містять малоімовірні (і, ймовірно, ненадійні) дані. Такі заяви ретельно аналізуються. На підставі результатів аналізу можна прийняти рішення про проведення додаткових досліджень. Посадові особи податкової служби уповноважені проводити податкові перевірки, які зазвичай включають ретельний аналіз діяльності платника податків протягом певного періоду часу.

Якщо платник податків не згоден з результатами перевірки, він має право подати апеляцію до апеляційної інстанції або суду. У Сполучених Штатах існує спеціалізований суд, який називається податковим судом, який розглядає податкові спори, і якщо рішення буде прийнято на користь платника, всі адміністративні та юридичні витрати будуть відшкодовані.

У зв'язку з темою нашого дослідження варто коротко зупинитися на канадській системі податкового адміністрування.

Канадська податкова система має трирівневу ієрархічну структуру, дотримується загальної моделі управління (федеральна, провінційна, територіальна, міська) і базується на принципі податкового федералізму. Це означає наявність значної регіональної та місцевої влади. Місцеві податкові органи [131; 134].

При цьому канадська система податкового адміністрування має такі особливості: конституційний розподіл податкових повноважень різних органів влади: федеральних і місцевих (державних). Федеральні та місцеві органи влади можуть стягувати податки різних розмірів на одну і ту ж податкову базу. Канада має дві незалежні підсистеми податкового адміністрування зі своїми власними податковими органами, федеральним рівнем і місцевим (державним) рівнем, взаємодія яких заснована на укладених юридичних угодах.

На відміну від Сполучених Штатів, Канада має федеральний податок з продажу, який також має переважно фінансовий характер. Водночас податки з продажу вводяться на багатьох місцевих рівнях [131; 134].

Податок з продажу в Канаді відносно високий. Акциз не тільки має фінансове і соціальне значення, а й виконує функцію державного контролю за рухом товарів. Проблема з організацією акцизів в Канаді полягає в тому, що існує значна кількість контрабандних тютюнових виробів, які в основному надходять зі Сполучених Штатів і збираються окремо [131; 134].

Податкова служба Канади підпорядковується митниці та акцизам Канади, які підзвітні парламенту через Міністра доходів. Цей орган також адмініструє більшість місцевих податків, але місцева влада стягує плату за цю послугу. У деяких штатах місцеві податки управляються місцевою владою (казначейством деяких регіонів).

Кримінальний кодекс Канади криміналізує ухилення від сплати податків, не подання документів податковим органам, навмисна фальсифікація інформації, заниження податків. Податкові спори (спори) розглядаються податковим судом, спеціалізованим судовим органом. Існують звичайні (стандартні) процедури та скорочені процедури вирішення спорів [135].

Висока ефективність канадської системи податкового адміністрування зумовлена загалом раціональною та гнучкою податковою політикою, яка органічно враховує інтереси провінцій, територій та платників податків [136].

На підставі результатів досліджень досвіду побудови механізмів податкового адміністрування в США і Канаді можна зробити наступні узагальнення і висновки.

Це може бути використано для розробки комплексних пропозицій щодо підвищення національної податкової ефективності в майбутньому.

Адміністративні системи запобігання податковим злочинам: 1) висока ефективність податкової системи США заснована на широкому використанні ІКТ; 2) досвід податкових органів США у співпраці на федеральному та місцевому рівнях, у цьому, зокрема, допомагає організація податкового консультування платників податків; 3) законодавство США дозволяє платникам податків користуватися податковими пільгами. Однак у цьому випадку тягар

доведення обґрунтованості пільг лежить на платнику податків. 4) податкові декларації США прийматимуться податковими органами у всіх випадках, навіть якщо декларація заповнена неправильно; 5) у Сполучених Штатах комп'ютерні методи використовуються для попередньої обробки даних та виявлення ризику податкових злочинів, що є підставою для призначення податкових аудиторів; 6) у Канаді платники податків мають право вести всі записи своїх ділових операцій та в електронному вигляді складати податкові звіти; 7) США і Канада впровадили так званий американський підхід до встановлення системи відповідальності за скоєні податкові злочини, яка характеризується суворістю покарань і криміналізацією значної кількості діянь. Це те, що стає все більш поширеним [133].

Україна має зацікавитися досвідом країн, де запровадження єдиного обліку податкових платежів платники податків вважають важливим досягненням податкових служб. Це значно б покращило відносини з податковими органами та зменшило бюрократію та податкові витрати. В даний час немає технічної можливості ввести єдиний облік податкових платежів в Україні, але робота по його створенню триває [133].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що, враховуючи зарубіжний досвід фінансового контролю, проведення попередніх форм профілактики фінансових злочинів, досвід проведення державного контролю, необхідно вдосконалити національне законодавство у сфері ефективного податкового адміністрування, підвищити обізнаність контролюючих органів і поліпшити їх співробітництво, що призведе до поліпшення соціальної частини податкової системи.

3.2. Шляхи вдосконалення національного законодавства у сфері запобігання фінансовим правопорушенням

В першу чергу, вважаємо за доцільне проаналізувати проблемні аспекти системи оподаткування, бюджетної системи та банківської, які наразі гостро

постали в умовах воєнного часу, виокремивши ті вектори, які заплановані державою на найближчий період, з метою розкриття проблемних аспектів вітчизняного законодавства.

Однією із найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека. Без фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету [137, 138].

Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це, перш за все, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. На фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. При розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо скрупульозно аналізувати і враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу [138].

Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі [139, 138].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає: бюджетну, податкову, боргову, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну,

інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку [139, с. 3-5, 138].

На думку О. Мелих, під фінансовою безпекою держави слід розуміти надійно захищену фінансову систему країни від внутрішніх та зовнішніх загроз, що перешкоджають ефективному використанню її фінансових ресурсів в інтересах окремої людини і суспільства. При цьому, забезпечення фінансової безпеки держави повинно базуватись на механізмі, що становить систему комплексних, широкомасштабних державно-політичних рішень і вироблених напрямків діяльності з використанням якісних фінансових інструментів щодо забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи, захисту ключових інтересів держави (регіонів, громадян, підприємницьких структур, установ, організацій) у сфері національних та міжнародних фінансів, спроможності країни реалізовувати власну фінансову політику та нарощувати фінансовий потенціал, повноцінно виконувати завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації й зіткнення національних інтересів та визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи [139].

Вважаємо за доцільне проаналізувати найбільш критичні причини виникнення проблематики в сучасній податковій системі.

Економічні причини полягають у наявності занадто високих податкових ставок, обтяжливості податкової системи і нездатності окремих платників податків своєчасно і сповна сплачувати податки і збори [140].

Моральними причинами є низька правова культура, негативне ставлення до системи оподаткування, взаємна неповага органів адміністрування і платників податків, коли податки стягують, а не справляють [140].

До недоліків податкової системи України потрібно зарахувати й надзвичайну нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження на різних платників податків. Для суб'єктів господарювання така нерівномірність сформувалася завдяки, по-перше, запровадженню спеціальних

систем оподаткування для окремих галузей економіки, а також підприємств, що діють на територіях спеціальних економічних зон, технопарків і зон пріоритетного розвитку [140].

Як зазначає Р. Тульчинський, що виникає в результаті несправедливості спотворює ринкову мотивацію інвестувати в найбільш прибуткові галузі економіки; це призводить до того, що окремі економіки реєструються як сукупність невеликих структур і ухиляються від податкових зобов'язань, створюють корумповані та адміністративні пільгові податкові зони, проводять таємні операції і фальсифікують звітність. податкові звіти.

По-друге, ця нерівність виникла через встановлені законом пільги або знижки на податкові ставки в деяких секторах економіки. Ці офіційні пільги, які стосувалися як прямих, так і непрямих податків, в основному стосувалися збиткових і неконкурентоспроможних галузей (автомобілебудування, суднобудування, вугілля, газ, промисловість, металургія, електроенергетика тощо). Відсутність таких пільг для підприємств інших галузей (легкої, продукти харчування, пиломатеріали, будівництво і т.д.) спонукали їх шукати способи ухилення від сплати податків.

По-третє, нерівність у податковому тягарі також виникла внаслідок дуже високих додаткових податкових зобов'язань для державних монополій, таких як газотранспортні та нафтогазотранспортні компанії, а також для інших прибуткових державних підприємств.

Нерівність також виникла в результаті неформальних угод між платниками податків і податковими органами про зниження сум виплат за рахунок заниження доходів та інших статей оподаткування. Особливо широко використовується механізм таких договорів з великими платниками податків, трейдерами, фінансовими посередниками, великими компаніями і міжгалузевими структурами. Звичайно, саме тут бюджет втрачає більшу частину доходів [141, с.192].

Таким чином, нерівність і несправедливість, властиві чинній податковій системі, є серйозним стимулом для функціонування сірої зони, штучних структурних і галузевих перекосів у національному виробництві та інвестиціях, обмеження державних бюджетних рахунків від вчинення податкових злочинів [142].

У нашій країні проблема ухилення від сплати податків стала актуальною з ростом економічної активності і з кожним роком стає все більш серйозною. Незважаючи на поширення цього антигромадського явища, компетентним державним органам стає все важче захищати законні інтереси держави і суспільства і притягати винних до відповідальності, особливо кримінальної.

Складність проблеми полягає в недосконалоості правових норм і їх певному протиріччі, а також в наявності ряду інших обмежуючих важелів [143].

Щоб платники податків добровільно сплачували більше податків, необхідно збільшити доходи держави у вигляді суспільних благ. Платники повинні бачити, на які потреби витрачаються кошти, сплачені державою у вигляді податків і зборів. В інших випадках явище ухилення від сплати податків і, як наслідок, порушення податкового законодавства можуть бути популяризовані [143].

За словами Я. Греца, серед причин, що спонукають комерсантів до порушень у податковій сфері з метою зменшення податкових зобов'язань, також можна виділити наступні, а саме:

1) ведення незаконної діяльності означає, що платники податків ще на стадії реєстрації в податкових органах не дотримуються цієї важливої процедури перевірки. Реєстрація діяльності платника є дуже важливим етапом бухгалтерського обліку платника, оскільки за допомогою цієї процедури ви можете дізнатися всі основні дані про платника, його діяльність, його постачальників і контрагентів. А у разі заборгованості платника перед бюджетом наглядовий орган може отримати інформацію про його дебіторську

заборгованість, яка є додатковим джерелом погашення податкової заборгованості.

2) незаконне здійснення експортно-імпортних операцій означає, що можуть мати місце порушення митного законодавства та контрабанда. Таким чином, як і у випадку експортно-імпортних операцій, тобто у зовнішньоекономічній діяльності, податки, що становлять бюджет, також можуть бути оброблені. Це непрямі податки: податок на додану вартість, податок на споживання, мито. Ці порушення впливають на соціально-економічне зростання в цілому [143].

3) Як зазначає Ф. Ткачик, оновлення національного законодавства у сфері протидії корупції ще не знижує її рівень, оскільки це складне явище з різними проявами форм і методів [143].

4) навмисне заниження податкової бази означає, що платники податків хочуть зменшити суму податкових зобов'язань, належних бюджету, різними способами, в тому числі незаконними.

5) випадки фінансового шахрайства. Тобто платники, щоб не платити податки, перебувають у "тіні", вчиняючи економічні злочини [143].

6) ухилення від сплати податків: раніше зазначалося, що воно виявляється незаконними методами зменшення податкових зобов'язань [143].

В цілому, основними негативними наслідками ухилення від сплати податків для економіки країни є:

- скорочення доходів державного бюджету;
- зростання корупції;
- деформація свідомості громадян у зв'язку з отриманням доходів поза правовим полем;
- скорочення податкової бази, що призводить до посилення податкового тиску на легальні компанії і підштовхує їх до того, щоб зробити свій бізнес "тіньовим";
- посилення дисбалансу в розвитку різних секторів економіки.

Ухилення від сплати податків і існування великого тіньового сектора вказують на те, що значна частина суб'єктів національної економіки постійно порушує державні закони і постанови і що уряди не можуть змусити їх діяти в рамках законодавства.

В ході моніторингу реформ міжнародних податкових систем стало ясно, що велику увагу було приділено розробці механізмів протидії ерозії податкової бази та скасування податкових пільг. Важливість цієї Політики обумовлена значними податковими втратами в разі виникнення цієї проблеми. Щорічні збитки Штатів від несплати податків від таких дій оцінюються приблизно в 100-240 мільярдів доларів. США [144].

Важливим кроком на шляху до підвищення податкової прозорості є угода Європейського Союзу про обмін податковою інформацією від 2017 року. Наприклад, Ірландія запропонувала "особливі" податкові умови для американської корпорації Apple, Люксембург-для італійської компанії Fiat, Нідерланди-для американської компанії Starbucks.

Тому, на думку Ф. Ткачика, шляхами реформування національної системи податкового контролю мають бути зміни, які позитивно впливають на економічну діяльність платників податків, а саме:

- 1) знизити податковий тиск на платників податків і в той же час знайти способи розширити свою податкову базу;
- 2) знизити ставки податкових платежів (у тому числі тимчасово або в рамках механізмів "податкової амністії" або "інвестиційного податкового кредиту"), що може призвести до розвитку підприємницької діяльності в Україні;
- 3) Удосконалення системи кабінетного аудиту як методу визначення напрямів та перспектив контрольно-перевірочної роботи, що дозволило б оперативно реагувати на порушення податкового законодавства та ефективно їх застосовувати;

4) оптимізувати використання часу для проектування матеріалів в результаті проведених перевірок, спростити процедури проектування;

5) підвищувати якість послуг, консультувати та інформувати платників податків;

6) регулярно контролювати рівень кваліфікації працівників контрольних органів в області оподаткування, забезпечувати кваліфікованим інспекторам гідну винагороду і т.д. [143].

Австралійський досвід свідчить про скорочення числа проведених податкових перевірок у зв'язку з інтенсивними інформаційними та консультативними зусиллями для платників податків щодо зобов'язання повністю декларувати оподатковувані операції і повністю платити податки і збори [143].

У зв'язку з цим побудова та впровадження механізмів податкового контролю має бути комплексною з урахуванням стратегії розвитку державних фінансів України, стратегічного плану розвитку Державної прикордонної системи України та, у поєднанні з інституційними ринковими реформами, створення податкової системи стимулююча та конкурентна ринкова система. У сучасних реаліях механізм податкового контролю в податковій сфері повинен будуватися і видозмінюватися разом зі структурними реформами, відповідно до політики бюджетних витрат, політикою державного боргу, спрямованої на збалансованість бюджету в короткостроковій перспективі і мінімізацію ухилення від сплати податків.

Сьогодні порушення податкового законодавства, що мають своєю метою несплату (часткову сплату) податків, в умовах необхідності формування податкових доходів бюджетної системи держави і солідарної участі платників податків у фінансуванні публічних видатків виступають причиною перекладання податкового навантаження за видами податків та категоріями платників податків [118].

Дослідження показали, що, на відміну від наук про кримінальний цикл (наприклад, кримінології), проблеми причин і умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, а також розробки превентивних заходів, недостатньо вивчені. Не існує єдиної загальної теорії запобігання всіх видів злочинів. Складність розробки єдиної матриці профілактики посилюється тим фактом, що в той же час істотні відмінності між різними злочинами характеризуються загальним формальним ознакою незаконності.

Ухилення від сплати податків є однією з найпоширеніших форм тіньової економіки в Україні через неефективність функціонування податкової системи. З огляду на це, слушною видається думка М. Кобзарь-Фролової про те, що існуюча проблема податкових правопорушень спонукає ставити питання про необхідність розвитку наукового напрямку – податкової деліктології і формування системи наукових знань, категорій про податкову деліктність [146].

Нормативно-правові заходи разом з іншими мають вирішальне значення у профілактиці економічної злочинності. Ідеологію протидії економічній злочинності слід перевести із застосування репресивних заходів на площину вдосконалення регулятивного законодавства (цивільного, адміністративного, господарського, фінансового), що створювало би прозорі механізми діяльності господарюючих суб'єктів і виключало саму можливість протиправної господарської діяльності. Окрім того, назріла потреба поширення системи спрощеного оподаткування для середніх та великих господарюючих суб'єктів шляхом установлення фіксованого максимального розміру всіх можливих відрахувань на користь держави та органів місцевого самоврядування, а також максимального розміру фінансових санкцій за невчасну сплату податків, зборів, інших обов'язкових платежів [147].

Незважаючи на зростання злочинності в Україні, немає ні єдиної організаційної системи здійснення профілактичних заходів, ні єдиного закону, який би регулював заходи попередження фінансових злочинів [147].

Тому одним із наступних кроків має бути розроблення механізму реалізації Стратегії розвитку законодавства щодо запобігання правопорушенням у фінансовій сфері, яка регламентуватиме діяльність учасників попереджувальної діяльності та механізми її забезпечення у конкретнішому вигляді.

На думку С. Денисова, перешкодами на шляху прийняття спеціального закону, який би регулював діяльність із запобігання правопорушенням, є:

- недостатній рівень гармонізації суспільних відносин у державі та суспільстві;
- неготовність (моральна та професійна) основних суб'єктів запобіжної діяльності, а саме: працівників правоохоронних органів;
- недостатній рівень суспільного усвідомлення необхідності і змісту запобіжної діяльності (що, зокрема, виявляється у термінологічній невизначеності основних понять, пов'язаних із запобіжною діяльністю, надмірній радикальності суспільних поглядів на запобіжну діяльність тощо) [124, с. 40].

Оскільки податковою системою України здійснюється контроль майже 800 тисяч юридичних осіб та понад мільйон фізичних осіб, комерційним організаціям необхідна відповідна організація для збору, збору, аналізу та використання інформації. Найбільш ефективним механізмом у цьому процесі є спеціальні автоматизовані системи пошуку, аналізу інформації та автоматизовані робочі станції [124].

З позитивних моментів необхідно відмітити те, що сьогодні вдосконалюється інформаційна система ДПС, яка складається з Центральної бази даних (ЦБД) податкових органів до складу якої входять: Державні реєстри платників податків юридичних і фізичних осіб; Державний реєстр платників ПДВ; реєстри прибуткових та неприбуткових організацій, підприємств; реєстр постійних представництв нерезидентів; реєстр фіктивних підприємств та фіктивних податкових накладних; реєстр втрачених паспортів; масив суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема таких, які акредитовані на митних постах; реєстр інформації про стан розрахунків

(подекадної) платників з бюджетом (АІС «Галузь»), (АІС «Пільги»); Національний план контрольно-перевірочної роботи; інформація про реалізацію акцизних марок (АІС «Акцизні марки») тощо [124].

Удосконалюється корпоративна інформаційна мережа, яка дозволяє податковим органам використовувати інформацію Центрального банку та інформаційні файли інших міністерств (державних служб, казначейства, Міністерства фінансів, банків тощо). На всіх структурних рівнях податкової системи існують системи, що дозволяють податковим органам використовувати інформацію центрального банку. податківці використовують інформацію центрального банку. податкові органи використовують інформацію Центрального банку. а податкові органи використовують інформацію Центрального банку та інформаційні архіви інших міністерств (державних служб, казначейства, статистичного комітету, Міністерства фінансів, банків тощо). Усі структурні рівні податкової системи встановлені автоматизовані інформаційні системи (АІС ДПА, АІС «пільги»). які можуть бути змінені. на регіональному рівні; автоматизовані інформаційні системи і зброю на регіональному рівні (галузеві АІС, Податки і платежі АІС, а також підприємства, що займаються озброєнням, землею, обліком платників, аудитом та інші.

Кожен із рівнів у організаційно-інформаційній структурі має своє призначення і характеризується конкретним змістовим наповненням даними про платників податків, результати фінансово-господарської діяльності, сплачених податкових платежах, даних бухгалтерського обліку і т. д.

Діяльність податкових органів по боротьбі зі злочинністю в податковій сфері включає використання різних механізмів незаконного ухилення від сплати податків (використання фіктивних фірм, транзитних фірм, конверсійних центрів, здійснення підприємницької діяльності без реєстрації в державних органах, укладення незаконних договорів, виконання псевдооперацій і т.д.). Інформація про незаконну діяльність суб'єктів господарювання, рух грошових

коштів та нерухоме майно міститься в різних первинних документах, бухгалтерських документах, податкових звітах тощо [21].

Інформація та аналіз діяльності фізичних осіб відіграють важливу роль у боротьбі з фіктивними підприємствами та іншими пов'язаними з ними податковими злочинами.

Д. Семир'янов виділяє дві функції інформаційно-аналітичної роботи підрозділів податкових органів [148].

По-перше, інформаційно-аналітична робота задовольняє потреби співробітників різних відомств в інформації, необхідної для ефективного вирішення основних завдань з виявлення та розкриття податкових злочинів, пов'язаних з фіктивними фірмами. Терміни «розкривати» і «встановлювати» є синонімами в юридичному тлумаченні, і їх використання в даному контексті повністю виправдано. Таким чином, термін означає прояв чогось раніше невідомого.

По-друге, на основі аналізу та узагальнення ряду даних про види і форми порушень податкового законодавства інформаційно-аналітична робота дозволяє прогнозувати розвиток ситуації в податковій сфері, зокрема, визначати майбутню динаміку доходів і витрат. найбільш небезпечні податкові злочини, пов'язані з фіктивними підприємствами, є найбільш важливими напрямками діяльності на майбутнє [148].

Враховуючи тенденції, які з'явилися останнім часом у розвитку податкових злочинів в Україні, заслуговує на увагу пропозиція Мартиненка а.про посилення чинного законодавства нормами, що передбачають обов'язок надавати фізичним та юридичним особам декларації про доходи та відомості про володіння спільним майном [20].

Методи інформаційного пошуку засновані на методах зіставлення великих обсягів різноманітної інформації про платників податків і виявлення ознак фіктивної діяльності, податкових правопорушень та інших правопорушень. Особливе значення для вирішення інформаційних, пошукових

та аналітичних завдань має інформація про платників податків та їх фінансово-господарську діяльність, зосереджена як всередині країни, так і за кордоном, щодо податкової поліції, власників інформаційних ресурсів [20].

Згідно з GCC, аналітична та інформаційна підтримка діяльності контрольних органів-це комплекс заходів, координованих центральним органом виконавчої влади, який забезпечує розробку та реалізацію державної фінансової політики щодо збору, розробки та використання інформації, необхідної для виконання функцій, покладених на контрольні органи. управління. контроль [12].

На думку дослідників, цей метод має спільні риси з усіма методами податкового контролю: по-перше, він використовується в процесі управління публічною діяльністю для контролю за дотриманням податкового законодавства; по-друге, він здійснюється шляхом реалізації контролюючого органу контролюючого органу; по-третє, являє собою зовні виражений санкціонований вплив контролю наглядного органу на контрольований суб'єкт з метою забезпечення функціонування останнього відповідно до моделі, запрограмованої законодавцем; по-четверте, здійснюється; по-п'яте, забезпечує вплив на контрольовані об'єкти. контрольованих [20].

У той же час цей метод має свої особливості.

1.Істотна складова інформаційно-аналітичного методу роботи контрольних органів проявляється в роботі суб'єкта податкового контролю з певним видом інформації-податкової. Як тип інформації, податкова інформація має характеристики, властиві будь-якій інформації: це форма зв'язку між джерелом, що передає повідомлення, та наступником, який його отримує; він спрямований на зменшення невизначеності знань про конкретне явище, подію у його користувача у відповідній галузі. У цьому випадку податкова інформація має тільки свою невід'ємну сферу створення і використання-сферу оподаткування [20].

2. Специфіка правового складу учасників правовідносин впливає із застосування даного методу податкового контролю. У більшості випадків інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів неможливе без участі необов'язкових (допоміжних) суб'єктів контрольно-правових відносин та оподаткування. Останні не мають законного інтересу брати участь у правових відносинах, пов'язаних з контролем і оподаткуванням, але сприяють їх виникненню і розвитку, виконуючи зобов'язання держави щодо виконання певних функцій, для чого вони володіють спеціальною інформацією або знаннями. На відміну від обов'язкових учасників правовідносин, пов'язаних з контролем і оподаткуванням (суб'єктів контролю і суб'єктів контролю), ці особи не можуть безпосередньо впливати на виникнення і розвиток цих відносин. Зокрема, банки та інші фінансові установи повинні належати до таких організацій. Інформація, що отримується від банків та інших фінансових установ, дозволяє контролюючим органам оперативно реагувати на сумнівні банківські операції платників податків, порушення податкового законодавства, відстежувати зміни у фінансовій діяльності платників податків, стан їх розрахунків з відповідними бюджетами.

3. Інформаційно-аналітичний метод роботи контрольних органів є наскрізним і спрямований як на попередження порушень чинного податкового законодавства, так і на їх виявлення та усунення. Застосування цього методу податкового контролю сприяє вирішенню його профілактичного завдання, дозволяє отримати уявлення про реальний стан виконання податкової заборгованості зобов'язаними особами в широкому сенсі і має вирішальне значення для приведення діяльності контрольованих організацій у відповідність з моделлю, встановленою законом.

Закон вирізняє у механізмі реалізації методу інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів такі етапи:

- збір (отримання) податкової інформації;
- опрацювання (обробка) податкової інформації;

- використання податкової інформації.

Одним із способів отримання податкової інформації є проведення так званих зустрічних звірок, які згідно із Податковим кодексом України не є перевітками і проводяться у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Так, відповідно до п. 73.5 ст. 73 ПКУ з метою отримання податкової інформації контролюючі органи мають право проводити зустрічні звірки даних суб'єктів господарювання щодо платника податків. Під цим способом здійснення контролю розуміється зіставлення даних первинних бухгалтерських та інших документів суб'єкта господарювання, що здійснюється контролюючими органами з метою документального підтвердження господарських відносин із платником податків та зборів, а також підтвердження відносин, виду, обсягу і якості операцій і розрахунків, що здійснювалися між ними, для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку платника податків [12].

Як цілком слушно стверджує О. Деменко, подальший розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності податкових органів неможливий без постійного вдосконалення інформаційних систем та інструментів аналізу, підвищення науково-технічного потенціалу, створення й управління інформаційними технологіями у центральних і регіональних (обласних) податкових органах. В основі цієї роботи - централізація обробки даних на регіональному і загальнонаціональному рівнях за рахунок створення центрів обробки даних. З метою удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності податкових органів необхідно вжити низку заходів [149, с. 144].

На регіональному (обласному) рівні податкових органів необхідно створити єдину базу даних про сумнівні фінансово-майнові операції, що сприятиме виявленню фактів економічних правопорушень ще на стадії їх підготовки. Така база даних уже існує у податкових органах України, має

необхідні технічні і програмні ресурси та спеціалістів, а також великий обсяг інформації про юридичних і фізичних осіб [36].

Модернізацію інформаційно-аналітичного забезпечення необхідно здійснити за допомогою створення єдиної інтегрованої інформаційно-аналітичної системи податкових органів, яка б складалася з комплексу функціональних, управлінських та інфраструктурних підсистем центрального й регіонального (обласного) рівня. Така система забезпечила б використання єдиної бази документів усіма структурами фіскальної служби, можливість системного управління, реалізацію безперервного документообігу, планування і розподіл завдань, контроль за їх виконанням, централізованого контролю діяльності кінцевих користувачів системи [125].

Податковий менеджмент як напрям, незалежний від національного фінансового менеджменту, має свої цілі та виклики.

Багато дослідників вважають, що організація своєчасного та повного надходження податкових зобов'язань відповідно до чинного законодавства є метою податкового менеджменту, яка полягає у попередженні, виявленні та усуненні податкових злочинів і фінансових злочинів. Це здійснюється шляхом відшкодування збитків [125].

Як зазначає науковець, соціально-економічна система, зокрема податкова система, має створювати інституційні умови для добровільного дотримання платниками податків вимог податкового законодавства, орієнтуючись на зміщення пріоритетів контролю з суто податкового спрямування на безпосередній нагляд за діяльністю платників податків. платники податків [36].

Таким чином, основною метою податкового аудиту має бути виявлення причинно-наслідкових зв'язків виявлених порушень, розробка конкретних пропозицій і заходів щодо вдосконалення законодавства і переходу від обов'язкового збору податків і зборів до добровільного виконання юридичних і фізичних осіб податкових зобов'язань перед державою. На основі аналізу цих зв'язків регулятори повинні подати пропозиції щодо вдосконалення

податкового законодавства для усунення інституційних передумов та переваг ухилення від сплати податків для забезпечення найкращого функціонування податкової системи.

Ми підтримуємо точку зору Ф. Ткачика про те, що основними завданнями контролю податкових надходжень в нових умовах функціонування податкової системи і зміщення пріоритетів з фіскальної функції на регулятивну, розподільну і соціальну функцію є: вивчення позитивних і негативних тенденцій у відносинах між податковими органами. економічні суб'єкти. платників податків і держави, встановлення закономірностей у податкових надходженнях, розвиток цих відносин; проводити ефективний аналіз з метою визначення впливу всієї податкової системи, її окремих елементів на показники фінансово-економічної діяльності окремих підприємств і всієї економіки держави; попередньо оцінювати можливість виникнення непередбачених економічних, фінансових, бюджетних і податкових ситуацій, протиріч між цілями платників податків. цілі державного бюджету; розробити комплекс заходів, спрямованих на усунення негативних проявів у відносинах між платниками податків і державою.

Що стосується типів контролю, більшість вчених поділяють контроль на попередній, поточний та наступний. У практиці податкового контролю існує три види, які застосовують свої форми і методи. Виходячи з основної функції податкового контролю, спрямованої на максимально можливий вплив відрахувань до бюджетів усіх рівнів, тобто фіскальної функції, донедавна основним видом податкового контролю був наступний.

Варто зазначити, що відповідно до Податкового кодексу формами податкового аудиту є: ведення обліку платників податків; інформація та аналіз діяльності органів податкової служби; перевірка та узгодження відповідно до вимог Податкового кодексу, а також перевірка законності, за дотримання яких відповідно до Закону несуть відповідальність регулюючі органи [12].

На думку дослідника, цей список не є вичерпним, а окремі процедури перевірки розкриваються не повною мірою, що в подальшому викличе певні конфліктні ситуації в ході податкової перевірки [150].

Проаналізувавши різні погляди вчених на форми податкового контролю, ми прийшли до висновку, що форми податкового контролю повинні включати в себе наступні процедури контролю: податкові перевірки; отримання роз'яснень від посадових осіб платників податків та інших уповноважених осіб; перевірка даних бухгалтерського обліку та облікових документів. облікові дані; облік суб'єктів господарювання; контроль за валютними операціями; контроль за валютними операціями; контроль за виконанням податкових зобов'язань; контроль наявності сертифікатів, ліцензій та інших документів, що дозволяють певні види діяльності; постійний моніторинг основних економічних показників господарюючих суб'єктів, податкового навантаження і фактичних надходжень податкових платежів.

Методи податкового контролю включають такі процедури контролю, як: формальний, логічний та арифметичний контроль документів; правова оцінка економічних операцій, відображених у документах; взаємний контроль; економічний аналіз (для податкового контролю документів); отримання пояснень; контроль приміщень і площ, що використовуються для приносити дохід(прибуток); інвентар [150].

Відповідно до переліку методів контролю можна підкреслити, що в залежності від мети і індивідуалізації процедура контролю може бути визначена в одному випадку як форма контролю, а в іншому-як його метод. Якщо перераховані дії є засобом прояву форми контролю, таку процедуру контролю слід розглядати як метод; якщо процедура контролю використовується як самостійний Захід, її слід інтерпретувати як окрему форму контролю. Отже, якщо перераховані дії є засобом здійснення певної форми контролю, їх слід розглядати як методи [150].

В останні роки все більше і більше вчених визнають використання методів тестування, анкетування, інтерв'ю тощо, які притаманні методам психологічного дослідження при проведенні фінансового контролю. Ми переконані, що використання методів психологічного обстеження під час податкової інспекції зніме психологічну напругу як платників податків, так і тих, хто проходить перевірку, і створить дійсно надійні партнерські відносини між платниками податків та органами Державної фіскальної служби України [150].

Слід зазначити, що ефективність і результативність податкової інспекції залежить від чіткого і законодавчого визначення її предмета і предмета і характеризується рівнем мобілізації до бюджетної системи податкових надходжень та інших обов'язкових платежів, повнотою обліку платників податків та об'єктів оподаткування, ефективність і результативність податкової інспекції. якість податкової інспекції, скорочення кількості судових розглядів і скарг платників податків на дії суб'єктів податкової інспекції, скорочення часу спілкування з платниками податків [150].

Як зазначає М. Макаренко, методологічні засади податкового контролю включають принципи його реалізації - аксіоматичні концепції, що визначають організацію та ефективне здійснення податкового контролю, якими повинні керуватися суб'єкти податкового контролю при реалізації контрольних заходів у сфері оподаткування [150].

Підводячи підсумок вищесказаному, слід зазначити, що системний контроль діяльності платників податків податковими органами та їх відповідна інформаційно-аналітична підтримка важливі для розробки заходів по боротьбі з податковими злочинами. Цей процес полягає в зборі, обробці і, головне, аналізі інформації про стан, динаміку, масштаби і структуру злочинів, діяльності їх суб'єктів і т.д. При цьому необхідно своєчасно і ефективно використовувати всю інформацію, що відображає реальний стан злочинності в країні і фактори, що призводять до її виникнення. Однак, незважаючи на всі труднощі в роботі,

загальнонаціональне аудиторське, інформаційне, аналітичне і статистичне дослідження злочинності дозволяє виявити основні тенденції, динаміку цієї злочинності в країні, її структуру і особливості регіональних проявів. Для цього важливо використовувати аналіз ступеня шкоди, заподіяної злочинами в різних регіонах, матеріали економічної, демографічної, соціокультурної статистики та ін.

З урахуванням запровадження воєнного стану з 2022 року на найближчий період, в частині роботи податкових органів прийнято такі обмеження та програми:

1. Країни ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та G20 («Велика двадцятка» група міністрів фінансів та керівників центральних банків 20 економік) розпочати амбіційний проєкт План протидії практикам розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування (далі - План дій BEPS), що передбачає 15 кроків, які спрямовані на боротьбу з розмиванням податкової бази та приховуванням (переміщенням) прибутку, а саме:

1. Вирішення податкових проблем цифрової економіки;
2. Нейтралізація ефектів невідповідностей у підходах до оподаткування;
3. Посилення правил щодо контрольованих закордонних компаній;
4. Запобігання розмиванню податкової бази шляхом віднесення процентних платежів до складу витрат;
5. Боротьба з податковими зловживаннями, пов'язаними з використанням спеціальних режимів оподаткування;
6. Запобігання наданню податкових пільг у міждержавних угодах (податкових конвенціях);
7. Штучне уникнення статусу постійного представництва;
8. Трансфертне ціноутворення: нематеріальні активи;
9. Трансфертне ціноутворення: ризики і капітал;
10. Трансфертне ціноутворення: операції з підвищеним ризиком;

11. Покращення аналізу даних;
12. Обов'язкове розкриття інформації про використання схем агресивного податкового планування;
13. Перегляд підходу до звітів щодо трансфертного ціноутворення;
14. Механізм вирішення конфліктів;
15. Впровадження багатостороннього інструменту – MLI (Multilateral Instrument) [151].

2. Зокрема, з 1 квітня 2022 року до кінця воєнного стану ФОП, платники єдиного податку 1-ї та 2-ї групи, мають право не сплачувати єдиний податок. Декларація за цей період не підлягає заповненню [152].

Зміни вносяться також і для платників єдиного податку 3-ї групи: ставка єдиного податку на період воєнного стану становитиме 2%; платники 3-ої групи звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з ПДВ з операцій з постачання товарів, робіт та послуг на території України [152].

Можливість для ФОП та юридичних осіб обрати спрощену систему оподаткування при граничному розмірі календарного доходу не більше 10 мільярдів гривень на рік. Окрім обсягу доходу, суб'єкти господарювання мають відповідати таким вимогам: є резидентом України; не здійснюють діяльність з організації, проведення азартних ігор, парі, лотерей; обміну іноземної валюти; експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додання спирту) та столових вин); видобуток, реалізацію корисних копалин, не є фінансовою установою або реєстратором цінних паперів; не є представництвом чи відокремленим підрозділом юридичної особи, яка не є платником єдиного податку [152].

На період дії воєнного часу скорочений перелік вимог для обрання спрощеної системи оподаткування. 1 квітня 2022 року Верховна Рада Україна

прийняла Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» № 2173 [136], який передбачає: для платників єдиного податку 3-ї групи (2%) не застосовується обмеження щодо обсягу доходу на рік; додано можливість перебування на цій системі оподаткування суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з роздрібної торгівлі підакцизними товарами, з видобування підземних та поверхневих вод та надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення; врегульовано наслідки з оподаткування податком на прибуток підприємств при переході платників податків із загальної системи оподаткування на спрощену із застосуванням ставки 2% і навпаки (наприклад, якщо на дату переходу на систему за ставкою 2% мала місце переплата з податку на прибуток, вона може бути зарахована для погашення заборгованості після зворотного переходу до сплати податку на прибуток) [152].

На період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, в якому скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю на територіях, на яких ведуться бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих російськими військами. Перелік таких територій визначатиме Кабмін [152].

Крім цього, за 2022 та 2023 роки не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання з цих ділянок [152].

Під час воєнного стану у випадках передбачених законодавством, необхідно застосовувати РРО та ПРРО. Адже з прийняттям Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" № 2120 від 15.03.2022 (далі – Закон № 2120) відновлюється проведення усіх перевірок, зокрема є обов'язковим надання клієнтам можливості розраховуватись платіжною карткою [152].

Що стосується неприбуткових організацій та установ, то при перерахуванні пожертвувань ЗСУ, можуть врахувати ці кошти до податкової знижки, що не перевищує 16% загального річного оподаткованого доходу такої особи. А ФОПи та особи, які провадять незалежну професійну діяльність (крім осіб, які обрали спрощену систему оподаткування) мають право зарахувати такі пожертвування до складу витрат за звітний період. Окрім цього, на час воєнного стану неприбутковим організаціям дозволяється передавати майно, надавати послуги та використовувати доходи для оборони держави, навіть якщо така діяльність не передбачена установчими документами цих організацій [152].

Також триває одноразова спеціальна деклараційна кампанія. Це означає, що фізичні особи мають можливість легалізувати належні їм активи, розміщені на території України та/або за її межами. Зокрема, це стосується тих випадків, коли активи були одержані (набуті) за рахунок доходів, що підлягали в момент їх нарахування (отримання) оподаткуванню в Україні та з яких не були сплачені або сплачені не в повному обсязі податки і збори та/або які не були задекларовані в порушення податкового та валютного законодавства протягом будь-якого з податкових періодів, що мали місце до 1 січня 2021 року [152].

Щодо бюджетного контролю в умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень [153; 154].

Для інформування громад щодо останніх ключових змін у бюджетному законодавстві, створення умов для своєчасного та оперативного реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних

підприємств у період воєнного стану експерт з питань фінансів Офісу підтримки реформ Ігор Онишук (Шведсько-Український Проєкт «Підтримка децентралізації в Україні», SKL International (SALAR) підготував ключові зміни та моменти у галузі місцевих бюджетів із відповідними посиланнями для полегшення орієнтування в нормах бюджетного законодавства:

1. Внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою [138].

2. Перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без погодження відповідною комісією місцевої ради [154].

3. Виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України [154].

4. Передача коштів між місцевими бюджетами можлива без укладання договору [154].

5. Проєкти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій [154].

6. Перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються [153; 154].

7. Дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету (відповідно до абзацу шостого частини першої пункту 22 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України) [154].

8. У рішенні про виділення коштів з резервного фонду зазначається:

- головний розпорядник бюджетних коштів, якому виділяються кошти з резервного фонду бюджету;
- напрям використання коштів з резервного фонду бюджету;
- обсяг коштів, що виділяються з резервного фонду бюджету;
- код програмної класифікації видатків та кредитування бюджету та інші умови (щодо виділення, використання, ведення обліку, звітності) у разі необхідності. Структура кодування програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету для бюджетних програм, видатки або кредитування за якими здійснюються за рахунок резервного фонду, для яких п'ятим знаком визначається цифра "7", може не застосовуватися [154].

Також в частині посилення фінансової та адміністративної відповідальності прийнято ряд змін.

Згідно з п. 1 розд. II Порядку ведення обліку товарних запасів для фізичних осіб – підприємців, у тому числі платників єдиного податку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 03.09.2021 № 496 (далі – Порядок № 496) [156] облік товарних запасів здійснюється фізичними особами – підприємцями, у тому числі платниками єдиного податку (далі – ФОП) шляхом постійного внесення до Форми ведення обліку товарних запасів, яка визначена додатком до Порядку № 496, інформації про надходження та вибуття товарів на підставі первинних документів, які є невід'ємною частиною такого обліку [156].

Відповідальність до суб'єктів господарювання, що здійснюють реалізацію товарів, які не обліковані у встановленому порядку, та/або не надали під час проведення перевірки документи, які підтверджують облік товарів, що знаходяться у місці продажу (господарському об'єкті) визначена ст. 20 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі - Закон № 265) [157].

Статтею 20 Закону № 265 визначено, що до суб'єктів господарювання, що здійснюють реалізацію товарів, які не обліковані у встановленому порядку, та/або не надали під час проведення перевірки документи, які підтверджують облік товарів, що знаходяться у місці продажу (господарському об'єкті), за рішенням контролюючих органів застосовується фінансова санкція у розмірі вартості таких товарів, які не обліковані у встановленому порядку, за цінами реалізації, але не менше десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [157].

Такі вимоги не поширюються на фізичних осіб – підприємців, які є платниками єдиного податку та не зареєстровані платниками податку на додану вартість (крім тих, які здійснюють діяльність з реалізації технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту, а також лікарських засобів та виробів медичного призначення, ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння) [158].

Разом з тим, ст. 26 Закону № 265 передбачено, що посадові особи та працівники торгівлі, громадського харчування та сфери послуг притягуються до адміністративної відповідальності [157].

Відповідно до ст. 155⁻¹ КУпАП порушення встановленого законом порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, – тягне за собою накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян і на посадових осіб – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [42].

За дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, – тягне за собою накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Водночас, згідно з п. 12 розд. II «Прикінцеві положення» Закону № 265, тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог Закону № 265 не застосовуються, крім санкцій за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів [157].

Враховуючи викладене, під час перевірок у період воєнного стану до фізичних осіб – підприємців, які здійснюють реалізацію підакцизних товарів, що не обліковані у встановленому порядку, та/або не надали під час проведення перевірки документи, які підтверджують облік таких товарів, що знаходяться у місці продажу (господарському об'єкті), за рішенням контролюючих органів застосовується фінансова та адміністративна відповідальність [157].

Щодо новел та обмежень у банківській сфері, пріоритетом для Національного банку України є підтримка стабільності банківської системи шляхом мінімізації негативного впливу наслідків військової агресії російської федерації проти України. З цією метою: затверджено Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, зокрема особливості застосування вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами) [159], та Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 18 липня 2019 року № 97 (зі

змiнами) [160]; визначено особливостi проведення у 2022 році оцiнки стiйкостi банкiв, яка щорiчно проводиться Нацiональним банком згiдно з Положенням про здiйснення оцiнки стiйкостi банкiв i банкiвської системи України, затвердженим постановою Правлiння Нацiонального банку України вiд 22 грудня 2017 року № 141 (зi змiнами) [161].

Передбачено, що така оцiнка здiйснюватиметься iз застосуванням лише першого та другого етапiв; ухвалено рiшення про незастосування заходiв впливу за порушення: банками – економiчних нормативiв, лiмiтiв вiдкритої валютної позицiї та строкiв подання статистичної звітності, банкiвськими групами – вимог щодо достатностi регулятивного капiталу, економiчних нормативiв лiквiдностi, кредитного ризику, якщо такi порушення виникли починаючи з 24 лютого 2022 року та спричиненi негативним впливом вiйськової агресiї росiйської федерацiї проти України [162].

Щодо вiдповiдальностi за правопорушення у банкiвськiй сферi запроваджено, що Нацiональний банк штрафуватиме банки за порушення обмежень воєнного стану у розмiрi 1% статутного капiталу, оскiльки iз 2 травня набирає чинностi оновлене положення Нацбанку про застосування заходiв впливу, згiдно з яким регулятор штрафуватиме банки, що порушуватимуть новi вимоги функцiонування банкiвської системи пiд час воєнного стану [162].

Вiдтепер такий штраф може бути застосований за порушення банком вимог нормативно-правових актiв Нацiонального банку, що визначають особливостi функцiонування банкiвської системи України в умовах воєнного стану чи особливого перiоду [162].

Погоджуючись з поглядами вчених та аналізуючи законодавство, а саме Закон № 2120 - урегульовано, серед iншого, окремi питання здiйснення фiнансового монiторингу на перiод дiї воєнного стану [163].

Роздiл Х Прикiнцевих та перехiдних положень Закону про ПВК/ФТ пунктом 9, внесено змiни щодо правил здiйснення фiнансового монiторингу банками пiд час внесення їх клiєнтами готiвки на свої рахунки [163].

1) Фінансові операції, що не потребують встановлення джерел походження коштів у період воєнного стану [163].

До припинення чи скасування воєнного стану в Україні діятимуть особливі правила, зокрема: при внесенні клієнтом банку - фізичною особою готівки на свій поточний рахунок, у розмірі, який відповідає пороговій фінансовій операції, у банку відсутній обов'язок встановлювати джерело походження таких коштів, у разі якщо такий клієнт не надав на вимогу банку відповідні документи або відомості [163].

Формування ефективного та дієвого механізму фінансової безпеки держави зумовлює вирішення багатьох завдань: розроблення концепції та стратегії, нормативно-правового, організаційно-інституційного забезпечення, обґрунтування принципів досягнення фінансової безпеки; встановлення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері; визначення критеріїв та індикаторів фінансової безпеки; впровадження системи моніторингу чинників та ідентифікації загроз національним інтересам у фінансовій сфері; вибір методів та важелів впливу на об'єкти фінансової безпеки.

Щодо удосконалення механізму фінансової безпеки України, то, насамперед, необхідно вирішити проблему оптимізації її організаційно-інституційного забезпечення, координації діяльності усіх державних органів та установ у сфері національних фінансових інтересів.

Беручи до уваги стан фінансової безпеки в умовах воєнного стану, варто відмітити комплекс заходів, які спрямовані на підвищення рівня фінансової безпеки держави, а саме щодо удосконалення системи понятійного інструментарію, вироблення ефективного механізму стимулювання суб'єктів господарювання до здійснення інвестиційної активності, грошового кредитного забезпечення.

Тому пропонуємо власне бачення Концепції розвитку правового регулювання запобігання фінансовим правопорушенням, яка полягає:

1. Визначення загально-державних векторів політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням, що полягає у затвердженні стратегій і тактичних дій компетентних органів податкової, бюджетної, банківської та інших сфер на найближчі роки, особливо з урахуванням продовження воєнного часу.

2. Нормативно-правове закріплення форм, методів діяльності шляхом вдосконалення повноважень відповідних державних органів.

3. Внести зміни до чинного законодавства в частині Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, доповнивши відповідними положеннями та статтями в такій редакції:

Ст. 14 ПКУ, ст. 2 БКУ Запобігання фінансовим правопорушенням – це інтегрований цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність.

Ст. 109 пунктом 109.5 ПКУ, ст. 115⁻¹ БКУ та ст. 22⁻¹ КУпАП. Заходи запобігання фінансовим правопорушенням:

- 1) кримінологічна експертиза;
- 2) роз'яснення положень законодавства України у фінансовій сфері;
- 3) попереджувальна перевірка;
- 4) попереджувальний припис, подання, постанова;
- 5) повідомлення про невиконання попереджувального припису;
- 6) інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від фінансових правопорушень.

Заходи індивідуального попередження фінансових правопорушень суб'єктами діяльності щодо запобігання.

До заходів індивідуального попередження фінансових правопорушень слід віднести:

- 1) попереджувальну бесіду з платником податків, податковим агентом, головним розпорядником бюджетних коштів;
- 2) роз'яснення законодавства;
- 3) усне попередження про неприпустимість протиправних дій;
- 4) офіційне попередження про неприпустимість учинення фінансового правопорушення;
- 5) офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
- 6) адміністративний нагляд органів контролю.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи результати проведеного в третьому розділі аналізу позитивного зарубіжного досвіду в галузі нормативного забезпечення фінансової діяльності в умовах воєнного стану, вони дали підстави виділити напрями вдосконалення законодавства з профілактики злочинів у фінансовій сфері в сучасних умовах.

1.Правова реформа та побудова правової держави є дуже важливими питаннями на сучасному етапі розвитку України, які, у свою чергу, потребують практичного вирішення. Основними завданнями правової держави є захист прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановлений порядок, зміцнення громадського порядку, профілактика правопорушень і освіта громадян. громадянин. громадяни в дусі скрупульозного і неухильного дотримання Конституції і законів України, поваги прав, честі і гідності інших

громадян, норм співіснування, сумлінного виконання своїх обов'язків і відповідальності перед суспільством.

Водночас слід підкреслити, що євроінтеграційні процеси, що відбуваються в нашій країні в рамках Угоди між Україною та ЄС, спонукають нас шукати нові шляхи та методи запобігання злочинам в економічній сфері та вивчати досвід розвинених зарубіжних країн у цьому питанні.

2. На думку деяких вчених, з якими ми повністю згодні, видається доцільним розглядати запобігання фінансових злочинів як незалежну систему управління. Водночас, враховуючи тісний взаємозв'язок між економічною злочинністю, корупцією та організованою злочинністю, про попередження злочинності не можна говорити окремо від боротьби зі злочинністю.

3. Останні десятиліття в найбільш економічно розвинених країнах світу часто називають періодом «фінансового вибуху». Вирішення низки складних соціальних проблем, фінансування великих національних програм, забезпечення ефективного функціонування владних інститутів і вищих державних структур призвели до стійкої тенденції державного втручання в економічне життя, яке здійснюється *m.in*, за допомогою суворой фінансової політики і поліпшення відносин між платником податків і податковими органами.

4. В ході співпраці в боротьбі зі злочинністю, включаючи економічну боротьбу, держави прийшли до висновку, що імперативні норми міжнародного права створюють особливу категорію зобов'язань держав не тільки перед іншими членами Міжнародної організації, а й перед з іншими державами. і всьому міжнародному співтовариству зокрема.

5. Правова основа боротьби з транснаціональною злочинністю являє собою багаторівневу систему міжнародних угод та інших правових документів, що зачіпають практично всі сфери життя суспільства.

6. По-перше, міжнародні договори (Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності), за якими слідують

міжнародні документи регіонального характеру, в тому числі прийняті в рамках Ради Європи, і на третьому рівні-міжнародні договори двостороннього характеру, а на четвертому рівні-Конвенція про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю. національне законодавство, законодавство України та інші нормативні акти по боротьбі з транснаціональною злочинністю.

7. Враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн в частині системи оподаткування, доцільним вбачаємо вироблення єдиної інформаційної системи обміну між контролюючими органами та платниками податків, що підвищило б ефективність діяльності та взаємодії.

8. Запровадження воєнного стану викликало необхідність введення певних заборон, мораторіїв та обмежень в податковій, бюджетній, банківській сфері, грошового обігу та валютного регулювання, питанні цінних паперів та діяльності фондового ринку.

9. Запропоновано Концепцію розвитку правового регулювання запобігання фінансовим правопорушенням (матеріали Додатку В).

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання теоретико-методологічного обґрунтування змісту запобігання фінансовим правопорушенням з позицій фінансового права, розкрито правові форми його реалізації та розроблено засади наукового забезпечення напрямів і правових інструментів досягнення ефективності та результативності державної політики в цій сфері, запропоновано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

До основних висновків і пропозицій віднесено такі:

1. В умовах воєнного стану потребують вдосконалення норми бюджетного, податкового, банківського законодавства щодо виокремлення особливостей різних видів фінансових правопорушень, а саме шляхом внесення змін до законодавства в частині розмежування компетенції контролюючих органів, затвердження форм запобігання, методів і принципів в залежності від галузевої приналежності. На сьогодні залишаються не вирішеними причини існування правопорушень у сфері оподаткування в частині переорієнтації чинної податкової системи в напрямку гармонізації відносин платників податків із податковими органами, а податкова політика суперечить принципам ефективної роботи податкових органів у сфері контролю й нагляду.

2. Запобігання фінансових злочинів розуміється як складний і цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, здійснюваний компетентними органами та іншими суб'єктами в рамках компетенції певних правових актів з метою встановлення причин і умов вчинення протиправних дій (або бездіяльності) платників податків, податкових агентів та / або їх посадових осіб, що призвело до недотримання або неналежного дотримання певних вимог фінансового законодавства, виконання яких покладено на контролюючі органи та за які встановлено юридичну відповідальність.

3.Сучасні види, форми і методи запобігання фінансових злочинів полягають у систематичній розробці, здійсненні і регулюванні профілактичних та інших заходів у сфері бюджетних, податкових і банківських відносин. Притягнення до відповідальності за злочин є одним з основних факторів мінімізації та запобігання фінансових злочинів.

4.Форми попередження фінансових злочинів повинні включати загальні та індивідуальні аспекти, і їх застосування здійснюється в нерозривному зв'язку з методами попередження фінансових злочинів, які полягають в наступному: економічні методи попередження фінансових злочинів включають як певні умови виробництва, так і специфічні особливості виробництва, організація технологічних процесів і руху матеріальних цінностей, такі як умови обліку і контролю руху останніх. Соціально-політичні методи пов'язані з формуванням в суспільстві непримиренного ставлення до ухилення від сплати податків і т.д. На психосоціальні методи впливає не громадська думка як соціально-політичне, а особистість кожного учасника. Культурно-виховні методи включають вплив на особистість в процесі її розвитку і спрямовані в першу чергу на пізнавальну сферу, що вивчає внутрішні розумові процеси. Адміністративні та юридичні методи традиційно поділяються на два основні методи: переконання та примус. Водночас, у зв'язку з поступовою втратою імперативним методом свого унікального становища в адміністративному праві, сьогодні слід говорити про універсальне використання методу заохочення.

5. Систематизація індивідуальних заходів щодо попередження фінансових злочинів:

а) попередження (до початку фінансової діяльності), яка включає профілактичні заходи, спрямовані на інформування податкових органів про необхідність добровільної сплати податків, уточнення податкової системи, безпосередньо пов'язаної з організацією, виявлення та оцінку можливих ризиків і т. д.

До цієї групи входять такі види діяльності, як податкове консультування, профілактичні переговори, аудит;

б) поточне попередження (при здійсненні фінансової діяльності) стосується податкових органів, в ході аудиту фінансової діяльності була виявлена теоретична ймовірність того, що в результаті певних дій платника податків певні платежі до бюджету можуть бути відображені не в повному обсязі або в належний час, тобто був виявлений податковий ризик. Заходи цього типу індивідуального попередження включають повідомлення суб'єкта, формулювання заперечення;

в) попередження стимулів, спрямованих на заохочення суб'єкта до виконання своїх податкових зобов'язань. Цей тип індивідуальних превентивних заходів гарантує, що платник податків, який має грошове зобов'язання або податковий борг, виконує свої зобов'язання, встановлені законом.

До таких заходів можуть належати такі, як податкова вимога, передбачена статтею 59 Податкового кодексу України, яка надсилається платнику податків контролюючим органом податкової служби у разі несплати узгодженої суми грошового зобов'язання у встановлений законом строк. Стаття 88 Кодексу, конкретизована та спрямована на забезпечення виконання платником податків своїх податкових зобов'язань. За таких обставин, як виїзд фізичної особи з простроченою заборгованістю по податках за кордон; відмова платника податків від перевірки документів, якщо для її проведення є законні підстави або допуск посадових осіб податкового органу, заборонити платнику податків звертатися до податкового керуючого для складання акта інвентаризації майна, переданого на податкове зберігання.

6. Проаналізувавши наукові підходи до поняття та змісту «фінансове правопорушення» запропоновано систематизацію наукових розумінь в залежності від різних категорій, а саме: за загальноправовою природою є підставою притягнення до фінансово-правової відповідальності; за об'єктивною ознакою – є окремим видом діяння; за міждисциплінарним характером –

поєднує і визначає можливості притягнення одночасно до кримінальної, адміністративної та інших видів відповідальності.

7. Проведено порівняльний аналіз категорій «попередження фінансових правопорушень», «запобігання фінансовим правопорушенням» та «протидія фінансовим правопорушенням», на підставі якого здійснено їх розмежування в залежності від суб'єктів, які здійснюють заходи (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями), об'єктів впливу (фізичні та юридичні особи, податкові агенти, представники, головні розпорядники бюджетних коштів, інші посадові особи), заходів запобігання (переконання, надання допомоги, примус).

8. Надана класифікація суб'єктів запобігання фінансовим правопорушенням в залежності від повноважень, сфери діяльності, підпорядкованості:

1. Загальної компетенції, які визначають напрями державної політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування);

2. Спеціально уповноважені: органи фінансового контролю – Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, відповідні місцеві фінансові органи; органи бюджетного контролю – Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, головні розпорядники бюджетних коштів; органи податкового контролю – Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, державні податкові інспекції; органи банківського та валютного контролю – Національний банк України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Міністерство інфраструктури України, правоохоронні органи – Національна поліція України, Служба безпеки України,

Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національне агентство з питань запобігання корупції, органи судової влади (всіх рівнів), органи громадського контролю.

9. Особливості процедури та механізму реалізації запобіжних заходів у фінансовій сфері, полягають у тому, що вони можуть регулюватися різними галузями права, носять системний характер, який визначається тим, що включаються різні методи: як попередження (зупинення дій, фінансових операцій тощо), так і припинення (притягнення до відповідальності, розгляд справ у суді).

10. Використовуючи світовий досвід в частині оподаткування, необхідно зазначити, що в більшості країн надається перевага добровільності сплати, стимулювання до зростання податкової культури та свідомості, гармонізації податкових правовідносин, і обов'язкове роз'яснення законодавства шляхом інформування. В Україні дана практика тільки запроваджується, тому необхідно створити системи різних наукового-комунікативних заходів в частині залучення представників державних органів і платників податків для тлумачення та роз'яснення всього масиву норм.

11. Результативність запобігання правопорушенням у сфері оподаткування зумовлена застосуванням комплексу заходів на загально-соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях.

З точки зору реальності, для запобігання податкових злочинів на загальному рівні перше, що необхідно зробити, це забезпечити максимально можливу стабільність основних механізмів податкового регулювання; вивести бізнес з тіні; посилити податковий контроль за контрабандою; знизити податкове навантаження і одночасно знизити податки. вимагати бюджетної компенсації; гарантувати своєчасне та прозоре стягнення ПДВ та погашення існуючої податкової заборгованості з ПДВ; проводити податкову політику відповідно до європейських правил; удосконалення податкового законодавства та правових засад профілактики податкових правопорушень (йдеться про

прийняття Державної програми профілактики правопорушень, ратифікацію міжнародних договорів тощо); вжиття заходів щодо стабілізації фінансової системи держави, розвитку підприємництва, проведення наукових досліджень у галузі профілактика податкових злочинів; підвищення рівня інформованості населення про особливості податкового механізму в Україні. При здійсненні юридичної відповідальності переважно вдаватися до альтернативних (відновлювальних) санкцій правосуддя в поєднанні з належними індивідуальними заходами обережності щодо правопорушників.

12. Запропоновано Концепцію розвитку правового регулювання запобігання фінансовим правопорушенням (матеріали Додатку В), яка містить в собі такі положення:

1. Визначення загально-державних векторів політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням, що полягає у затвердженні стратегій і тактичних дій компетентних органів податкової, бюджетної, банківської та інших сфер на найближчі роки, особливо з урахуванням продовження воєнного стану.

2. Нормативно-правове закріплення форм, методів діяльності шляхом вдосконалення повноважень відповідних державних органів.

3. Внести зміни до чинного законодавства в частині Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, доповнивши відповідними положеннями та статтями в такій редакції:

Ст. 14 ПКУ, ст. 2 БКУ. Запобігання фінансовим правопорушенням – це інтегрований цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством,

контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність.

Ст. 109 пунктом 109.5 ПКУ, ст. 115⁻¹ БКУ та ст. 22⁻¹ КУпАП. Заходи запобігання фінансовим правопорушенням:

- 1) кримінологічна експертиза;
- 2) роз'яснення положень законодавства України у фінансовій сфері;
- 3) попереджувальна перевірка;
- 4) попереджувальний припис, подання, постанова;
- 5) повідомлення про невиконання попереджувального припису;
- 6) інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від фінансових правопорушень.

Заходи індивідуального попередження фінансових правопорушень суб'єктами діяльності щодо запобігання.

До заходів індивідуального попередження фінансових правопорушень слід віднести:

- 1) попереджувальну бесіду з платником податків, податковим агентом, головним розпорядником бюджетних коштів;
- 2) роз'яснення законодавства;
- 3) усне попередження про неприпустимість протиправних дій;
- 4) офіційне попередження про неприпустимість учинення фінансового правопорушення;
- 5) офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
- 6) адміністративний нагляд органів контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.10. 2021 р.).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун». 2009. 1736 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник. за ред. Ю. С. Шемшученка. К. : *Юрид. Думка*. 2007. 992 с.
4. Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник; видання 2-е, перероблене і доповнене. *Харків : Еспада*. 2009. 752 с.
5. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. *Одеса*. 2009. 479 с.
6. Фінансове право: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.. К. : *Правова єдність*, 2009. 395 с.
7. Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні, затвердженої наказом Головного контрольно-ревізійного управління України від 03.10.1997 р. № 121 (втратив чинність).
8. Інструкції про організацію та проведення комплексних контрольних заходів фінансово-господарської діяльності на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління Держбуду України: затверджена наказом Державного комітету з будівництва та архітектури від 29.04.2004 р. № 91 // Інформ. бюл. Держбуду. 2004. № 4. (втратив чинність).
9. Фінансове право. Підручник. Відп. ред. Гетманець О. П., професор, канд. екон. наук, доцент. Х. : *Еспада*. 2008. 416 с.

10. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. К. : *Центр учбової літератури*. 2008. 248 с.
11. Кримінальний кодекс України : Закон України : від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25 –26. Ст. 131.
12. Податковий кодекс України : Закон України : від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, №17. – Ст. 112.
13. Бюджетний кодекс України : Закон України : від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
14. Нестеренко А.А. Юридичний склад фінансового правопорушення. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 58. 2016. с. 292-304.
15. Чаюн М. Г. Правові позиції Конституційного Суду України в рішеннях і висновках (1997-2003 роки). Київ : *Атіка*. 2003. 336 с.
16. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. В. П. Нагребельний, В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Укр. акад. банківської справи Нац. банку України. Суми : *Університет, книга*. 2004. 320 с.
17. Давтян Л.Г. Вплив упровадження податкового компромісу на діяльність суб'єктів запобігання податковій злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 3. С. 75–79.
18. Фінансове право : підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. ред. Л.К. Воронова. 2 вид., випр. та доп. Харків : *Консум*. 1999. 495 с.
19. Будько З.М. Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень : дис. ... канд. юрид, наук : 12.00.07. Запоріжжя. 2005. 253 с.
20. Очкуренко С.В. Фінансово-правова відповідальність: проблеми теорії та застосування норм права. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012.

№16 (3). URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/278/299>.
(дата звернення 12.12. 2018 р).

21. Устинова І.П. Теоретичні питання фінансового правопорушення. *Право*. Випуск 15, 2011 р. С. 240-245 .

22. Лисенко В. Фінансові санкції і Конституція України // *Право України*, 1998. № 12. С. 32-33.

23. Wilson G., Wilson S. Can the General Fraud Offence Get the Law Right? Some Perspectives on the Problem of Financial Crime // *The Journal of Criminal Law*. 2007. Т.71. № 1. Р.36-53.

24. Кучерявенко М.П. Податкове право України : підручник. Х.: *Право*. 2012. 528 с.

25. Чечетт С.В. Фінансові правопорушення: сутність та особливості. *Правові новели*. 2021. №14. С. 200-205. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/14_2021/30.pdf

26. Воронкова О.М. Посилення протидії ухиленню від оподаткування в системі податкового адміністрування. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. №2. с.251.

27. Роздайбіда А. Адміністративна відповідальність за податкові правопорушення (проблеми законодавчого регулювання). *Збірник наукових праць Академії державної податкової служби України*. 2002. № 4 (18). с. 405.

28. Сікорська І.А. Правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2004. 20 с.

29. Шутлів Д.С. Державний примус у сфері бюджетних відносин: дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 206 с.

30. Козуліна С. Проблеми правового регулювання юридичної відповідальності за порушення бюджетного та податкового законодавства. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2018. Вип. 22. С. 36-43.

31. Бюджетний кодекс України в редакції від 26 січня 2001 року (втратив чинність).

32. Якимчук Н.Я. Правовий статус розпорядників бюджетних коштів в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 556 с.
33. Монаєнко А.О. Вдосконалення норм бюджетного законодавства на сучасному етапі. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2013. Вип. 1. С. 151–163.
34. Дмитренко Е.С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України: монографія. *Київ*, 2009. 592 с.
35. Гетманець О. Правова природа відповідальності за порушення бюджетного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 198–202.
36. Касьяненко А. М. Фінансова відповідальність за порушення бюджетного законодавства : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2015. 209 с.
37. Статистичні матеріали Державної аудиторської служби України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53> (дата звернення 28.08.2023 р.).
38. Лист ВАС України від 24.11.2011 р. N 2198/11/13-11. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/listi-dps/vasu/62062.html> (дата звернення 01.12.2020 р.).
39. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>(дата звернення 01.12.2020 р.).
40. Плани та звіти роботи Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/>(дата звернення 18.15.2021 р.).
41. Нові концепції притягнення до відповідальності платників податків за окремі податкові правопорушення. URL: <https://lg.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/448987.html> (дата звернення 18.05.2021 р.).
42. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.

43. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення 18.05.2021 р.).

44. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2740-III від 20.09.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 18.05.2021 р.).

45. Кодекс законів про працю України: Закон України № 322-VIII від 10.12.71р. з останніми змінами на 01.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 10.03.2023р.).

46. Про державну службу: Закон України № 1774-VIII від 06.12.2016р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 12.03.19 р.).

47. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю: Закон України № 5463-VI від 16.10.2012р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення 12.03.19 р.).

48. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів «Верховенство права» і «Верховенство закону». *Право України*. 1997. № 6.

49. Хохуляк В. Наука фінансового права: проблеми становлення та розвитку. Автор. дис...на здоб. наук.ступеня д.ю.н. К. 2015.34 с.

50. Положення про Державну казначейську службу України: Постанова КМУ № 215 від 15.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.20.2020 р.).

51. Інформацію надану органам Державної казначейської служби розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства. URL:<https://www.treasury.gov.ua/news/informatsiia> (дата звернення 22.09.2023р.).

52. Про Рахункову палату України: Закон України № 1774-VIII від 06.12.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення 22.10.2022 р.).

53. Звіти Рахункової палати України. URL:<http://rp.gov.ua/FinControl/!FinReports/>(дата звернення 22.10.2022 р.).

54. Митний кодекс України: Закон України № 4495-VI від 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>(дата звернення 22.10.2022 р.).

55. Про Національний Банк України: Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. (дата звернення 22.10.2022 р.).

56. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 22.10.2022 р.).

57. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (укр/рос): Міжнародний документ від 09.12.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення 22.10.2022 р.).

58. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму Міжнародний документ від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text. (дата звернення 22.10.2022 р.).

59. Співпраця Рахункової палати України з INTOSAI URL: <http://rp.gov.ua/INTOS/INTOSAI/?id=129>(дата звернення 22.10.2022р.).

60. Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів. Міжнародний документ від 01.01.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001#Text. (дата звернення 22.10.2022р.).

61. Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності: URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_844/card6#Public (дата звернення 22.10.2022р.).

62. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

63. Про Національний банк України від 20.05.1999. №679-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 29. ст.238.

64. Про Державну аудиторську службу України: Постанова КМУ від 03.02.2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

65. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України № 448/96-ВР від 30.10.1996 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/zakon-ukrani-pro-derzhavne-regulyuvannya-rinku-tsnnih-paperv-v-ukran-2/>(дата звернення 22.10.2022р.).

66. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 361-IX від 2020 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

67. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

68. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України №1150-IX від 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>(дата звернення 22.10.2022р.).

69. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України № 1698-VII від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

70. Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 2016 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

71. Про Службу безпеки України: Закон України № 2229-XII від 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення 22.10.2022р.).

72. Бандурка О. М. Адміністративна діяльність міліції : підручник. Олександр Маркович Бандурка. Х.: *Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ.* 2004. 448с.

73. Міловідова С.В. Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні. дис. на здобуття наук. ступ к.ю.н. *Київ.* 2016. 231с.

74. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К. : *Видавничий Дім «Ін Юре».* 2007. С. 319.

75. Тихонова О. Актуальні питання профілактики фінансової злочинності. Підприємство, господарство і право. № 1(2019р.). С.150-153.

76. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. Під ред. Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук, О. М. Джужа. К. : Правова єдність, 2009. С. 172.

77. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект) : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 25.00.03 «Державна служба» Прохоренко О. Я. *Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. К. 2004. 20с.

78. Великий тлумачний словник сучасної української мови : уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; *Ірпін* : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с .

79. Грянка Г. В. Поняття та класифікація адміністративно-правових заходів протидії корупції. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. Вип. 20. С. 103-110.

80. Журавель О. Є. Суб'єкти протидії безпритульності та бездоглядності дітей в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 105–115.

81. Васильєв В. М. Структура адміністративно-правового статусу суб'єктів та зміст протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності. *Право і Безпека*. 2018. № 3. С. 10–15 .

82. Шклярук О.В., Хом'як М.Б., Амеліна А.С. Профілактика економічної злочинності в сучасних умовах.https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/68.pdf(дата звернення 15.10.2022р.).

83. Кучерявенко М.П. Податкове право України : підручник. Х.: *Право*.2012. 528 с.

84. Мовчан М.А. Застосування спеціальних засобів як захід адміністративного припинення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 137–144.

85. Волинець В.В. Засоби переконання та стимулювання (заохочення) у забезпеченні зобов'язань за трудовим договором. *Форум права*. 2009. № 1. С. 92–98.

86. Дембіцька С.Л. Переконання як психологічний метод застосування адміністративного примусу. *Право і суспільство*. 2015. № 3. Ч. 3. С. 131–135.

87. Бандурка О.М. Адміністративна діяльність. Особлива частина : підручник. Харків : *Експрада*, 2000. 368 с.

88. Яковлєв І.П. Методи публічного адміністрування у державній митній справі: термінологічний пошук. *Європейські перспективи*. 2015. №6. С. 119–125.

89. Електронний ресурс: : <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/metodi-profilaktiki-zlochiv/> (дата звернення 15.10.2022р.).

90. Ляшук Р.М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. № 3. 2016 р. с. 148-150.

91. Ровинський Ю.О. Поняття та види державного примусу. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С.35–41.

92. Фінансове право України : навч. посіб. К.: *Правова єдність*, 2009. 114 с

93. Податкове право України : навч. посіб. ; за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміла / О.П. Гетманець, О.М. Шуміло, О.В. Покотаєва та ін. К.: «Хай-Тек Прес», 2013. 432 с.

94. Прохоров К. Адміністративні делікти в податковій сфері. URL:http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part_3/3.pdf(дата звернення 04.12.2022р.).

95. Чернов М. М. Адміністративно-правова відповідальність за правопорушення у сфері банківської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 // Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2015. 197 с.

96. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від № 475/96-ВР від 30.10.96, URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 04.12.2022р.).

97. Положення про застосування НБУ заходів впливу, затвердженого постановою Правління НБУ від 17.08.2012 р. № 346 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text> (дата звернення 04.12.2022р.).

98. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи: Закон України №1586-VII від 04.07.2014 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586-18#Text> (дата звернення 04.12.2022р.).

99. Макушев П.В., Руденко І.О. Теоретичні засади адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 83–89.

100. Бліхар М. М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері фінансів. Юридичний науковий електронний журнал. № 10/2021. С. 365-368.

101. Романюк В. Сутність та правова природа заходів адміністративної відповідальності. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 236–240.

102. Електронний ресурс. URL https://pidruchniki.com/75856/pravo/ponyattya_finansovoyi_vidpovidalnosti (дата звернення 04.12.2022р.).

103. Касьяненко Л.М., Касьяненко А.М. Місце фінансової відповідальності серед інших видів відповідальності за порушення бюджетного законодавства. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності(теорія та практика). Вип. 3–4 (12–13) 2018. С.73-80.

104. Нижник Н.Р. Системний підхід в організації державного управління. Навч. Посібн. К.:УАДУ. 1998.160 с.

105. Федорчак О.В. Класифікація механізмів державного управління. Демократичне врядування. 2008. № 1. Електронне фахове видання. URL: http://www.lvivacademy.com/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf (дата звернення 04.12.2022р.).

106. Електронний ресурс. URL: <https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4417-ponyattya-mehanizmu-pravovogo-regulyuvannya.html> (дата звернення 04.12.2022р.).

107. Ступник Я.В. Механізм протидії злочинності як комплексна система соціально-правової реакції суспільства на злочинні явища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017. Випуск 47. Том 3. С.90-91.

108. Електронний ресурс. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення 04.12.2022р.).

109. Чечетт С.В. Специфіка адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №12. С. 515-519. URL: http://lsej.org.ua/12_2021/133.pdf (дата звернення 04.10.2021р.).

110. Ткачик Ф.П. Податкове консультування як спосіб мінімізації ухилення від оподаткування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9 (ч. 5). с. 208.

111. Герман О. В. Правові форми взаємодії суб'єктів протидії порушенням бюджетного законодавства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 1. С. 30–35.

112. Назар Ю.С. Протидія порушенням бюджетного законодавства: монографія. Львів: *СПЛОМ*, 2021. 453 с.

113. Курс кримінології Загальна частина Підручник. У 2 кн. О.М. Джужа, П.П Михайленко, О.І. Кулик та ін.; За заг. ред О.М. Джужи. К.: *Юрінком Інтер*. 2001. 352 с.

114. В.Д. Воднік Проблеми профілактики злочинності в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. URL: <file:///Users/mac/Downloads/problemy-profilaktiki-prestupnosti-v-usloviyah->

stroitelstva-grazhdanskogo-obschestva-v-ukraine.pdf (дата звернення 12.06.2022 р.).

115. О.А. Магопєць Причини та форми девіантної поведінки платників податків. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/55296142.pdf>(дата звернення 12.06.2022 р.).

116. Макаренко О.М. Особливості правового регулювання профілактики правопорушень. *Науковий вісник МВС України*. № 2. 2004. с. 17-19.

117. Рудик Г.М., Окремі питання застосування інформаційних систем і баз даних у ході розслідування податкових злочинів, URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pinform_2011_3-4_4.pdf (дата звернення 12.06.2022 р.).

118. Греца Я.В. Податкове право : навч.посіб. К. : *Знання*. 2012. 389 с

119. Загнітко А.П. Сучасний тлумачний словник української мови. Донецьк : *ТОВ «БКФ «БАО»*. 2012. 960 с.

120. Електронний ресурс. URL. https://stud.com.ua/47326/pedagogika/ponyattya_profilaktiki_vidi_rivni_sotsialno_pedagogichnoyi_profilaktiki (дата звернення 12.12.2018р).

121. Проект комплексної програми профілактики правопорушень на 2016-2020 рр. Електронний ресурс. URL <https://pidruchniki.com/75856/pravo>(дата звернення 12.12. 2018 р.).

122. Шмігельська Н.О. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 12.00.07. К. 2015. с. 173.

123. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Х.2002. 20 с.

124. Денисов С. Ф. Розвиток спеціального законодавства з питань запобігання злочинності в Україні. *Держава та регіони (Сер.: Право)*. 2009. № 4. С. 35–42.

125. Електронний ресурс. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/23D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82>(дата звернення 12.12. 2018 р.).

126. Деменко О.Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності податкових органів України: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 1 (60).с. 144-151.

127. Макаренко А.М. Суб'єкти профілактики правопорушень. Електронний ресурс. URL. <https://stud.com.ua/47326>. (дата звернення 12.12.19р.).

128. Заросило В.О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право». Національна академія внутрішніх справ України. К., 2002. 250 с.

129. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: *Книги для бізнесу*, 2007. 912 с.

130. Захарчук О.З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право; інформаційне право». *Національний університет «Львівська політехніка»*. Львів, 2012. 20 с.

131. Теорія держави і права : навч.посіб. С.К. Бостан, С.Д. Гусарев, Н.М. Пархоменко та ін. К. : *ВЦ «Академія»*. 2013. 348 с.

132. Сучасна правова енциклопедія. О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін. К. : *Юрінком Інтер*. 2009. 384 с.

133. Чечетт С.В. Міжнародний досвід запобігання фінансовим правопорушенням. Юридична наука. 2020. №3. С. 536-542. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/692/643> (дата звернення 18.12.2022 р.).

134. Теорія держави і права України: Навчальний посібник. А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. М-во освіти і науки України, Акад. адвокатури України. К.: *Юрінком Інтер*. 2004. 367 с.

135. Ткачик Ф.П. Податкове консультування як спосіб мінімізації ухилення від оподаткування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 9 (ч. 5). с. 208.

136. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728с.

137. Фінансова безпека: характеристика складників. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280> (дата звернення 18.12.2022 р.).

138. Фінансова безпека як складова економічної безпеки України – URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1256> (дата звернення 18.12.2022 р.).

139. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення: наукова стаття О. Мелих. *Економічний аналіз*. 2018 рік. Випуск 17 – 10 с.

140. Р.В. Тульчинський, М.О. Змієнко, Податкова система України, її недоліки та шляхи реформування. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6433/3/42-47.pdf> (дата звернення 21.05.2023 р.).

141. Куслії В.О. Податкове правопорушення: поняття, ознаки, умови і причини його виникнення. *Право і суспільство*. № 1-2. 2014. С. 192-196.

142. Електронний ресурс. URL: https://otherreferats.allbest.ru/finance/00156106_1.html(дата звернення 21.05.2023 р.).

143. Греца Я.В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес»;

фінансове право; інформаційне право». ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2020. 20 с.

144. Нікітішин А.О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. Ефективна економіка. № 2. 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4789>(дата звернення 21.05.2023р.).

145. Міжнародний бізнес: навч. посібник. / під заг. ред. Т. В. Орехової. Вінниця: *ДонНУ імені Василя Стуса*, 2017. 425 с

146. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України: Навч. посібник / За заг. ред. заслуженого юриста України В.А. Глухвері. Дніпро: *Дніпроп. держ. унт внутр. справ*, 2016. 264 с.

147. Електронний ресурс, URL: https://pidru4niki.com/1420112649657/pravo/zahodi_profilaktiki_ekonomichnoyi_zl_ochinnosti (дата звернення 21.05.2023 р.).

148. Будько З.М. Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень : дис. ... канд. юрид, наук : 12.00.07. Запоріжжя. 2005. 253 с.

149. О.Є. Деменко Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності податкових органів України: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 1 (60).с. 144-151.

150. Макаренко А.М. Суб'єкти профілактики правопорушень. Електронний ресурс. URL. <https://stud.com.ua/47326>. (дата звернення 12.12.19р.).

151. Електронний ресурс: URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-395333.html> (дата звернення 12.09.23р.).

152. Офіційний сайт ДПС України. <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-581820.html>(дата звернення 12.09.23р.).

153. Щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України №7234 від 01.04.22 р. <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-581820.html> (дата звернення 12.09.23р.).

154. Електронний ресурс: URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>(дата звернення 12.09.23р.).
155. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів: Постанова КМУ від 11 березня 2022 р. № 252. URL. www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення 12.09.23р.).
156. Порядок ведення обліку товарних запасів для фізичних осіб – підприємців, у тому числі платників єдиного податку: Наказ Міністерства фінансів України від 03.09.2021 № 496. URL. <https://mof.gov.ua/storage/files/496-.pdf>(дата звернення 12.09.23р.).
157. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України № 265/95-ВР від 06.07.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.09.23р.).
158. Офіційний сайт Головного управління ДПС в Одеській області. URL: <https://od.tax.gov.ua/kampaniya-prro/599998.html> (дата звернення 12.09.23р.).
159. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351. URL: <https://bank.gov.ua/ua/>(дата звернення 12.09.23р.).
160. Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 18 липня 2019 року № 97 (зі змінами) URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення 12.09.23р.).
161. Положенням про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України: Постанова Правління Національного банку України від 22 грудня 2017 року № 141 (зі змінами) URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення 12.09.23р.).

162. Електронний ресурс: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3473315-nbu-strafuvati-banki-za-porusenna-obmezen-voennogo-stanu.html>/(дата звернення 12.09.23р.).

163. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України № 2120-IX від 15.03.2022. URL : www.zakon.rada.gov.ua(дата звернення 12.09.23р.).

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка скоєння правопорушень у фінансовій сфері за останні 3 роки

(на підставі офіційних звітних даних про діяльність за певний рік
Державної аудиторської служби України та Державної податкової служби України)

Вид фінансового правопорушення:	Рік	Кількість зафіксованих порушень та складених протоколів
1) у бюджетній сфері 2) у податковій сфері 3) у банківському секторі та у сфері валютного регулювання	2022р	1) 664 2) зросли на 78% 3) зросли на 22%
1) у бюджетній сфері 2) у податковій сфері 3) у банківському секторі та у сфері валютного регулювання	2021 р	1) 714 2) 246 3) 857
1) у бюджетній сфері 2) у податковій сфері 3) у банківському секторі та у сфері валютного регулювання	2020 р	1) 1370 2) 1581 3) 862

Додаток Б

**Порівняльна характеристика понятійного апарату «попередження»,
«запобігання», «протидія» правопорушенням у фінансовій сфері**

Критерій	«Попередження»	«Запобігання»	«Протидія»
Суб'єкти	Будь-які суб'єкти: від органів державної влади до громадянина (фізичної чи юридичної особи)	Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями	Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями
Об'єкти впливу	Переважно все суспільство чи певні групи осіб (платники податків, податкові агенти)	Фізичні та юридичні особи, певна група осіб, щодо яких є ризик учинення правопорушень, платники податків, податкові агенти, головні розпорядники бюджетних коштів	Фізичні та юридичні особи, певна група осіб, щодо яких є ризик учинення правопорушень, платники податків, податкові агенти, головні розпорядники бюджетних коштів
Методи впливу	Переконання	Переконання, примус	Примус і контроль за реалізацією
Заходи, що застосовуються	Вплив справляється через підвищення рівня правової освіти та податкової культури, формування правової свідомості; вплив на економічні та інші чинники через підвищення рівня фінансової дисципліни.	Заходи, визначені в законодавстві як такі, які застосовуються уповноваженими органами, а саме перевірка документів, звітності, адміністративний нагляд, попередження про недопустимість протиправної поведінки в майбутньому.	Заходи, визначені в законодавстві як такі, що застосовуються уповноваженими суб'єктами, щодо попередження, планування, управління відповідною сферою діяльності та координація компетентних органів.
Нормативна база, як регулює	Акти адміністративного, податково, митного, бюджетного та банківського законодавства	ККУ, КУпАП, БКУ, ПКУ, ЦКУ	ККУ, КУпАП, БКУ, ПКУ, ЦКУ

Додаток В**КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ**

1. Визначення загальнодержавних векторів політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням:

1.1. затвердження Стратегії розвитку законодавства про запобігання правопорушенням у фінансовій сфері на 2023 - 2030 роки, яка міститиме основні вектори вдосконалення законодавства в умовах воєнного стану.

1.2. затвердження Планів роботи на наступний рік компетентних органів з урахуванням основних засад Стратегії на 2023 -2030 роки, а саме ВРУ, КМУ, Рахункової палати, Державної аудиторської служби України, Державної податкової служби України, НБУ та всіх інших суб'єктів запобігання фінансовим правопорушенням.

2. Нормативно-правове закріплення форм, методів діяльності шляхом вдосконалення повноважень відповідних державних органів.

3. Внести зміни до чинного законодавства в частині Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, доповнивши відповідними положеннями та статтями в такій редакції:

Ст. 14 ПКУ, ст. 2 БКУ. Запобігання фінансовим правопорушенням – це інтегрований цілісний комплекс заходів адміністративно-правового характеру, що здійснюється уповноваженими органами та іншими суб'єктами, у межах визначеної законом компетенції, з метою виявлення причин та умов вчинення винних, протиправних діянь (дії чи бездіяльності) платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених фінансовим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, і за яке законом передбачено юридичну відповідальність.

.

Ст. 109 пунктом 109.5 ПКУ, ст. 115⁻¹ БКУ та ст. 22⁻¹ КУпАП. Заходи запобігання фінансовим правопорушенням:

- 1) кримінологічна експертиза;
- 2) роз'яснення положень законодавства України у фінансовій сфері;
- 3) попереджувальна перевірка;
- 4) попереджувальний припис, подання, постанова;
- 5) повідомлення про невиконання попереджувального припису;
- 6) інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від фінансових правопорушень.

Заходи індивідуального попередження фінансових правопорушень суб'єктами діяльності щодо запобігання.

До заходів індивідуального попередження фінансових правопорушень слід віднести:

- 1) попереджувальну бесіду з платником податків, податковим агентом, головним розпорядником бюджетних коштів;
 - 2) роз'яснення законодавства;
 - 3) усне попередження про неприпустимість протиправних дій;
 - 4) офіційне попередження про неприпустимість учинення фінансового правопорушення;
 - 5) офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
 - 6) адміністративний нагляд органів контролю.
4. Прийняття відповідного нормативно-правового акту.

Проект Закону України «Про запобігання правопорушенням у фінансовій сфері»

Розділ 1. Загальні засади (де розкрито визначення основних понять).

Розділ 2. Принципи, причини, фактори, методи запобігання фінансовим правопорушенням.

Розділ 3. Суб'єкти запобігання (визначено їх систему, повноваження і підпорядкованість).

Розділ 4. Контроль (закріплено методи, форми, органи контролю).

Розділ 5. Відповідальність (визначено види).

Розділ 6. Прикінцеві положення (особливості реалізації під час воєнного часу).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чечетт С.В. Актуальні питання правового регулювання профілактики фінансових правопорушень в Україні. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. № 6. 2019. С.356-358. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_6_2019.pdf
2. Чечетт С.В. Міжнародний досвід запобігання фінансовим правопорушенням. *Юридична наука*. 2020. №3. С. 536-542. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/692/643>
3. Чечетт С.В. Специфіка адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №12. С. 515-519. URL: http://lsej.org.ua/12_2021/133.pdf
4. Чечетт С.В. Фінансові правопорушення: сутність та особливості. *Правові новели*. 2021. №14. С. 200-205. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/14_2021/30.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Чечетт С.В. Особливості фінансових правопорушень на сучасному етапі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*» (м. Одеса, 13 березня 2020 року). Нац. ун-т «Одк. юрид. акад.» Одеса. «Гельветика». 2020. С. 110-115.
6. Чечетт С.В. Система профілактичних дій у сфері фінансових правопорушень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку*» (м. Харків, 6-7 березня 2020 р.). Харків. *Східноукраїнська наукова юридична організація*. С. 34-37.

7. Чечетт С.В. Особливості класифікації суб'єктів запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. *V Міжнародна науково-практична конференція «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки» (м. Ірпінь, 6 квітня 2023 року): збірник матеріалів.* Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 155–158.

8. Чечетт С.В. Актуальні питання правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. *Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої науковій школі заслуженого юриста України, професора, д.ю.н., Віктора Тарасовича Білоуса.* м. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 175-178.